

audit FINANCIAR

Anul XIII, nr. 123 - 3/2015

3/2015

- **Conduita etică – impactul asupra calității auditului**
- **Ethical Behaviour – its Impact on Audit Quality**

- **Contestațiile în materia accizelor**
- **Calitatea raportărilor de audit**
 - **Auditul sistemelor informaționale**
 - **Relevanța informațiilor financiare prin aplicarea IFRS**

- **Contestation of Excise Duties Rules**
- **The Quality of Audit Reports**
- **Information Systems Audit**
- **Value Relevance of Accounting Information by applying IFRS**

Sumar / Content

audit
FINANCIAR

3/2015

Alexandra ARDELEAN

- Percepții asupra calității în audit fundamentate pe conduita etică a auditorilor [Click here!](#).....3
- *Perceptions on Audit Quality Based on the Ethical Behaviour of Auditors* [Click here!](#)61

Adrian Doru BÎGROI

- Studiu privind evaluarea gradului de contestare de către companiile românești a normelor emise în materia accizelor [Click here!](#)16
- *Study on the Evaluation of the Contestation Degree of Excise Duty Rules, by Romanian Companies* [Click here!](#)74

Daniel BOTEZ

- Aspecte privind calitatea rapoartelor de audit statutar [Click here!](#).....24
- *Aspects Regarding the Quality of Statutory Audit Reports* [Click here!](#).....82

Pavel NĂSTASE, Flavia CAIA

- Studiu privind auditul sistemelor informaționale pentru e-business [Click here!](#).....32
- *Study Regarding Information Systems Audit for E-business* [Click here!](#).....90

Mihaela-Alina ROBU

- Studiu privind creșterea relevanței informației financiare prin adoptarea IFRS. Cazul firmelor din România cotate la bursă [Click here!](#).....42
- *Study on Increasing Value Relevance of Accounting Information by IFRS. The Case of the Romanian Companies Listed at Stock Exchange* [Click here!](#)100

Gabriela Lidia TĂNASE, Aurelia ȘTEFĂNESCU

- Dezvoltări privind bugetul resurselor umane – perspectiva non-financiară [Click here!](#).....53
- *Developments of the Human Resources Budget – A Non-financial Perspective* [Click here!](#)111

Revistă lunară editată de
**Camera Auditorilor Financiar
din România**

Str. Sirenelor nr. 67-69, sector 5,
București, OP 5, CP 83

Director științific:
prof. univ. dr. **Pavel NĂSTASE**

Director editorial:
dr. **Corneliu CÂRLAN**

Redactor șef:
Cristiana RUS

Secretar de redacție:
Cristina RADU

Prezentare grafică și tehnoredactare:
Nicolae LOGIN

*Colegiul editorial științific și colectivul
redacțional nu își asumă
responsabilitatea pentru conținutul
articolelor publicate în revistă.*

B.D.I.: <http://www.ulrichsweb.com>;
<http://www.proquest.com>;
www.ebscohost.com; www.cabells.com

*Revista este indexată în trei baze de
date recunoscute de Consiliul Național
de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și
Certificatelor Universitare (CNATDCU)*

Marcă înregistrată la OSIM,
sub nr. M2010 07387

Telefon: (021) 410.74.43 interior 120;
Fax: (021) 410.03.48;
E-mail: revista@cafr.ro;
<http://revista.cafr.ro>
ISSN: 1583-5812,
ISSN on-line: 1844-8801

Tipar: Print Group S.R.L.,
Șoseaua Fundeni nr. 50B, București,
tel: 0744.638.772

Colegiul Editorial Științific

- Prof. univ. dr. Dinu AIRINEI - Universitatea "Al. I. Cuza", Iași*
Prof. univ. dr. Veronel AVRAM - Universitatea din Craiova
Prof. univ. dr. Sorin BRICIU - Universitatea "1 Decembrie 1918", Alba Iulia
Conf. univ. dr. Ovidiu BUNGET – Universitatea de Vest din Timișoara
Prof. univ. dr. Alain BURLAUD – Conservatorul Național de Arte și Meserii, Paris
Prof. univ. dr. Tatiana DĂNESCU - Universitatea „Petru Maior”, Târgu Mureș
Conf. univ. dr. Lilia GRIGOROI - Academia de Studii Economice din Moldova, Chișinău
Prof. univ. dr. David HILLIER - Leeds University Business School, Marea Britanie
Prof. univ. dr. Allan HODGSON - The University of Queensland, Australia
Prof. univ. dr. Emil HOROMNEA - Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
Prof. univ. dr. Robin JARVIS - ACCA, Universitatea Brunel, Marea Britanie
Prof. univ. dr. Maria MANOLESCU - Academia de Studii Economice, București
Prof. univ. dr. Dumitru MATIȘ - Universitatea "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca
Prof. univ. dr. Ion MIHĂILESCU - Universitatea "Constantin Brâncoveanu", Pitești
Prof. univ. dr. Ana MORARIU - Academia de Studii Economice București
Lector univ. dr. Mirela PĂUNESCU - Academia de Studii Economice București
Conf. univ. dr. Irimie Emil POPA - Universitatea "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca
Prof. univ. dr. Vasile RĂILEANU - Academia de Studii Economice București
Prof. univ. dr. Ion STANCU - Academia de Studii Economice București
Prof. univ. dr. Donna STREET - Universitatea Dayton, SUA
Prof. univ. dr. Ioan TALPOȘ - Universitatea de Vest din Timișoara
Prof. univ. dr. Eugeniu ȚURLEA - Academia de Studii Economice București
Prof. univ. dr. Iulian VĂCĂREL – membru al Academiei Române

Important pentru autorii!

Articolele se trimit redacției la adresa de e-mail: revista@cafr.ro, obligatoriu în format electronic, scrise în program MS Office Word, în alb-negru.

Autorii sunt rugați să respecte următoarele cerințe:

- limba de redactare a articolului: română și engleză pentru autorii români și engleză pentru autorii străini;
- textul în limba română se redactează cu diacritice, conform prescripțiilor lingvistice ale Academiei Române;
- dimensiunea optimă a articolului: 7-10 pagini / 2000 caractere grafice cu spații pe pagină;
- în articol se precizează titlul, metodologia de cercetare folosită, contribuțiile autorilor și referințele bibliografice;
- rezumatul se redactează la persoana a III-a și prezintă obiectivul cercetării, principalele probleme abordate și contribuția autorilor;
- 4-5 cuvinte cheie;
- clasificări JEL.

Tabelele și graficele se elaborează în alb-negru cu maximum 6 nuanțe de gri și se trimit și separat, în cazul în care au fost elaborate în programul MS Office Excel.

Evaluarea articolelor științifice se realizează de către membri din Consiliul Științific de Evaluare al revistei, în modalitatea double-blind-review, ceea ce înseamnă că evaluatorii nu cunosc numele autorilor și nici autorii nu cunosc numele evaluatorilor.

Criterii de evaluare a articolelor: • originalitatea, actualitatea, importanța și încadrarea în aria tematică a revistei; • calitatea metodologiei de cercetare; • claritatea și relevanța prezentării și argumentării; • relevanța surselor bibliografice utilizate; • contribuția adusă cercetării în domeniul abordat.

Recomandările Consiliului Științific de Evaluare al revistei sunt: acceptare; acceptare cu revizuire; respingere. Rezultatele evaluărilor sunt comunicate autorilor, urmând a fi publicate numai articolele acceptate de Consiliul Științific de Evaluare.

Detalii, pe site-ul www.revista.cafr.ro, la secțiunile „Recenzii” și „Manuscrise”.

Percepții asupra calității în audit fundamentate pe conduita etică a auditorilor

Drd. Alexandra ARDELEAN,

*Facultatea de Științe Economice și Gestiunea Afacerilor
Cluj-Napoca, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca,
România, e-mail: ardeleanalexandra10@yahoo.com*

Rezumat

Percepțiile emise de publicul larg asupra calității auditului se reflectă în mod direct asupra credibilității acestuia, precum și asupra reputației auditorilor. Percepțiile pozitive susțin credibilitatea auditului, iar cele negative contribuie la subminarea utilității și legitimității sale. Dat fiind că încrederea publicului larg este condiționată de percepția unei calități a auditului care să răspundă cerințelor sale rezonabile, este esențial ca auditorii, în mod competent și prin respectarea normelor de etică, să susțină un nivel ridicat de calitate a auditului. În cadrul acestui studiu s-a dorit prezentarea raportului dimensional dintre calitate și aspecte precum credibilitatea și reputația auditorilor după examinarea conduitei etice a acestora. Rezultatul la care s-a ajuns confirmă că o calitate ridicată în audit este susținută de conduita etică a auditorilor, ca vector principal. De asemenea, s-a stabilit că percepțiile asupra auditului sunt influențate în mod direct de calitatea auditului. Astfel, concluzia studiului relevă că un nivel ridicat al percepției calității auditului este determinat de un nivel înalt de etică al auditorilor, iar un nivel scăzut de etică influențează în același sens percepția calității auditului.

Cuvinte-cheie: etică, percepții de audit, credibilitate audit, reputație auditori, conduită etică, interes public

Clasificare JEL: M42, M48, M59, G01, G02

1. Introducere

Incidența unei imagini pozitive a procesului de audit se reflectă în încrederea pe care acesta o generează. Aceasta întrucât credibilitatea auditului pentru stakeholderi și clienți depinde într-o mare măsură de încrederea pe care toți utilizatorii externi o atribuie situațiilor financiare care au primit o atestare de audit. În literatura de specialitate, percepția pe care o formează utilizatorii externi asupra a ceea ce înseamnă un audit bun este asociată cu calitatea auditului, credibilitatea, imaginea, reputația auditorilor, precum și cu etica acestora¹.

În vederea creșterii calității auditului, consolidarea scepticismului profesional reprezintă unul dintre parametrii necesari pentru creșterea gradului de independență, obiectivitate și etică profesională a auditorilor. Cu atât mai mult cu cât la nivel european Directiva 2006/43/EC completată de Directiva 2014/56/EU formulează regulile de armonizare privind transparența și predictibilitatea cerințelor de audit. Articolul 2 al Directivei 2014/56/EU precizează faptul că "audit statutar" înseamnă un audit al situațiilor financiare anuale ori consolidate care respectă a) legea Uniunii, precum și b) legea statelor naționale în privința angajamentelor de dimensiuni mai mici. Auditul statutar reglementat prin directive, regulamente și decizii adoptate și recunoscute la nivelul Uniunii Europene implică recunoașterea posibilității existenței unor inadvertențe materiale datorate fraudei ori erorii care se pot manifesta în ciuda onestității și a eticii profesionale ireproșabile a auditorilor, iar scepticismul profesional reflectat printr-o conduită etică va contribui la creșterea calității auditului. Recunoașterea importanței percepției publicului în privința auditului se face prin prisma influenței acestei percepții în cadrul pieței de capital. Există corelare între calitatea percepută a auditului și cotația companiei care a primit opinia de audit, corelare care se realizează în același sens. Așadar, percepția de audit pe fondul calității acestuia afectează clientul, însă și pentru auditor consecințele percepției de audit se reflectă asupra credibilității sale pe piața de audit și implicit asupra veniturilor viitoare. Rezultă că atât auditorul, cât și alte părți interesate de raportul de audit sunt preocupate de percepția publicului asupra unui

audit și de cât de bine răspund auditorii cerințelor utilizatorilor externi.

De asemenea, conduita etică percepută a auditorilor prezintă o pondere semnificativă în formarea percepției de audit. Astfel, pe fondul scandalurilor financiare din ultimii ani etica a ajuns să fie considerată drept elementul esențial pentru restaurarea încrederii beneficiarilor de audit, de unde și interesul acordat acesteia. În același timp, reputația auditorilor a avut foarte mult de suferit, eforturi fiind depuse pentru ca imaginea auditorilor să fie ameliorată. Avem în vedere adoptarea Codului Etic de către IFAC în 2005 și revizuirea acestuia în 2009, adică în plină criză financiară, Codul Etic revizuit fiind aplicabil de la 1 ianuarie 2011.

În mod evident, etica joacă un rol crucial în vederea alinierii intereselor auditorilor cu cele ale investitorilor și ale terțelor părți interesate de raportul de audit. Prin adoptarea unei conduite etice, este asigurată o calitate ridicată în cadrul procesului de audit, bazată pe faptul că raționamentul profesional nu este alterat de primatul interesului propriu. Chiar dacă interesele de ordin financiar ale auditorilor nu coincid întotdeauna cu interesul public, etica constituie liantul dintre cele două, canalizând munca auditorilor pentru ca aceasta să răspundă nevoilor societății.

Drept urmare, considerăm că este importantă o examinare a percepției publicului în ceea ce privește auditul prin prisma conduitei etice, dat fiind că publicul larg manifestă interes sporit, în primul rând de natură financiară, legat de reputația auditorilor și de credibilitatea raportului de audit.

1.1. Metodologia cercetării

Tema de cercetare a prezentului articol o constituie *identificarea modului în care calitatea percepută a auditului bazată pe conduita etică a auditorilor influențează percepția generală asupra auditului*. Printr-o analiză de tip argumentativ am dorit să determinăm modul în care o conduită etică contribuie la menținerea percepției pozitive a publicului larg cu privire la profesia auditorilor. Aportul personal este reprezentat de viziunea proprie asupra legăturii care se poate forma între calitatea în audit și elemente care permit determinarea sa, precum credibilitatea, respectiv reputația auditorilor.

Din punct de vedere al **metodologiei** utilizate în cadrul prezentului studiu, demersul nostru este de tip *constructivist* pentru că începe cu a prezenta importanța

¹ Pandit, G.M., 1999, *Clients' perceptions of their incumbent auditors and their loyalty to the audit firms: an empirical study*, Mid-Atlantic Journal of Business, Vol. 35 No. 4, pp. 171-88.

unei conduite etice a auditorilor, modul în care aceasta se răsfrânge asupra imaginii și reputației auditorilor și *in fine* asupra încrederii pe care acestea le generează. Apoi, am evidențiat importanța influenței conduitei etice asupra percepției de audit a publicului, precum și importanța influenței calității auditului asupra percepției de audit pe fondul unei conduite etice, argumentând că etica aplicată la valorile sale cele mai înalte contribuie la consolidarea statutului moral al auditorilor. Prin urmare, în cadrul prezentei lucrări am optat pentru aplicarea unei **metodologii de cercetare calitativă** (presupune o abordare interpretativă a subiectului examinat pe baza descrierii care să susțină cercetarea aplicată asupra unei viziuni proprii) întrucât explorează efectul generat de noțiunea de conduită etică cu privire la percepția privind calitatea în audit.

Curentul care ne-a influențat cercetarea este cel *pozitivist*, care se caracterizează printr-o argumentație bazată pe observația realității, respectiv pe observația importanței pe care conduita etică o deține în cadrul unui audit. Pondere semnificativă a unei conduite etice este de natură să contribuie în mod pozitiv la judecățile formate de publicul larg asupra calității în audit, cu atât mai mult cu cât o manifestare pozitivă de etică este susceptibilă să susțină încrederea acordată auditorilor.

1.2. Importanța și obiectivele cercetării

Motivația lucrării de cercetare constă în a determina *modul în care este percepută calitatea în audit ca urmare a valorii adăugate generate de o conduită etică*, cu precădere spre a spori de o manieră pozitivă reputația auditorilor și credibilitatea situațiilor financiare auditate. Susținem că percepția privind calitatea în audit este o funcție de credibilitate și reputație, iar menținerea lor la un nivel ridicat confirmă calitatea care se cere în audit, determinată pe lângă competențe tehnice profesionale și de aplicarea corespunzătoare a normelor etice.

Am dorit să subliniem faptul că percepția publicului se răsfrânge în mod direct asupra încrederii pe care acesta o plasează în profesia auditorilor, aceștia reprezentând interesele tuturor beneficiarilor raportului de audit, dat fiind că îndeplinesc rolul de legatari ai interesului public în baza unui raport fiduciar. Astfel, încrederea este generată pe baza calității percepute a unui audit care, dacă se află la cote ridicate, susține imaginea și reputația auditorilor. De asemenea, calitatea în audit percepută ca atare conferă fiabilitate situațiilor financiare auditate.

Lucrarea este structurată în cinci secțiuni. Secțiunea de început reprezintă introducerea, în care se puntează subiectele ce urmează a fi dezbătute pe parcursul cercetării, completată de partea dedicată metodologiei de cercetare, de prezentarea obiectivelor cercetării, precum și de amintirea unor dezbateri în cadrul literaturii de specialitate relativ la noțiunile abordate. În continuare, secțiunea a doua prezintă aspecte privind conduita etică a auditorilor, secțiunea a treia abordează calitatea în audit prezentând legăturile stabilite cu noțiunile de credibilitate și reputație, iar secțiunea a patra arată că percepția publicului este determinată de calitatea auditului. Cercetarea se încheie cu secțiunea de concluzii.

1.3. Unele dezbateri în literatura de specialitate

Etica a constituit tema centrală a mai multor studii științifice, care au căutat să definească implicațiile implementării eticii în activitatea de audit (Conroy et al., 2010) sau modul în care etica influențează din exterior percepția publicului asupra auditorilor (Daugherty and Tervo, 2008), precum și percepția profesiei asupra ei înseși (Jackling et al., 2007). Etica apare ca fiind absolut necesară pentru profesie (Țurlea, 2010).

O motivație etică determină o conduită etică, după cum observă Armstrong (2003), motivația etică pe baza unui raționament etic constituind liantul dintre a ști ce este corect și a face ceea ce este corect (Blasi, 1980). De cealaltă parte, Stevens (2008) a stabilit că reguli de etică exprimate printr-un cod etic influențează pozitiv conduita auditorilor. Pe de altă parte, un comportament etic induce siguranță asupra integrității și obiectivității procedurilor (Dellaportas et al., 2005).

Mai multe studii au avut ca obiect de cercetare percepțiile exterioare asupra calității auditului (Warming-Rasmussen and Jensen, 1998), precum și efectele pierderii reputației pentru auditori. De asemenea, calitatea constituie garanția credibilității, care este apreciată ca fiind capitalul cel mai de preț al auditorilor, iar măsura acesteia este încrederea (Culda, 2009). Credibilitatea este asociată fidelității informațiilor financiare auditate (Morariu, 2009). Climatul etic este susceptibil să influențeze conduita etică (Duh et al., 2010), iar acest climat este asigurat în parte și de existența unui Cod Etic.

De altfel, dinamica percepțiilor asupra auditului ca urmare a crizei financiare a constituit obiectul unor studii

ce au adus în centrul atenției ecartul de așteptare care este mai actual ca oricând (Țurlea și Mocanu, 2012). Mai mult, auditorii financiari sunt susceptibili să contribuie la creșterea calității raportărilor financiare (Toma, 2012). Reglementările adoptate la nivelul Uniunii Europene vizează creșterea calității auditului ca parte a rolului societal conferit auditorilor (Neamțu, 2014).

2. Importanța atribuită conduitei etice a auditorilor financiari

Ponderea semnificativ crescândă acordată eticii în cadrul profesiei auditorilor se datorează scandalurilor financiare foarte mediatizate care au influențat negativ percepția publicului privind auditorii. Drept urmare, au fost scoase la lumină probleme de etică care au avut consecințe nedorite în privința încrederii publicului pentru că odată cu suspiciunea de compromitere a eticii însăși utilitatea auditului a fost pusă sub semnul întrebării.

Lipsa de etică în activitatea auditorilor nu este admisă de publicul larg. Cu titlu de exemplu, amintim despre faptul că firma de audit Arthur Andersen, deși a dezvoltat o reputație pentru integritate, a fost implicată în activități care au generat malversații cel puțin pentru doi dintre clienții săi, Enron și Worldcom, ceea ce a atras după sine dizolvarea acesteia și dispariția sa de pe piața de audit. Într-adevăr, publicul larg nu a tolerat o atât de flagrantă lipsă de morală și o totală desconsiderare a interesului public în detrimentul propriului interes exprimat printr-o aviditate pentru câștiguri financiare semnificative. Atragem atenția asupra faptului că, de regulă, expunerea atenției publicului a unor conduite contrare eticii se face prin ecoul unor evenimente mediatice cu rezonanță, pe când conduita etică adecvată și conformă cu standardele profesionale este considerată ca reprezentând simpla îndeplinire a îndatoririi de audit.

Dilema care se prezintă auditorilor constă în balansarea profitabilității firmei de audit, pe de o parte și servirea interesului public, pe de altă parte. Este cunoscut faptul că auditorii au o datorie profesională către toți utilizatorii raportului de audit, însă remunerarea lor este stabilită de către managementul clientului pentru care efectuează auditul. În acest context, întărirea normelor de etică și deplina lor aplicare pe tot parcursul unui audit apar ca fiind esențiale pentru auditori. Un comportament etic implică conștiința misiunii încredințate, raționament

profesional și principii esențiale de etică de la care nu se poate divaga.

Cunoștințele de etică în cazul auditorilor au fost definite de către Sullivan (2004)¹ ca fiind un set de principii etice elaborate de un organism profesional cu rol de reglementare pentru membrii acestuia, iar corelația se poate face cu IFAC și elaborarea de către acesta a Codului de Conduită Etică. Etica profesională a auditorilor le cere acestora să dea dovadă de independență, obiectivitate și competență profesională în desfășurarea angajamentelor asumate. Respectarea eticii profesionale îndepărtează suspiciunile de complicitate privind distorsionarea unor situații financiare, suspiciuni alimentate de interesul financiar sau de altă natură al auditorilor în cadrul companiei auditate.

Amintim în **Figura 1** cadrul propus de Trevino and Nelson (2004)² pentru adoptarea unei conduite etice, compus din trei etape. Prima etapă vizează identificarea problemei etice prin recunoașterea existenței dilemei etice, a doua etapă vizează raționamentul etic cu referire la decizia privind ceea ce este corect, în timp ce a treia etapă vizează o conduită etică cu referire la a face ceea ce este corect.

Am adaptat acest model cu scopul de a reflecta în mod etapizat modalitatea de adoptare a unei conduite conforme cu normele de etică, unde identificarea problemei etice și raționamentul etic reprezintă un proces complex care implică, pe lângă cunoștințe tehnice, experiență profesională și educație etică.

În aceeași ordine de idei, pentru materializarea unei conduite etice este nevoie de *scepticism profesional*, a cărui necesitate a fost evidențiată de standardele de audit. Aplicarea scepticismului profesional pe parcursul unui audit este legată de principiul respectării independenței și a obiectivității auditorilor, în așa fel încât scepticismul să îmbrace forma unei atitudini care include o gândire rezervată care să permită identificarea factorilor care pot indica posibile denaturări, precum și o evaluare critică a probelor de audit, conformă Standardului Internațional de Audit ISA 200.

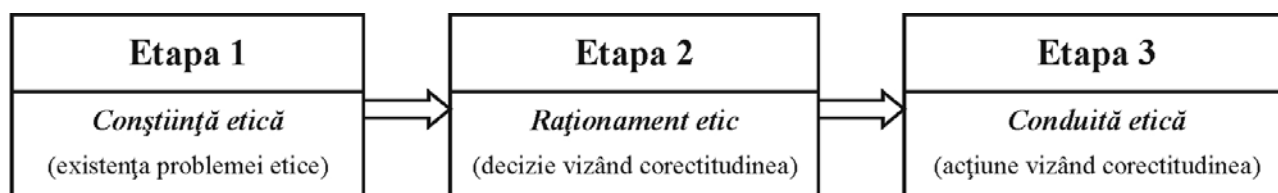
¹ Sullivan, G.R., 2004, *Enhancing public trust in the accounting professional judgment rather than personal judgment in resolving accounting ethics dilemmas*, Teză doctorală, Regent University, Virginia Beach, VA.

² Treviño, L. K. and K. A. Nelson, 2004, *Managing Business Ethics*, John Wiley & Sons Inc., Hoboken, NJ.

Scepticismul profesional este asociat atât cu proceduri de ordin intelectual, cât și cu calități personale care definesc auditorii, precum încrederea în sine, gândirea critică ori atenția cuvenită. În literatură, Hurtt (2010)¹ propune o abordare multi-dimensională a scepticismului profesional pe care îl definește nu doar ca pe o trăsătură individuală a auditorilor, ci și ca pe o stare indusă de contextul în care se desfășoară auditul, respectiv pe

lângă particularități de ordin personal sunt și influențe ale unor factori externi auditorilor și care determină raționamentul etic urmat de conduita etică. În același timp, și Cartea Verde a Comisiei Europene² se referă la conduita auditorilor care este susceptibilă să fie consolidată prin exercitarea scepticismului profesional cu precădere în privința dezvăluirilor cheie din raportările financiare.

Figura 1. Etapele adoptării unei conduite etice

Sursa: Proiecția autorului, adaptare după modelul propus de Trevino and Nelson (2004)

După cum am menționat în partea introductivă a acestui studiu, articolul 21 al Directivei 2014/56/EU precizează că un audit statutar, deci reglementat la nivelul Uniunii Europene, presupune menținerea scepticismului profesional pe tot parcursul auditului cu scopul de a recunoaște posibilitatea existenței unor neregularități. Astfel de erori materiale pot fi indicate de fapte concrete ori conduite, iar menținerea scepticismului profesional va îndemna auditorii să nu țină cont de experiențe trecute cu un client ori de integritatea percepută a managementului clientului de audit. Un audit de calitate va comporta scepticism profesional în privința principalelor aspecte care relevă continuitatea viitoare a unei companii precum estimările produse de management de valoare justă, depreciere a activelor, cash flow viitor etc. Complementar aplicării scepticismului profesional, un sistem de control va asigura calitatea în audit. Astfel, menționăm că articolul 24 al Directivei 2014/56/EU specifică faptul că o firmă de audit trebuie să instaureze un control intern în cadrul său pentru a veghea la respectarea procedurilor și pentru a asigura calitatea unui audit statutar, iar responsabilitatea evaluării acestui sistem de control îi aparține auditorului statutar.

¹ Hurtt, R. Kathy, 2010, *Development of a Scale to Measure Professional Skepticism*, Auditing: A Journal of Practice and Theory, Vol. 29, No 1, pp. 149-171

² *Green Paper: Audit Policy: Lessons from the Crisis*, 2010

Amintim faptul că în ultimii ani firmele de audit au fost implicate în litigii, fiindu-le aduse acuze de eșecuri de audit alături de acuze de încălcare a încrederii publicului³, credibilitatea auditorilor fiind pusă sub semnul întrebării. Diversele critici aduse auditorilor privesc esențialmente conduita acestora, iar cauzele pentru o conduită neconformă au la bază opozabilitatea dintre interesul propriu și interesul public. În acest context, se impune exemplificarea conduitei etice a auditorilor. Aceștia trebuie nu doar să recunoască situațiile care implică etica, ci și să adopte o conduită care atestă respectarea normelor etice. În audit, conduita etică se desfășoară conform standardelor aplicate membrilor profesiei, cu scopul de a încuraja acțiunea etică. Așadar, conduita etică înseamnă angajament pentru respectarea integrității acțiunilor și deciziilor adoptate.

2.1. Raportarea conduitei etice la încredere în audit

Incontestabil, încrederea este acordată, în cazul auditului, de către utilizatorii externi ai raportului de audit. Această încredere reflectă eficiența și utilitatea

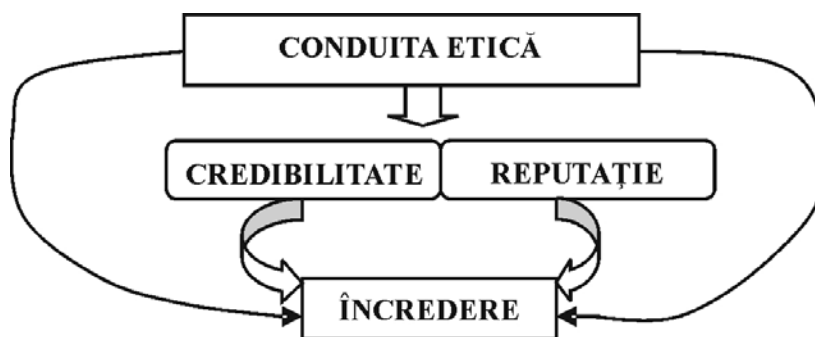
³ Chan, S.Y.S. and Leung, P., 2006, *The effects of accounting students' ethical reasoning and personal factors on their ethical sensitivity*, Managerial Auditing Journal, Vol. 21, No. 4, pp. 436-57.

procesului de audit, fiind bazată în primul rând pe standarde etice, respectiv pe valori etice asumate de către profesie. Importanța acordată valorilor etice aplicate printr-o conduită etică trebuie căutată în dezideratul dezvoltării conștiinței etice a auditorilor, în așa fel încât auditul să răspundă în mod adecvat așteptărilor publicului.

Procesul de dezvoltare a unei conștiințe etice în audit trece prin aplicarea adecvată a scepticismului profesional. Acesta din urmă face parte din setul de competențe ale auditorilor și cuprinde atribute personale, intenție și acțiune. O atitudine obiectivă va permite auditorilor să identifice acele elemente care pot indica distorsiuni ale raportărilor financiare. În audit, scepticismul profesional este un indicativ al conduitei etice a auditorilor și presupune, pe lângă o gândire rezervată și căutarea adevărului din situațiile financiare, stimă de sine, înțelegere interpersonală și independență.

Este nevoie de aplicarea acestor caracteristici ale scepticismului profesional în vederea adoptării unei conduite etice care să inspire încredere. După cum indică Cartea Verde a Comisiei Europene, un audit robust este necesar pentru restabilirea încrederii prin protejarea intereselor investitorilor și pentru reducerea costului de capital pentru companii. Acest lucru poate fi obținut prin reducerea riscului de raportare eronată și, în consecință, prin reducerea costului de faliment pe care în final îl suportă investitorii și societatea în sens larg. Un audit care are la bază principii de etică este perceput ca inspirând încredere¹. Fără nici o îndoială, standardele de etică sunt cruciale pentru profesia auditorilor, însă în practică o conduită etică contribuie la menținerea credibilității și reputației auditorilor. În consecință, **Figura 2** ilustrează legătura causală dintre etică, credibilitate, reputație și încredere.

Figura 2. Legătura directă dintre conduita etică credibilitate și reputație în a genera încredere în audit

Sursa: Proiecția autorului

Auditorii au drept obligație profesională menținerea reputației și a credibilității profesiei cu precădere printr-o conduită etică concretizată într-o acțiune etică. Conduita etică, ca atare, generează încredere care este scopul final al unui audit în baza raportului fiduciar existent între auditori și societate, însă o conduită etică conferă în același timp credibilitate și o bună reputație profesiei.

În vederea îndeplinirii obligațiilor profesionale, se așteaptă de la auditori să urmeze standarde profesionale și morale înalte, precum și să manifeste raționament profesional. Dimensiunea deontologică presupune o reflecție asupra regulilor, inclusiv privind segmentul de etică. Obiectivul practicii de audit este de

a contribui la binele societății prin respectarea procedurilor corecte de audit, condiție *sine qua non* pentru menținerea încrederii publicului. Așa cum susține și Garcia-Marza (2005), etica în audit reprezintă o parte integrală a procesului de dezvoltare a încrederii în profesie.

Un audit mai bun completat prin raporturi de audit suficient de informative este susceptibil să crească încrederea utilizatorilor auditului, ai cărui beneficiari nu

¹ Garcia-Marza, D., 2005, *Trust and dialogue: theoretical approaches to ethics auditing*, Journal of Business Ethics, Vol. 57 No. 3, pp. 209-19.

sunt doar investitorii și creditorii, ci și compania auditată. Măsurile precum rotația obligatorie a firmelor de audit ori interzicerea prestării de servicii conexe companiei pentru care s-a efectuat auditul ar asigura independența completă a auditorilor. Cu precădere, în vederea consolidării independenței, auditorii nu trebuie să fie implicați în procesul de adoptare a deciziilor din cadrul companiei client și în același timp auditorii trebuie să aplice măsurile de protecție descrise de Codul Etic al IFAC. Calitatea determină credibilitate, iar consecința va însemna costuri mai mici pentru companiile pentru care s-au efectuat audituri de calitate (respectiv un creditor va acorda termene mai lungi pentru companii solvabile). Siguranța veridicității informațiilor financiare oferită de un audit robust contribuie fără îndoială la stabilitatea financiară a ansamblului pieței auditului. Încrederea pe care acțiunea etică a auditorilor o degajă reprezintă fundația pentru eficiența sistemului de audit și este cultivată prin standarde înalte de etică, precum cele descrise de către Codul Etic al profesiei. Simpla aplicare a standardelor normative de audit nu este suficientă pentru asigurarea terților beneficiari de întreaga onestitate a acțiunilor auditorilor, de aceea etica și o conduită etică va consolida și menține încrederea publicului larg că profesia are drept centru de preocupare reprezentarea și protejarea interesului public. Cu siguranță, auditorii au conștiința importanței menținerii unei bune reputații profesionale, știu că imaginea este capitalul lor cel mai de preț, de aceea vor efectua toate diligențele necesare pentru a păstra încrederea publicului.

3. Dimensiuni ale calității în audit

În urma revelațiilor publice asupra unor practici de audit îndoielnice, au fost făcute eforturi de reglementare pentru prevenirea acestora. În acest context, adoptarea Codului Etic de către IFAC în 2005 și revizuirea acestuia în 2009, Codul revizuit fiind aplicabil din ianuarie 2011, se înscrie în linia eforturilor conjugate de a îmbunătăți calitatea auditului. Mai mult, prezervarea principiilor fundamentale de audit, precum independența și obiectivitatea, au fost percepute ca stând la baza calității în audit¹.

În continuare, prezentăm o definiție a calității, precum și aspecte care fac referire la ceea ce înseamnă calitate în

audit. Astfel, deși *calitatea în audit* a fost definită sub o diversitate de forme în cadrul literaturii de specialitate, definiția propusă de către DeAngelo (1981, p. 186) apare ca fiind cea mai cuprinzătoare. Prin urmare, **calitatea** este asociată *evaluării probabilității de către ansamblul pieței ca un auditor (a) să descopere o fisură în sistemul contabil al clientului și (b) să raporteze această fisură*. Alte definiții ale calității în audit au vizat capacitatea auditului de a contribui la îmbunătățirea raportărilor financiare, au vizat probabilitatea redusă ca auditorii să emită opinii fără rezerve pentru situații financiare care conțin inadvertențe, precum și acuratețea informațiilor raportate de către auditori. Toate aceste definiții fac referire într-o anumită măsură la competența auditorilor atât de natură tehnică, cât și etică, ambele determinând calitatea unui audit².

Calitatea în audit este dificil de cuantificat, însă respectarea standardelor de audit transmite publicului un semnal de încredere, mai ales că procedura de audit nu este ușor observabilă de către acesta. Evident, calitatea în audit nu poate fi redusă în mod simplist la conformarea cu standardele de audit. După cum am menționat în partea introductivă a acestui studiu, în literatura de specialitate percepția clientului, dar și a terților privind ceea ce înseamnă calitatea unui raport de audit au fost asociate în mod frecvent cu imaginea, reputația și credibilitatea³, factori care contribuie la concordanța pe care calitatea o reclamă sub toate aspectele pentru a genera încredere. Este convingerea noastră că, în ultimă instanță, recunoașterea calității în audit trece prin prisma încrederii acordate profesiei. Un nivel de încredere ridicat va atesta o bună calitate a auditului, pe când un nivel de încredere scăzut va constitui barometrul pentru o calitate redusă a auditului constatată sau doar percepută.

După cum am menționat mai sus, calitatea în audit cuprinde mai multe dimensiuni, printre care factori precum reputația și credibilitatea. În continuare ne vom opri asupra modului în care sunt percepuți și definiți acești doi factori.

¹ DeAngelo, L., 1981, *Auditor size and audit quality*. *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 3 No. 3, pp. 183-99.

² Watkins, A.L., Hillison, W. and Morecroft, S.E., 2004, *Audit quality: a synthesis of theory and empirical research*, *Journal of Accounting Literature*, Vol. 23, pp. 153-93.

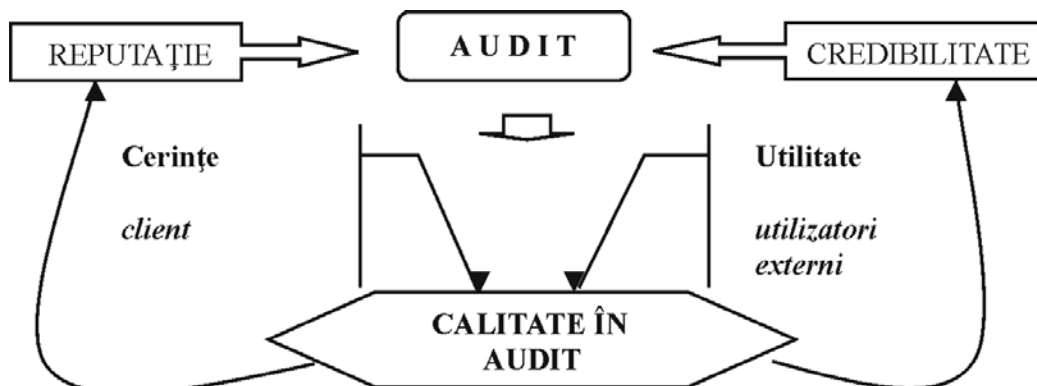
³ Pandit, G.M., 1999, *Clients' perceptions of their incumbent auditors and their loyalty to the audit firms: an empirical study*, *Mid-Atlantic Journal of Business*, Vol. 35 No. 4, pp. 171-88.

✓ *Reputația* este construită în timp pe baza performanțelor efectuate și mai ales a percepției clienților și a publicului privind calitatea cu care aceste performanțe au fost realizate¹. În audit se dorește obținerea unei reputații cât mai bune pentru că în acest mod se asigură un volum consistent de venituri viitoare în baza unei estimări împărtășite privind calitățile și conduita așteptată de la auditori. Așadar, reputația auditorilor pentru calitate este valoroasă. După cum sublinia DeAngelo (1981), reputația auditorilor servește drept indicativ pentru calitatea și acuratețea situațiilor financiare ale clientului, mai ales că investitorii pot mai greu să observe efectiv procesul de obținere a calității auditului.

✓ *Credibilitatea auditului* se definește drept convingerea exprimată de părțile interesate de un raport de audit că auditul s-a desfășurat conform standardelor de audit. Credibilitatea în audit este legată de calitatea auditului și reflectă nivelul de asigurare dorit al unui raport de audit.

Dat fiind că atât reputația, cât și credibilitatea auditului sunt determinate din exterior, auditorii vor ține cont de percepția pe care o formează clientul², precum și publicul în sens larg cu privire la calitatea serviciilor de audit. Clientul este beneficiarul direct al auditului, iar publicul este interesat de fiabilitatea auditului, de aceea se așteaptă ca un audit de calitate să îmbine satisfacerea clientului cu utilitatea pe care o procură utilizatorilor externi (Figura 3).

Figura 3. Condiții ale calității în audit

Sursa: Proiecția autorului.

Conceptul de utilitate pentru utilizatorii externi presupune că auditorul a îndeplinit un rol de control atât în privința alegerilor contabile, cât și în ceea ce privește continuitatea companiei auditate. Cerința primordială

pentru calitatea și eficiența unui audit, pe lângă competențe tehnice (care presupun capacitatea auditorilor de a detecta erorile semnificative din situațiile financiare), este ca auditorii să fie percepuți ca fiind independenți în relația cu clientul, așadar dispuși să cuprindă în raportul de audit aceste rezultate³.

Pe de altă parte, este cunoscut faptul că o reputație bună se construiește din interiorul firmei de audit. În acest sens, presiunile venite din partea publicului care reclamă o conduită etică a auditorilor au valoare motivantă pentru profesie și reprezintă un stimulent

¹ MacMillan, Keith; Money, Kevin; Downing, Steve and Hillenbrand, Carola, 2004, *Giving your organisation SPIRIT: An Overview and Call to Action for Directors on Issues of Corporate Governance, Coporate Reputation and Coporate Responsibility*, Journal of General Management, Vol.30, 2004, 15-42.

² Daugherty, B.E. and Tervo, W.A., 2008, *Auditor changes and audit satisfaction: client perceptions in the Sarbanes-Oxley era of legislative restrictions and involuntary auditor change*, Critical Perspectives on Accounting, Vol. 19 No. 7, pp. 931-51.

³ Beattie, V., Brandt, R. and Fearnley, S., 1999, *Perceptions of auditor independence: UK evidence*, Journal of International Accounting, Auditing and Taxation, Vol. 8 No. 1, pp. 67-107.

pentru susținerea reputației în vederea menținerii credibilității.

În vederea încurajării unui audit de calitate, Parlamentul European vine cu câteva reglementări pentru a susține demersul Comisiei Europene pentru creșterea calității auditului. Astfel, cerințe mai stricte vor fi aplicate pentru reducerea riscului de familiaritate între auditorii statutari și clienți, precum și pentru limitarea conflictelor de interese, mai ales în cazul companiilor de interes public. Creșterea calității auditului presupune și clarificarea rolului societal al auditorilor statutari. În acest sens, pentru reducerea "ecartului" între ceea ce se așteaptă de la auditori și ceea ce constituie datoria acestora, noile cerințe prevăd ca rapoartele de audit să fie mai informative spre a fi valorificate de către investitori. De asemenea, transparența crescută în privința obligațiilor de raportare față de supervizori, răspunderea mai mare care se exprimă prin întărirea rolului comitetelor de audit, alături de consolidarea independenței auditorilor și o piață de audit mai bine supravegheată la nivel european constituie fundamentul pentru îmbunătățirea calității în audit. Aducem mențiunea că pentru o mai bună supraveghere a pieței auditului la nivel european s-a constituit Comitetul Organelor Europene de Supraveghere a Auditului (CEAOB¹), care preia responsabilitățile Grupului European al Organelor de Supraveghere a Auditorilor (EGAOB²) și va avea rol de a supraveghea cooperarea dintre autoritățile competente din cadrul statelor membre, acestea din urmă menținându-și responsabilitatea controlului la nivel național.

3.1. Impactul eticii asupra calității auditului

Interesele stakeholderilor cer ca situațiile financiare prezentate să fie relevante și de încredere, de aceea auditorii financiari oferă o opinie bazată pe independență, obiectivitate și competență. Aceste principii de etică garantează calitatea opiniei de audit. Credința noastră profundă este că etica reprezintă factorul esențial care asigură calitatea informației financiare. Pe lângă cerințe legate de cunoștințe și abilități tehnice, auditorilor li se cere în calitate de profesioniști să exprime un comportament etic adecvat prin conformitatea cu standardele de etică ale profesiei. Această dimensiune etică reflectă preocupare pentru

interesul public în concordanță cu cadrul susținut de Codul Etic al profesiei elaborat de IFAC. De asemenea, acesta promovează un climat etic care propulsează performanța calității.

În general, firmele de audit nu își permit să reducă calitatea auditului într-o optică de maximizare a profitului și de reducere a costurilor pentru că acest lucru le-ar influența direct reputația și ar antrena sancțiuni din partea profesiei. Se vehiculează ideea că mai ales firmele mari de audit nu își permit să practice o calitate inferioară față de cea impusă de standarde, deoarece acest lucru se repercutează negativ asupra reputației lor. De altfel, între calitatea unui audit și cotația companiei client s-a dovedit a fi o legătură directă, ceea ce întărește importanța opiniei publicului asupra credibilității și calității auditului. Totodată, credibilitatea unei firme de audit influențează segmentul de piață al acesteia, precum și veniturile sale. Calitatea pe care terții o atribuie situațiilor financiare este în legătură directă cu credibilitatea asociată auditorilor. În consecință, auditorii sunt extrem de preocupați de menținerea reputației pentru calitatea muncii efectuate. Mayhew (2001)³ punctează că reputația auditorilor constituie baza pe care se determină calitatea unui audit și, implicit, cererea pentru servicii de audit.

În continuare, am determinat relația care pune cel mai bine în evidență faptul că în audit calitatea este o funcție de credibilitate și reputație:

Relația 1. Reprezentarea calității în audit pe baza credibilității și a reputației auditorilor

$$Calit(A) = f_{(Cr+Rep)} + \alpha$$

unde: $Calit(A)$ = Calitatea în audit
 Cr = Credibilitatea auditorilor
 Rep = Reputația auditorilor
 α = variabila necunoscută

Relația de mai sus determină calitatea în audit ca fiind o funcție de credibilitate și de reputație. α este variabila necunoscută care constituie un element esențial în determinarea calității și pe care l-am identificat ca reprezentând etica în activitatea de audit. Astfel, prin considerarea eticii drept un factor care contribuie direct la determinarea calității unui audit, ecuația de mai sus devine:

¹ Committee of European Audit Oversight Bodies

² European Group of Auditor Oversight Bodies

³ Mayhew, B. W., 2001, *Auditor Reputation Building*, Journal of Accounting Research 39(3), 599–617.

Relația 2. Reprezentarea calității în audit prin luarea în considerare a eticii

$$Calit(A) = f_{(Cr+Rep)} + E$$

unde: E = Etica în activitatea de audit

Conform relației 2, calitatea prezintă cu preponderență o dimensiune etică. Etica auditorilor este cea care poate face diferența în a influența percepția publicului asupra calității practicilor de audit, alături de credibilitatea și reputația auditorilor.

Dacă considerăm că etica practică la cele mai înalte valențe asigură calitatea în audit, atunci identificăm mai departe calitatea auditului ca fiind direct dependentă de nivelul de etică al auditorilor:

Relația 3. Determinarea calității în audit prin prisma nivelul eticii

$$Calit(A) \in E; \rightarrow \begin{cases} -Calit(A), & \text{dacă } E < 0 \\ +Calit(A), & \text{dacă } E \geq 0 \end{cases}$$

Conform relației nr. 3, calitatea în audit este determinată în mod direct de nivelul eticii, pentru care am stabilit un prag echivalent cu 0. Dacă nivelul E (al eticii auditorilor) se află sub pragul de semnificație 0, atunci calitatea în audit înregistrează valori negative. Similar, dacă nivelul E se află la nivelul sau peste pragul de semnificație 0, atunci calitatea în audit înregistrează valori pozitive.

Calitatea unui audit este determinată în mod direct de respectarea eticii în activitatea de audit. Velayutham (2003, p. 484)¹ argumentează că normele etice au în vedere calitatea, ca rezultat al aplicării eticii. De fapt, calitatea conține o dimensiune etică fundamentală. Determinarea calității prin prisma eticii poate fi aplicată atât unor audituri individuale, cât și ansamblului pieței auditului.

Calitatea auditului se repercutează atât asupra auditorilor, cât și asupra publicului, ambele părți fiind interesate de percepția asupra a cât de bine răspund auditorii așteptărilor legate de îndeplinirea obligațiilor. De altfel, reglementările privind normele etice reprezintă practici de legitimizare necesare pentru dezideratul păstrării auto-reglementării profesiei și pentru susținerea calității în audit. Auditorii sunt motivați de a menține și aplica un nivel ridicat de calitate a auditului pe fondul

sanctiunilor la care se expun și pe fondul unui sistem de supraveghere care relevă practicile neconforme cu standardele profesiei.

Însă, după cum precizează Directiva 2014/56/EU în articolul 25, scopul unui audit statutar nu este să ofere o asigurare cu privire la viabilitatea viitoare a companiei auditate, nici asupra eficienței cu care managementul companiei a condus ori va conduce afacerile acesteia. O astfel de clarificare este importantă mai ales pentru investitori și publicul larg în vederea concilierii ecartului de așteptare între ceea ce auditorii pot face și ceea ce se așteaptă ca ei să facă. De asemenea, această clarificare permite determinarea calității auditului în parametri reali.

Atât profesia auditorilor, cât și organismele de reglementare se preocupă de încurajarea unei calități ridicate a auditului, în principal prin promovarea standardelor de audit. Astfel, Codul Etic emis de IFAC are valoare de a ghida activitatea auditorilor și de a-i ajuta în adoptarea conduitei etice. În mod fundamental, etica vine să completeze standardele de audit și îndrumă auditorii astfel încât aceștia să ia decizii de care beneficiază toți utilizatorii unui raport de audit și nu doar utilizatorii direcți ai acestuia. Drept urmare, etica contribuie la o mai bună calitate în audit, fapt care este reflectat *in fine* de nivelul încrederii pe care societatea o acordă profesiei.

4. Percepții de audit prin prisma conduitei etice a auditorilor

Percepția publicului asupra auditorilor este semnificativă întrucât aceasta afectează credibilitatea auditului. Conduita etică a auditorilor se determină prin percepțiile asupra acesteia atât din partea publicului, cât și a auditorilor înșiși. Soliditatea modelului etic este susceptibilă să îmbunătățească atât *propria percepție* a auditorilor asupra respectării normelor profesionale și asupra calității în audit, precum și percepția venită *din exteriorul profesiei*.

Determinarea percepțiilor permite clasificarea lor în două categorii: interne și externe. Astfel, dacă facem o comparație privind percepția auditorilor și pe cea a publicului asupra conduitei lor etice, de cele mai multe ori auditorii vor avea o viziune mai favorabilă decât cea acordată din exterior. Percepția mult pozitivă care o depășește pe cea reală vine dintr-un optimism excesiv

¹ Velayutham, S., 2003, *The accounting profession's code of ethics: is it a code of ethics or a code of quality assurance*, Critical Perspectives on Accounting, Vol. 14, pp. 483-503.

sau dintr-o perspectivă exagerată asupra propriei performanțe etice. În consecință, auditorii apreciază că au o conduită mai exemplară decât cea care le este atribuită. Tocmai pentru a "umple" golul dintre cele două optici, cea personală și cea externă, auditorii trebuie să nu lase nici o urmă de ambiguitate privind respectarea celor mai înalte valori etice. Mai mult, modul în care auditorii se percep este susceptibil să aibă o incidență asupra conduitei acestora.

Dintre cele două tipuri de percepții asupra conduitei etice a auditorilor pe care le-am identificat, din interiorul și exteriorul profesiei de audit, ne vom opri asupra percepțiilor care se formează în exteriorul profesiei, respectiv asupra *percepțiilor publicului*. Acordăm atenție percepției publicului pentru că aceasta se reflectă printr-un interes financiar în concordanță cu credibilitatea de care se bucură auditorii. În vederea îmbunătățirii percepției publicului asupra conduitei etice a auditorilor se impune respectarea cerințelor de etică descrise de Codul Etic al profesiei care are rol de "compas" moral pentru auditori, definind mai mult decât reguli de urmat și orientându-i spre acțiunea pentru binele comun. După cum am precizat deja, o reputație bună se clădește pe factori care asigură o conduită etică, conformă principiilor și valorilor agreeate de profesie.

Percepțiile publicului larg asupra conduitei etice a auditorilor sunt influențate de evenimente cu rezonanță precum recenta criză financiară în urma căreia, chiar dacă nu au fost acuzații fățișe privind eșecuri de audit, totuși scepticismul manifestat de unele segmente de public pune sub semnul întrebării însăși utilitatea auditului. Dat fiind că mandatul social poate fi perceput în conflict cu rolul de a furniza servicii unui client, dilema auditorilor a fost de a alege între a proteja interesul public și a-și mări segmentul de piață, alimentând ambiguitatea de care sunt înconjurați auditorii. În acest context, aplicarea cu rigurozitate a normelor etice ale profesiei constituie elementul care conferă credibilitatea necesară pentru recâștigarea unei încrederi puse la încercare în repetate rânduri în ultimii ani.

Pe de o parte, percepțiile negative sub forma unor încălcări ale pactului social riscă să creeze neîncredere, iar o lipsă de încredere pe fondul percepției negative a publicului larg aruncă în umbră utilitatea auditului. De aceea, adoptarea unei conduite etice echivalează cu o asigurare oferită societății că acțiunile de audit sunt îndeplinite pentru binele comun. Pe de altă parte, percepția pozitivă a publicului se reflectă într-o măsură

echivalentă asupra reputației și credibilității auditorilor, susceptibile să înregistreze valori ridicate. De altfel, modul în care este percepută calitatea în audit depinde în mod direct de nivelul perceput al calității în audit:

Relația 4. Reprezentarea percepțiilor de audit prin prisma calității în audit

$$Percep(A) = f_{Calit(A)}$$

unde: $Percep(A)$ = Percepții de audit

Astfel, în cazul unei calități percepute a auditului care prezintă un nivel ridicat, în mod similar vom avea percepții de audit pozitive, iar în cazul unei calități percepute a auditului care prezintă un nivel scăzut, vom avea și percepții de audit negative. Dat fiind că percepțiile asupra unui audit și calitatea auditului evoluează în același sens, iar calitatea auditului este influențată în mod decisiv de conduita etică, reputație și credibilitate, consolidarea acestora prin luarea în considerare a interesului public apare ca fiind o prioritate. Pentru că de o percepție favorabilă depinde în ultimă instanță prosperitatea financiară a auditorilor. De altfel, percepția unui comportament etic trece prin prisma aplicării standardelor de integritate, independență, atenție cuvenită, precum și prin prisma încrederii pe care un audit o transmite publicului.

Mai mult, o percepție pozitivă asupra auditului conferă un confort cert atât diferitelor părți interesate de raportul de audit bazat pe încrederea că interesele lor sunt respectate, cât și pentru membrii profesiei pentru care îndepărtarea scepticismului public și consolidarea încrederii este primordială. În acest sens, o conduită etică întărită de norme de etică joacă un rol capital. Acest lucru a fost înțeles de organisme care se ocupă cu reglementarea, precum și de membrii profesiei, de aceea respectarea cerințelor Codului Etic al profesiei elaborat de IFAC este parte integrantă a procedurii de audit.

În final, fiabilitatea opiniei de audit este condiționată în mod direct de percepțiile publicului asupra modului în care auditorii respectă normele și valorile etice. De aceea, aceștia au tot interesul de a aborda și afișa o conduită etică imparțială și obiectivă, conformă așteptărilor atașate statutului lor.

5. Concluzii

În mod evident, un comportament etic este esențial în cadrul auditului în vederea susținerii reputației și

credibilității auditorilor. Faptul că un auditor ține cont de standardele de audit și de un cod etic reflectă doar un minim de respectat pentru că doar interpretarea regulilor printr-un raționament etic asigură adoptarea unei conduite etice, efectul principal fiind crearea unui capital de încredere în procesul de audit. Aplicarea principiilor universale de etică și a Codului Etic al profesiei contribuie la percepția că auditorii răspund așteptărilor societății, efectul imediat fiind că statutul fiduciar al acestora este consolidat.

Așadar, pe lângă reglementările etice adoptate în cadrul profesiei, calitatea etică a auditorilor prezintă un aport însemnat pentru efectuarea unui audit calitativ și eficient pentru ansamblul utilizatorilor. Etica este

elementul care contribuie în mod esențial la menținerea încrederii publicului în abilitatea profesiei de a-i proteja interesele și contribuie la îmbunătățirea calității auditului. Importanța eticii nu mai trebuie probată, constituind fundamentul necesar pentru susținerea credibilității raportului de audit spre a asigura publicul cu privire la faptul că interesele sale sunt respectate.

În final, etica conferă celor care o practică, dar și beneficiarilor unui comportament etic probitate și demnitate. Indubitabil, adoptarea normelor de etică conferă și o bună credibilitate și reputație pe fondul încrederii în abilitatea profesiei de a răspunde în mod calitativ la așteptările publicului larg.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

- Armstrong, M.B., Ketz, J.E. and Owsen, D., 2003, *Ethics education in accounting: moving toward ethical motivation and ethical behavior*, Journal of Accounting Education, Vol. 21, pp. 1-16.
- Beattie, V., Brandt, R. and Fearnley, S., 1999, *Perceptions of auditor independence: UK evidence*, Journal of International Accounting, Auditing and Taxation, Vol. 8 No. 1, pp. 67-107.
- Chan, S.Y.S. and Leung, P., 2006, *The effects of accounting students' ethical reasoning and personal factors on their ethical sensitivity*, Managerial Auditing Journal, Vol. 21 No. 4, pp. 436-57.
- Culda, Emil, 2009, *Calitatea - garanția credibilității auditorului financiar*, Revista „Audit Financiar”, CAFR, vol. 7, nr. 11, pp.3-8
- Daugherty, B.E. and Tervo, W.A., 2008, *Auditor changes and audit satisfaction: client perceptions in the Sarbanes-Oxley era of legislative restrictions and involuntary auditor change*, Critical Perspectives on Accounting, Vol. 19 No. 7, pp. 931-51.
- DeAngelo, L., 1981, *Auditor size and audit quality*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 3 No. 3, pp. 183-99.
- Duh, M., Belak, J., & Milfelner, B., 2010, *Core values, culture and ethical climate as constitutional elements of ethical behaviour: Exploring differences between family and non-family enterprises*, Journal of Business Ethics, 97, 473-489
- Garcia-Marza, D., 2005, *Trust and dialogue: theoretical approaches to ethics auditing*, Journal of Business Ethics, Vol. 57 No. 3, pp. 209-19.
- Hurt, R. Kathy, 2010, *Development of a Scale to Measure Professional Skepticism*, Auditing: A Journal of Practice and Theory, Vol. 29, No 1, pp. 149-171
- Jackling, B., Cooper, B. J., Leung, P. & Dellaportas S., 2007, *Professional Accounting Bodies' Perceptions of Ethical Issues, Causes of Ethical Failure and Ethics Education*, Managerial Auditing Journal, 22(9).
- MacMillan, Keith; Money, Kevin; Downing, Steve and Hillenbrand, Carola, 2004, *Giving your organisation SPIRIT: An Overview and Call to Action for Directors on Issues of Corporate Governance, Corporate Reputation and Corporate Responsibility*, Journal of General Management, Vol.30, 2004, 15-42.
- Mayhew, B. W., 2001, *Auditor Reputation Building*, Journal of Accounting Research 39(3), 599-617.
- Morariu, Ana, 2009, *Valori, etică și atitudini profesionale în audit financiar*, Revista "Audit Financiar", CAFR, vol. 7, nr. 10, pp. 33-39
- Neamțu, Horia, 2014, *Reforma auditului a luat startul!*, Revista "Audit Financiar", CAFR, vol. 10, nr. 5, pp. 3-8
- Pandit, G.M., 1999, *Clients' perceptions of their incumbent auditors and their loyalty to the audit firms: an empirical study*, Mid-Atlantic Journal of Business, Vol. 35 No. 4, pp. 171-88.

- Sullivan, G.R., 2004, *Enhancing public trust in the accounting professional judgment rather than personal judgment in resolving accounting ethics dilemmas*, Teză doctorală, Regent University, Virginia Beach, VA, disponibilă la: www.proquest.umi.com.html (UMI No. 9938703), accesată la 10 februarie 2014.
- Toma, Constantin, 2012, *Rolul auditului financiar în creșterea calității informațiilor financiare*, Revista "Audit Financiar", CAFR, vol. 10, nr. 11, pp. 5-13
- Treviño, L. K. and K. A. Nelson, 2004, *Managing Business Ethics*, John Wiley & Sons Inc., Hoboken, NJ.
- Țurlea, Eugeniu, 2010, *Nevoia de etică în auditul financiar*, Revista "Audit Financiar", CAFR, vol. 8, nr. 8, pp. 5-12
- Țurlea, Eugeniu; Mocanu, Mihaela, 2012, *Model privind discrepanțele de percepție asupra independenței în auditul financiar*, Revista "Audit Financiar", CAFR, vol. 10, nr. 10, pp. 22-29.
- Velayutham, S., 2003, *The accounting profession's code of ethics: is it a code of ethics or a code of quality assurance*, Critical Perspectives on Accounting, Vol. 14, pp. 483-503.
- Warming-Rasmussen, B. and Jensen, L., 1998, *Quality dimension in external audit services: an external user perspective*, European Accounting Review, Vol. 7 No. 1, pp. 65-82.
- Watkins, A.L., Hillison, W. and Morecroft, S.E., 2004, *Audit quality: a synthesis of theory and empirical research*, Journal of Accounting Literature, Vol. 23, pp. 153-93.
- Comisia Europeană, *Cartea Verde, Politica de audit: Lecțiile Crizei*, 2010, disponibilă la: http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2010/audit/green_paper_audit_en.pdf. Accesată la 05.09.2014
- Uniunea Europeană, Directiva 2014/56 /EU, disponibilă la: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0056&from=EN> (Accesat la data de 25.11.2014)
- European Commission statement, 2014, *European Parliament backs Commission proposals on new rules to improve the quality of statutory audit*, Disponibilă la: http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-14-104_en.htm (Accesat la data de 25.11.2014)
- IFAC-IESBA, 2013, *Codul Etic al Profesioniștilor Contabili*, editat de CAFR

Studiu privind evaluarea gradului de contestare de către companiile românești a normelor emise în materia accizelor

Lector univ. dr. Adrian Doru BÎGIOI,
Academia de Studii Economice București, România,
e-mail: adrian.bigioi@cig.ase.ro

Rezumat

Gestionarea eficientă a resurselor de care dispune o companie reprezintă unul dintre principalele obiective ale conducerii acesteia, iar optimizarea taxelor achitate reprezintă o preocupare continuă, inclusiv pentru profesioniștii contabili. Având în vedere faptul că în ultimii ani a existat o preocupare tot mai mare a autorităților fiscale în eficientizarea colectării creanțelor bugetare, aceste activități au determinat diverse situații practice în care legislația este interpretată diferit atât de către organele fiscale, cât și de către companii, în calitate de contribuabili. Astfel, se poate ajunge la un conflict de interese între subiecții raportului juridic fiscal, contribuabilii având tendința de a interpreta normele în sensul plății unor taxe cât mai mici, iar organele fiscale - în sensul încasării unor taxe cât mai mari. Pornind de la aceste considerente, prin intermediul prezentului studiu, autorul și-a propus să determine care este gradul de contestare a normelor fiscale în materia accizelor, de către companiile din România. Scopul studiului este acela de a identifica normele din legislația națională care au fost înțelese sau aplicate eronat atât de către contribuabili, cât și de către organele fiscale, concluzii determinate pe baza analizei indicatorului menționat mai sus. În final, rezultatele studiului au fost interpretate și au fost prezentate motivele care au stat la baza contestării normelor. Printre acestea, menționăm definirea vagă a termenilor fiscali, care poate afecta folosirea eficientă a resurselor unei companii, dar și principiul continuității activității acesteia.

Cuvinte-cheie: accize, contestații, norme fiscale, organe fiscale, certitudinea impunerii

Clasificare JEL: H21, H25, G38

1. Introducere

Pornind de la necesitatea respectării principiilor fiscale, printre care menționăm: principiul stabilității normelor fiscale¹, conform căruia statele trebuie să guverneze prin legi prestabilite, care să nu fie modificate în mod repetat, principiul certitudinii impunerii, formulat de către Thomas Hobbes² și abuzul de drept fiscal, formulat de către o serie de autori ca Aristotel³ și Gaius⁴, studiul de față își propune să determine care este gradul de contestare a normelor naționale privind accizele, pe baza contestațiilor formulate de către contribuabili și publicate de către Agenția Națională de Administrare Fiscală (ANAF)⁵. Perioada supusă studiului este 01.01.2004⁶ – 30.06.2013. În vederea estimării acestui grad am aplicat o serie de proceduri specifice de culegere a datelor. Acestea au fost prelucrate conform unor metode cantitative, iar rezultatele obținute au fost grupate pe tipuri de articole, în final determinând gradul de contestare a respectivelor norme. Rezultatele studiului au fost analizate pentru fiecare normă juridică supusă cercetării, iar în final au fost emise o serie de concluzii, printre care menționăm respectarea de către contribuabili a obligațiilor fiscale, iar de către autorități - a principiului certitudinii impunerii.

2. Literatura de specialitate

Conceptele privind fiscalitatea sunt prezentate într-o serie de studii teoretice și empirice, dar și în cadrul normelor fiscale. Astfel, în lucrarea intitulată *The Political Economy of Cigarette Taxation*, Adam J. Hoffer, de la Universitatea Wisconsin - La Crosse, a elaborat un studiu legat de politica fiscală privind accizele la țigarete

¹ Enunțat de către John Locke, în lucrarea intitulată *Two Treatises of Government Chapter XI Of the Extent of the Legislative Power*, Prepared by Rod Hay for the McMaster University Archive of the History of Economic Thought, 1823, Paragr. 142, pag. 167

² Thomas Hobbes, *Leviathan*, 1651, pag. 153

³ Aristotle, *Politics*, 350 BC, translated by Benjamin Jowett, Batoche Books, 1999, pag. 133

⁴ Gaius, *Institutes of Roman Law*, [160 AD], with a Translation and Commentary by the late Edward Poste, M.A., fourth edition, revised and enlarged by E.A. Whittuck, M.A. B.C.L., with an historical introduction by A.H.J. Greenidge, D.Litt., Oxford: Clarendon Press, 1904, pg. 100

⁵ Pe site-ul www.anaf.ro

⁶ De la apariția Legii nr. 571/2003 privind Codul fiscal

în S.U.A. Pentru a-și susține ideile, autorul a folosit un model econometric.⁷

Paul L. Caron, de la Pepperdine University - School of Law și alți autori au elaborat o lucrare intitulată *Occupy the Tax Code: Using the Estate Tax to Reduce Inequality and Spur Economic Growth*, în care au abordat aspecte legate de nerespectarea principiului echității prin prisma normelor fiscale. Astfel, conform autorilor citați, inechitatea are efecte negative sociale majore, acestea persistând peste generații. Din acest punct de vedere, autorii critică politica statelor de a nu taxa corespunzător bunurile obținute în urma moștenirii.⁸

Martin B. Dickinson, de la University of Kansas - School of Law, împreună cu alți autori au elaborat o lucrare intitulată *Kansas Tax Act*, în care au analizat legislația fiscală elaborată în Statul Kansas, în luna mai 2012. Autorii au scos în evidență neclaritățile legii, făcând estimări ale impactului asupra veniturilor bugetare.⁹

Viacheslav Vladimirovich Kizilov a elaborat o lucrare intitulată *Violation of Tax Control Procedures by Employees of the Federal Tax Service*, în care a abordat aspecte legate de abuzurile comise de către organele administrative ale statului în cadrul misiunilor de control al contribuabililor.¹⁰

⁷ Adam J. Hoffer, University of Wisconsin - La Crosse, *The Political Economy of Cigarette Taxation*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2202442, January 17, 2013

⁸ Paul L. Caron, Pepperdine University - School of Law, James R. Repetti, Boston College - Law School, *Occupy the Tax Code: Using the Estate Tax to Reduce Inequality and Spur Economic Growth*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2200270, Pepperdine Law Review, Vol. 40, p. 1255, 2013, Boston College Law School Legal Studies Research Paper No. 280, U of Cincinnati Public Law Research Paper No. 13-02 January 13, 2013

⁹ Martin B. Dickinson, University of Kansas - School of Law, Stephen W. Mazza University of Kansas - School of Law, Michael R. Keenan, University of Kansas - School of Law, *Revolutionary 2012, Kansas Tax Act*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2239113, December 1, 2012, 61 U. Kan. L. Rev. 295 (2012)

¹⁰ Viacheslav Vladimirovich Kizilov, Scientific and Practical magazine "The Topical Issues of Public Law", *Violation of Tax Control Procedures by Employees of the Federal Tax*

Profesorul Emily Cauble de la DePaul University - College of Law a elaborat un articol intitulat *Was Blackstone's Initial Public Offering Too Good to Be True?: A Case Study in Closing Loopholes in the Partnership Tax Allocation Rules*, în care a abordat aspecte legate de facilitățile fiscale de care pot beneficia unele companii americane, prin interpretarea forțată a legii sau cu ajutorul autorităților legislative.¹

Erik M. Jensen, de la Case Western Reserve University School of Law a elaborat un articol intitulat *The Individual Mandate, Taxation, and the Constitution*, în care a abordat aspecte legate de decizia Curții Supreme din S.U.A. în Cauza „National Federation of Business v. Sibelius” (NFIB). Autorul comentează constituționalitatea unor acte normative prin care se stabilesc impozite în sarcina contribuabililor.²

James R. Repetti de la Boston College - Law School, împreună cu alți autori au elaborat un articol intitulat *Horizontal Equity Revisited*, în care au abordat aspecte legate de revizuirea politicilor fiscale vizavi de principiul echității. Ei au propus o regândire a teoriei justiției distributive privind fiscalitatea, recomandând ca aceasta să aibă în vedere o povară fiscală corespunzătoare.³

Profesorul Sarah B. Lawsky, de la Universitatea din California - Irvine School of Law, a elaborat o lucrare intitulată *Modeling Uncertainty in Tax Law*, în care a

Service, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2238528, September 4, 2012, The Topical Issues of Public Law, No. 9, September 2012

¹ Emily Cauble, DePaul University - College of Law, *Was Blackstone's Initial Public Offering Too Good to Be True?: A Case Study in Closing Loopholes in the Partnership Tax Allocation Rules*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2236325, Florida Tax Review, Vol. 14, Number 5, 2013, DePaul Legal Studies Research Paper No. 13-06

² Erik M. Jensen, Case Western Reserve University School of Law, *The Individual Mandate, Taxation, and the Constitution*, Journal Taxation of Investments, p. 31, Fall 2012, Case Legal Studies Research Paper No. 2013-4

³ James R. Repetti, Boston College - Law School, Diane M. Ring, Boston College - Law School, *Horizontal Equity Revisited*, Florida Tax Review, Vol. 13, No. 3, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2228259, 2012, Boston College Law School Legal Studies Research Paper 293

prezentat un model privind conformitatea cu disciplina fiscală. Prin intermediul articolului, autorul încearcă să demonstreze care sunt factorii care determină un contribuabil să se conformeze la îndeplinirea obligațiilor fiscale. Pentru a obține rezultatele scontate, autorul a luat în considerare anumiți factori probabilistici, cum ar fi probabilitatea ca un contribuabil să fie selectat în vederea verificării fiscale, ținând cont de anumite erori depistate de către organele de control în completarea declarațiilor sale de venit.⁴

3. Datele și metodologia de cercetare

Datele supuse cercetării au fost extrase din cadrul bazei de date publicate în mod oficial de către Agenția Națională de Administrare Fiscală.⁵ Din punct de vedere al metodologiei de cercetare, au fost utilizate atât metode cantitative, cât și metode calitative. În vederea îndeplinirii obiectivului cercetării am procedat astfel: am selectat din baza de date publicată în mod oficial de către Agenția Națională de Administrare Fiscală⁶ un eșantion de 419 contestații invocate de către contribuabili în materia accizelor, dintr-un număr total de 60.677 contestații totale extrase, ceea ce reprezintă o proporție de 0,7% din contestațiile depuse, considerând că eșantionul este reprezentativ. Acest număr total de contestații a fost determinat pe baza regulii generale conform căreia o contestație formulată de către un contribuabil cuprinde, la rândul ei, unul sau mai multe articole contestate. În continuarea studiului, am sortat informațiile culese și, pe baza unor metode cantitative, am estimat gradul de contestare a articolelor în materia accizelor. Structura generală a contestațiilor selectate este prezentată în **Tabelul 1**.

⁴ Sarah B. Lawsky, University of California - Irvine School of Law, *Modeling Uncertainty in Tax Law*, March 1, 2013, Stanford Law Review, Vol. 65, 2013, UC Irvine School of Law Research Paper No. 2013-96, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2227085

⁵ <http://www.anaf.ro/public/wps/portal>

⁶ <http://www.anaf.ro/public/wps/portal>

Tabel 1. Structura contestațiilor depuse la A.N.A.F. după obiectul contestației

Nr. crt.	Materie reglementată	Nr. contest.	Pondere (%)
1	Accesorii	8326.00	13.7
2	Accize	419.00	0.7
3	Alte categorii	5543.00	9.1
4	Colectarea creanțelor bugetare	150.00	0.2
5	Contribuții sociale	1061.00	1.7
6	Datorii vamală	3921.00	6.5
7	Fără materie	4.00	0.0
8	Impozit pe dividende	274.00	0.5
9	Impozit pe profit	6250.00	10.3
10	Impozit pe venit	4921.00	8.1
11	Impozit pe venitul nerezidenților (convenții de evitare a dublei impuneri)	292.00	0.5
12	Înlesniri la plată	46.00	0.1
13	Legea nr.133/1999	13.00	0.0
14	Măsuri	22.00	0.0
15	Procedură	15838.00	26.1
16	Redevență minieră	64.00	0.1
17	Regimuri vamale suspensive	555.00	0.9
18	Subvenții	41.00	0.1
19	TVA	12854.00	21.2
20	Zone defavorizate	83.00	0.1
	Total	60677.00	100

Sursa: Prelucrări proprii pe baza datelor extrase de pe site-ul: www.anaf.ro

În vederea prelucrării datelor am definit următoarea funcție generală de testare empirică:

Funcția generală privind estimarea gradului de contestare a normelor, în materia accizelor: ($h_{1i}(tacc_{1i})$)

Definim funcția:

$$h: \mathbb{R}^{+*} \rightarrow \mathbb{R}^{+*},$$

unde: $h_{1i}(tacc_{1i})$ – reprezintă funcția generală privind estimarea gradului de contestare a normelor în materia accizelor, unde:

$$h_{1i}(tacc_{1i}) = h(\varepsilon_{1i}, \varepsilon_{2i}, \varepsilon_{3i}, \varepsilon_{4i}, \dots, \varepsilon_{ni}), 0 \leq h_{1i}(tacc_{1i}) \leq 100 \text{ iar } \varepsilon_{1i}, \varepsilon_{2i}, \varepsilon_{3i}, \varepsilon_{4i}, \dots, \varepsilon_{ni} \in [0; m], i \in [0; 274].$$

În acest caz, gradul de contestare a normelor în materia accizelor $h_{1i}(tacc_{1i})$, este dat de relația:

$$h_{1i}(tacc_{1i}) = \frac{h(\varepsilon_{1i})}{h(\varepsilon_{1i}) + h(\varepsilon_{2i}) + h(\alpha \varepsilon_{3i}) + h(\varepsilon_{4i}) + \dots + h(\alpha_n \varepsilon_i)} \times 100$$

unde:

$\varepsilon_{1i}, \varepsilon_{2i}, \varepsilon_{3i}, \varepsilon_{4i}, \dots, \varepsilon_{ni}$ – reprezintă secțiunea din norma fiscală contestată în materia accizelor

m – reprezintă numărul articolului din Legea nr. 571/2003 privind Codul fiscal invocat de către contestatari în materia accizelor, unde $m \in \mathbb{Z}^+, m \in [162; 214]$;

i – reprezintă rangul contestației făcută de către contribuabili în materia accizelor.

4. Rezultatele studiului

În urma elaborării studiului privind estimarea gradului de contestare a normelor în materia accizelor am obținut rezultatele sintetizate în Tabelul 2.

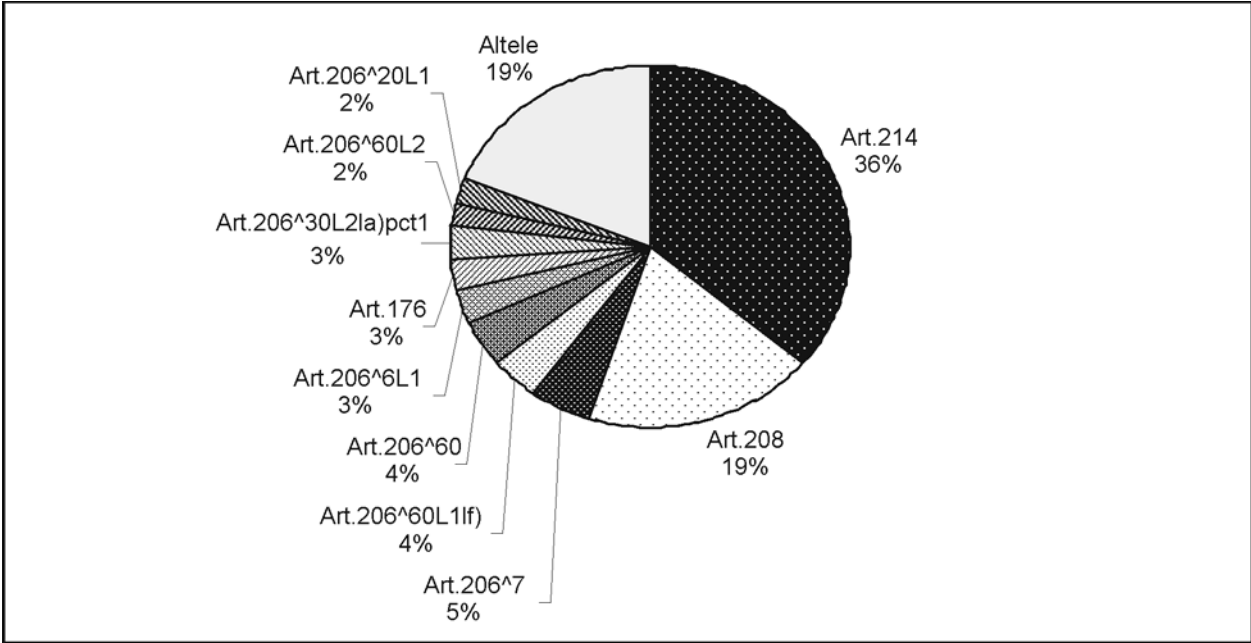
Tabel 2. Estimarea gradului de contestare a normelor fiscale prevăzute în Legea nr. 571/2003 privind Codul fiscal, în materia accizelor

Nr. crt.	Impozitul	Domeniul	Norma juridică contestată	Nr. contestații	Grad contest.
1	Accize	Declarațiile de accize	Art.214	100.0	36.50%
2	Accize	Nivelul și calculul accizei	Art.208	52.0	18.98%
3	Accize	Autorizarea ca antrepozit fiscal	Art.206^7	13.0	4.74%
4	Accize	Autorizarea ca antrepozit fiscal	Art.206^60L1f)	11.0	4.01%
5	Accize	Autorizarea ca antrepozit fiscal	Art.206^60	10.0	3.65%
6	Accize	Autorizarea ca antrepozit fiscal	Art.206^6L1	9.0	3.28%
7	Accize	Nivelul accizelor	Art.176	8.0	2.92%
8	Accize	Autorizarea ca antrepozit fiscal	Art.206^30L2la)pct1	8.0	2.92%
9	Accize	Autorizarea ca antrepozit fiscal	Art.206^60L2	6.0	2.19%
10	Accize	Excepții	Art.206^20L1	5.0	1.82%
11	Accize	Autorizarea ca antrepozit fiscal	Art.206^24L6	5.0	1.82%
12	Accize	Autorizarea ca antrepozit fiscal	Art.206^51L5	5.0	1.82%
13	Accize	Produse energetice	Art.206^16	4.0	1.46%
14	Accize	Gaz natural	Art.206^17	4.0	1.46%
15	Accize	Autorizarea ca antrepozit fiscal	Art.206^58L1	4.0	1.46%
16	Accize	Autorizarea ca antrepozit fiscal	Art.206^7L9	4.0	1.46%
17	Accize	Calculul accizei pentru țigarete	Art.177	3.0	1.09%
18	Accize	Sfera de aplicare	Art.207L1	3.0	1.09%
19	Accize	Sfera de aplicare	Art.206^2	2.0	0.73%
20	Accize	Autorizarea ca antrepozit fiscal	Art.206^6	2.0	0.73%
21	Accize	Scutiri	Art.210L2	2.0	0.73%
22	Accize	Bere	Art.206^10	1.0	0.36%
23	Accize	Energie electrica	Art.206^19	1.0	0.36%
24	Accize	Excepții	Art.206^20L1PT2le)	1.0	0.36%
25	Accize	Autorizarea ca antrepozit fiscal	Art.206^21b)	1.0	0.36%
26	Accize	Autorizarea ca antrepozit fiscal	Art.206^52L4	1.0	0.36%
27	Accize	Autorizarea ca antrepozit fiscal	Art.206^58L11b)	1.0	0.36%
28	Accize	Autorizarea ca antrepozit fiscal	Art.206^58L2	1.0	0.36%
29	Accize	Autorizarea ca antrepozit fiscal	Art.206^51a)	1.0	0.36%
30	Accize	Autorizarea ca antrepozit fiscal	Art.206^60L11b)	1.0	0.36%
31	Accize	Autorizarea ca antrepozit fiscal	Art.206^69L101a)	1.0	0.36%
32	Accize	Autorizarea ca antrepozit fiscal	Art.206^69L101b)	1.0	0.36%
33	Accize	Autorizarea ca antrepozit fiscal	Art.206^69L11	1.0	0.36%
34	Accize	Autorizarea ca antrepozit fiscal	Art.206^9L11a)PT1	1.0	0.36%
35	Accize	Sfera de aplicare	Art.207L2	1.0	0.36%
Total		x	x	274.0	100.00%

Sursa: Prelucrări proprii, pe baza datelor extrase de pe site-ul: www.anaf.ro.

Rezultatele obținute sunt reprezentate în **Graficul 1**.

Graficul 1. Estimarea gradului de contestare a normelor fiscale prevăzute în Legea nr. 571/2003 privind Codul fiscal în materia accizelor

Sursa: Prelucrări proprii, pe baza datelor preluate de pe site-ul ANAF – <http://www.anaf.ro/public/wps/portal/>

5. Concluziile studiului

În urma efectuării studiului, pe baza datelor extrase a rezultat că articolele din cadrul Legii nr. 571/2003 privind Codul fiscal cu cel mai mare grad de contestabilitate, în materia accizelor, sunt următoarele:

- pe primul loc se situează articolul 214, care are un grad de contestabilitate de 36,50%. Acest articol reprezintă norma fiscală privind declarațiile de accize și prevede că „... orice operator economic plătitor de accize are obligația de a depune la autoritatea competentă o declarație de accize pentru fiecare lună, indiferent dacă se datorează sau nu plata accizei pentru luna respectivă...”¹. Din analiza detaliată a contestațiilor rezultă că cei mai mulți contribuabili care au formulat contestații nu și-au îndeplinit obligațiile legale de a depune declarațiile privind accizele sau le-au depus cu date eronate, fapt motivat prin faptul că într-o

măsură destul de mare nu au înțeles corect prevederile legale și nu le-au aplicat corect;

- pe locul următor se situează articolul 208 din Legea nr. 571/2003 privind Codul fiscal, care are un grad de contestabilitate de 18,98%. Articolul în cauză se referă la nivelul și calculul accizei care prevede, printre altele, că „... pentru produsele prevăzute la art. 207 lit. a)-c) și f)-l), accizele se datorează o singură dată și se calculează prin aplicarea sumelor fixe pe unitatea de măsură asupra cantităților produse, importate sau achiziționate intracomunitar, după caz. ...”². Printre motivele reținute de către comisiile de soluționare a contestațiilor menționăm: *transferurile carburanților auto în cadrul subunităților fără personalitate juridică din structura unui agent economic cu personalitate juridică nu generează obligația de plată a accizelor; accizarea importurilor de tutun tăiat pentru țigări se face în funcție de destinația mărfii importate; stabilirea cursului valutar utilizat la stabi-*

¹ Art. 214 din Legea nr. 571/2003 privind Codul fiscal.

² Art. 208 din Legea nr. 571/2003 privind Codul fiscal.

lirea drepturilor datorate la încheierea operațiunilor suspensive se face ținând cont de data aderării;

- articolul 206⁷, care reprezintă norma fiscală privind autorizarea ca antrepozit fiscal, cu un grad de contestabilitate de 4,74%. Printre motivele reținute de către comisiile de soluționare a contestațiilor, menționăm: *deținerea în scopuri comerciale de către un comerciant de produse accizabile, care au fost eliberate în consum în alt stat membru sau au fost importate în alt stat membru și pentru care accizele nu au fost percepute în România, se consideră eliberare pentru consum și are regimul fiscal specific antrepozitului fiscal;*
- articolul 206⁶⁰, care reprezintă norma fiscală privind scutiile pentru produse energetice și energie electrică, cu un grad de contestabilitate de 4,01%. Printre motivele reținute de către comisiile de soluționare a contestațiilor menționăm: *sunt scutite de la plata accizelor gazul natural, cărbunele și combustibilii solizi - folosiți de gospodării;*
- articolul 176, care reprezintă norma fiscală privind nivelul accizelor, cu un grad de contestabilitate de 2,92%. Printre motivele reținute de către comisiile de soluționare a contestațiilor menționăm: *motorina utilizată drept carburant pentru motor, în următoarele scopuri: transport rutier de mărfuri în cont propriu sau pentru alte persoane, cu autovehicule sau ansambluri de vehicule articulate destinate exclusiv transportului rutier de mărfuri și cu o greutate brută maximă autorizată de cel puțin 7,5 tone, este supusă unui nivel al accizelor diferențiat; dacă o societate comercială nu a importat, utilizat sau comercializat uleiul brut cu destinația combustibil pentru încălzire sau combustibil pentru motor, aceasta datorează accize;*

- articolul 206³⁰, care reprezintă norma fiscală privind deplasarea produselor accizabile aflate în regim suspensiv de accize, care are un grad de contestabilitate de 2,92%. Printre motivele reținute de către comisiile de soluționare a contestațiilor menționăm: *deplasarea în regim suspensiv de accize a produselor accizabile se încheie în momentul în care destinatarul a recepționat produsele accizabile; pentru deplasarea alcoolului etilic în cadrul aceluiași antrepozit fiscal, de la unitatea de producție a alcoolului etilic la unitatea de prelucrare a acestuia, este necesară întocmirea documentelor administrative de însoțire.*

Având în vedere rezultatele studiului, considerăm că este necesară o definiție mai clară a normelor fiscale în materia accizelor, astfel încât normele să poată fi aplicate unitar atât de către organele fiscale, cât și de către companii. De asemenea, considerăm că se impune și din partea contribuabililor o conformare mult mai mare la regulile fiscale, astfel încât să se evite soluțiile de optimizare fiscală aflate la limita legii. Din acest punct de vedere, profesionistul contabil, atât în calitate de consultant fiscal, dar și în calitate de expert contabil sau auditor financiar, trebuie să informeze persoanele responsabile cu guvernarea corporativă asupra eventualelor riscuri la care este supusă activitatea companiei, dacă legea fiscală se aplică forțat sau dacă nu se respectă în totalitate.

Recunoașteri

Această lucrare a fost cofinanțată din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, proiect numărul POSDRU/159/1.5/S/134197 „Performanță și excelență în cercetarea doctorală și postdoctorală în domeniul științelor economice din România”.

BIBLIOGRAFIE

- Aristotel, *Politics*, 350 BC, translated by Benjamin Jowett, Batoche Books, 1999, p. 133
- Caron, Paul L., Pepperdine University - School of Law, James R. Repetti, Boston College - Law School, *Occupy the Tax Code: Using the Estate Tax to Reduce Inequality and Spur Economic Growth*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id

=2200270, *Pepperdine Law Review*, Vol. 40, p. 1255, 2013, Boston College Law School Legal Studies Research Paper No. 280, U of Cincinnati Public Law Research Paper No. 13-02 January 13, 2013

Cauble, Emily, DePaul University - College of Law, *Was Blackstone's Initial Public Offering Too Good to Be*

- True?: A Case Study in Closing Loopholes in the Partnership Tax Allocation Rules*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2236325, Florida Tax Review, Vol. 14, Number 5, 2013, DePaul Legal Studies Research Paper No. 13-06
- Dickinson, Martin B., University of Kansas - School of Law, Stephen W. Mazza University of Kansas - School of Law, Michael R. Keenan, University of Kansas - School of Law, *Revolutionary 2012, Kansas Tax Act*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2239113, December 1, 2012, 61 U. Kan. L. Rev. 295 (2012)
- Gaius, *Institutes of Roman Law*, [160 AD], with a Translation and Commentary by the late Edward Poste, M.A. Fourth edition, revised and enlarged by E.A. Whittuck, M.A. B.C.L., with an historical introduction by A.H.J. Greenidge, D.Litt. (Oxford: Clarendon Press, 1904, p. 100
- Hobbes, Thomas, *Leviathan*, 1651, p. 153
- Hoffer, Adam J., University of Wisconsin - La Crosse, *The Political Economy of Cigarette Taxation*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2202442, January 17, 2013
- Jensen, Erik M., Case Western Reserve University School of Law, *The Individual Mandate, Taxation, and the Constitution*, Journal Taxation of Investments, p. 31, Fall 2012, Case Legal Studies Research Paper No. 2013-4
- Lawsy, Sarah B., University of California - Irvine School of Law, *Modeling Uncertainty in Tax Law*, March 1, 2013, Stanford Law Review, Vol. 65, 2013, UC Irvine School of Law Research Paper No. 2013-96, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2227085
- Locke, John, în lucrarea intitulată *Two Treatises of Government Chapter XI Of the Extent of the Legislative Power*, Prepared by Rod Hay for the McMaster University Archive of the History of Economic Thought, 1823, Paragr. 142, p. 167
- Kizilov, Viacheslav Vladimirovich, Scientific and Practical magazine "The Topical Issues of Public Law", *Violation of Tax Control Procedures by Employees of the Federal Tax Service*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2238528, September 4, 2012, The Topical Issues of Public Law, No. 9, September 2012
- Repetti, James R., Boston College - Law School, Diane M. Ring, Boston College - Law School, *Horizontal Equity Revisited*, Florida Tax Review, Vol. 13, No. 3, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2228259, 2012, Boston College Law School Legal Studies Research Paper 293
- <http://www.anaf.ro/public/wps/portal>
- Legea nr. 571/2003 privind Codul fiscal, cu modificările și completările ulterioare, http://static.anaf.ro/static/10/Anaf/Legislatie_R/Cod_fiscal_norme_2014.htm

Aspecte privind calitatea rapoartelor de audit statutar

Conf. univ. dr. Daniel BOTEZ,
Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, România,
e-mail: daniel63331@yahoo.com

Rezumat

Rapoartele de audit statutar trebuie să respecte câteva cerințe de formă prevăzute de standardele profesionale, referitoare la componentele raportului de audit, titlurile și conținutul acestor componente, ordonarea acestora sau exprimarea opiniei. Ele au scopul ca aspectele de fond pe care auditorul le constată să fie prezentate în raport pe baza unor practici profesionale unitare și consecvente. Astfel, utilizatorii situațiilor financiare și, implicit, ai rapoartelor de audit pot obține informații uniforme, inteligibile și coerente.

Studiul a avut ca obiectiv să constate gradul în care rapoartele de audit întocmite de către auditorii entităților de interes public cotate respectă cerințele stabilite de standardele profesionale aplicabile și modul în care aceste rapoarte demonstrează utilizarea corespunzătoare a conceptelor și vocabularului profesional.

Constatările autorului au avut ca referință cerințele referitoare la titlul raportului de audit, destinatarul/destinatarii acestuia, paragraful introductiv, responsabilitatea conducerii, responsabilitatea auditorului, exprimarea opiniei, referiri la alte cerințe legale.

Autorul a pus în evidență o serie de aspecte care demonstrează că nu în toate cazurile sunt respectate cerințele profesionale și că nu se demonstrează utilizarea riguroasă a vocabularului profesional.

Cuvinte-cheie: audit statutar, raportul de audit, ISA 700, opinie de audit

Clasificare JEL: M42

Introducere

Ideea acestui studiu ne-a fost sugerată de un bun prieten, profesor la o prestigioasă universitate italiană. În timpul unei întâlniri, discutând, printre altele, despre calitatea serviciilor de audit, s-a menționat că organismele profesionale au la îndemână procedurile necesare pentru a se convinge de calitatea serviciilor membrilor, prin validarea respectării standardelor și ghidurilor profesionale, în cadrul inspecțiilor periodice. Acesta a opinat că poate fi făcută o apreciere a calității acestor servicii profesionale și din punctul de vedere al utilizatorilor, adică al unei persoane din afara organismului profesional. A recomandat chiar trei dintre criteriile de analiză: onorariile de audit, rotația auditorilor și opiniile furnizate, care ar putea să stea la baza unei cercetări efectuate de către o persoană interesată.

Din păcate, din situațiile financiare și rapoartele de audit atașate acestora nu se pot obține informații privind rotația auditorilor, cerință prevăzută de Codul de Etică al profesioniștilor contabili. Doar în viitor, probabil începând cu anul 2016, ca urmare a noilor acte normative sau a unor modificări de acte normative cu referire la auditul statutar, apărute în Uniunea Europeană în anul 2014¹, auditorii entităților de interes public vor trebui să precizeze în raportul de audit data numirii și perioada de numire, inclusiv reînnoirile mandatelor și renumirile anterioare.

Cu privire la onorarii, constatările studiului se referă la cerințele normative de prezentare și la disponibilitatea informațiilor privind acestea. În ceea ce privește opiniile de audit, constatările au rezultat în urma analizării rapoartelor de audit statutar.

Metodologia de cercetare

Eșantionul ales este format din cele 71 de societăți comerciale, entități de interes public, cotate la Bursa de Valori București (BVB) în categoriile I, II și III. Aceste societăți au avut obligația, în conformitate cu Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 881/2012, să întocmească pentru exercițiul financiar 2013 situații financiare în conformitate cu reglementările contabile conforme cu Standardele Internaționale de Raportare

¹ Regulamentul (UE) nr. 537/2014 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 aprilie 2014 privind cerințe specifice referitoare la auditul statutar al entităților de interes public

Financiară, aplicabile societăților comerciale ale căror valori mobiliare sunt admise la tranzacționare pe o piață reglementată, aprobate prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 1286/2012.

Eșantionul ales este reprezentativ deoarece aceste societăți comerciale sunt importante din punct de vedere al interesului public, au obligația legală de a avea situațiile financiare auditate și obligațiile de publicare permit consultarea situațiilor financiare și a rapoartelor de audit statutar pe site-urile acestora.

Informațiile au fost colectate de pe site-urile proprii ale entităților. Din cele 71 de entități, pentru 10 nu au putut fi consultate situațiile financiare și rapoartele de audit, fie pentru că accesul la documente este restricționat, fie pentru că nu au publicat rapoartele de audit statutar. Încercarea de a colecta informații din alte surse nu a ajutat. De pe site-ul Ministerului Finanțelor Publice pot fi obținute doar informații cu caracter general, rezultate din raportările contabile nu și situațiile financiare sau raportul anual al entității. Pentru obținerea informațiilor de la Oficiul Registrului Comerțului trebuie plătite diferite taxe, procedură care nu susține o cercetare de asemenea volum.

Facem precizarea că reglementările contabile prevăd publicarea situațiilor financiare numai împreună cu raportul administratorilor și raportul de audit².

Transparența privind onorariile de audit

Am considerat că unul dintre criteriile de referință pentru analiza calității misiunilor de audit statutar este mărimea onorariilor stabilite între auditori și societățile comerciale cuprinse în eşantion. Dar cum se pot colecta informații privind nivelul onorariilor de audit?

În primul rând, trebuie să menționăm că Standardul Internațional IAS 1 „Prezentarea situațiilor financiare” nu prevede obligația entităților de a prezenta în notele explicative informații cu privire la auditorul statutar și la mărimea onorariilor. Reglementările contabile conforme cu Standardele Internaționale de Raportare Financiară, aplicabile societăților comerciale ale căror valori mobiliare sunt admise la tranzacționare pe o piață

² Reglementări contabile conforme cu Standardele Internaționale de Raportare Financiară, aprobate prin OMFP nr. 1286/2012, pct. 19

reglementată, aprobate prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 1286/2012, nu prevăd, nici ele, această obligație. În această situație, situațiile financiare întocmite pentru exercițiul financiar 2013 de către entitățile cuprinse în eșantion nu pot oferi informații despre onorariile de audit.

În schimb, directivele europene privind situațiile financiare, aplicate în ultimii ani, precum și Directiva 2013/34/UE privind situațiile financiare anuale, situațiile financiare consolidate și rapoartele conexe ale anumitor tipuri de întreprinderi, publicată în 26 iunie 2013, au prevăzut și prevăd obligația entităților de interes public de a prezenta în notele explicative totalul onorariilor aferente exercițiului financiar percepute de fiecare auditor statutar sau firmă de audit pentru auditul statutar al situațiilor financiare anuale și totalul onorariilor percepute de fiecare auditor statutar sau firmă de audit pentru alte servicii de asigurare, pentru servicii de consultanță fiscală și pentru alte servicii decât cele de audit.

Această obligație este prevăzută la nivel național atât în reglementările contabile conforme cu directivele europene (OMFP nr. 3055/2009) aplicabile până în 2014, cât și în reglementările contabile privind situațiile financiare anuale individuale și situațiile financiare anuale consolidate, care vor fi aplicate începând cu anul 2015 (OMFP nr. 1802/2014).

Cu privire la acest aspect, al onorariilor de audit, am extins analiza noastră la alte entități decât cele cuprinse în eșantion, acelea care au întocmit situațiile financiare aferente exercițiului financiar 2013 în conformitate cu reglementările naționale și au avut obligația să aibă situațiile financiare auditate. Am consultat, astfel, lista marilor contribuabili publicată anual de către Ministerul Finanțelor Publice. Numărul mare al acestora (1937 entități) nu permite stabilirea unui eșantion, dar am studiat situațiile financiare ale unor asemenea entități, dintre cele care au publicat informații financiare pe site-ul propriu, pentru a putea face câteva constatări. Acestea, împreună cu alte informații obținute de la unele din entitățile cuprinse în eșantion (cele care au prezentat în notele explicative informații cu privire la auditul statutar), ne-au condus la prezentarea câtorva constatări și la formularea unor concluzii.

Prima constatare este că unele dintre entități nu publică în notele explicative onorariul auditorului, chiar dacă există obligații exprese cu privire la acest aspect.

A doua, se referă la situația că la multe dintre entitățile analizate s-a constatat procedura de a prezenta sub titlul „cheltuieli de audit” sau „onorarii de audit” o frază cu un conținut comun: „Costurile/cheltuielile/onorariile pentru activitatea de audit statutar sunt conforme cu prevederile contractului încheiat între entitate și(auditorul statutar)”.

Considerăm că expresia prezentată mai sus nu îndeplinește cerințele cerute de reglementările contabile și nu conduce la o informare corespunzătoare a utilizatorilor.

Titlul raportului de audit

Cu privire la titlul raportului de audit, majoritatea auditorilor entităților din eșantion (82%) utilizează referința recomandată de Standardul Internațional de Audit ISA 700 „Formarea unei opinii și raportarea cu privire la situațiile financiare”. Acesta prevede ca raportul să aibă denumirea „Raportul auditorului independent” pentru a pune în evidență faptul că auditorul se conformează cerințelor relevante privind independența, deosebind astfel raportul de audit statutar de alte rapoarte¹.

În cinci cazuri a fost utilizat titlul „Raport de audit statutar”, iar în alte șase cazuri a fost utilizat titlul „Raport de audit financiar”.

Recomandăm utilizarea titlului „Raport de audit statutar” pentru a conecta din punct de vedere conceptual acest titlu cu vocabularul utilizat în directivele și regulamentele europene în domeniu, precum și cu cadrul normativ național.

Destinatarul raportului de audit

Cu privire la destinatar, majoritatea rapoartelor de audit precizează că destinatarul raportului este adunarea generală a acționarilor sau acționarii. În foarte puține cazuri, pe lângă acționari este precizat și administratorul entității.

Cu privire la destinatar, aducem în discuție o prevedere întâlnită în multe rapoarte de audit, în partea finală a acestora, în general sub denumirea „Alte aspecte”. Este vorba despre mențiunea expresă că „Acest raport este

¹ ISA 700 „Formarea unei opinii și raportarea cu privire la situațiile financiare”, par. A15

adresat exclusiv acționarilor societății”. În cazuri particulare am întâlnit: „Acest raport este întocmit exclusiv pentru depunerea situațiilor financiare la MFP și alte organe abilitate de lege” sau „Acest raport este întocmit numai pentru informarea și uzul intern al acționarilor...și nu se adresează și nu poate fi utilizat de nici un terț.”. Acest tip de mențiuni nu este recomandat de standardul ISA 700.

Considerăm exagerate aceste mențiuni, deoarece în măsura în care situațiile financiare „sunt întocmite și prezentate cel puțin anual, venind în întâmpinarea nevoilor comune de informații ale unei sfere largi de utilizatori”¹ și sunt destinate satisfacerii interesului public, atunci și rapoartele de audit care le sunt atașate îndeplinesc același scop.

Paragraful introductiv

În ce privește setul de situații financiare, reglementările contabile de referință prevăd că acesta trebuie să conțină componentele stabilite în Standardele Internaționale de Raportare Financiară, care sunt² :

- O situație a poziției financiare la sfârșitul perioadei;
- O situație a profitului sau pierderii și alte elemente ale rezultatului global al perioadei;
- O situație a modificării capitalurilor în timpul perioadei;
- O situație a fluxurilor de numerar în timpul perioadei;
- Note, cuprinzând o prezentare a politicilor contabile semnificative și alte note explicative.

Entitățile cuprinse în studiu au întocmit situații financiare care conțin aceste componente, respectând și denumirea acestora. Conform prevederilor standardelor de audit, titlul fiecăreia dintre componente trebuie menționat în paragraful introductiv al raportului de audit³, împreună cu data sau perioada acoperită de aceasta, precum și sumarul politicilor contabile semnificative și alte informații explicative. Împreună cu denumirea

¹ IASB, *Cadrul general pentru întocmirea și prezentarea situațiilor financiare*, <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/PdfAlone?id=12065&sidebarOption=Unaccompaniedlas>, accesat la data de 23 ianuarie 2015

² IAS 1 „Prezentarea situațiilor financiare”, par. 10, <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/PdfAlone?id=12065&sidebarOption=Unaccompaniedlas>, accesat la data de 23 ianuarie 2015

³ ISA 700, par. 23

entității, aceste prezentări constituie elemente de identificare a entității auditate, prevăzute de standardul ISA 700. Denumirile componentelor setului de situații financiare sunt intrate în uz și cunoscute atât de către cei care le întocmesc, cât și de către auditori.

Cu toate acestea, am constatat câteva inconsecvențe sau chiar erori din acest punct de vedere. Astfel, în trei cazuri, chiar dacă titlurile componentelor sunt „situația poziției financiare” și „situația rezultatului global/situația profitului sau pierderii și alte elemente ale rezultatului global”, auditorii au identificat incorect titlurile, menționând drept componente „bilanț” și „cont de profit și pierdere”. În alt caz, auditorul identifică drept componente ale situațiilor financiare auditate formularele de raportare contabilă (situația activelor, datoriilor și capitalurilor proprii-F10; situația veniturilor și cheltuielilor-F20; date informative-F30; situația activelor imobilizate-F40), în condițiile în care entitatea a întocmit un set de situații financiare corect. Mai mult, într-un alt caz, auditorul menționează atât situațiile financiare, cât și raportările contabile.

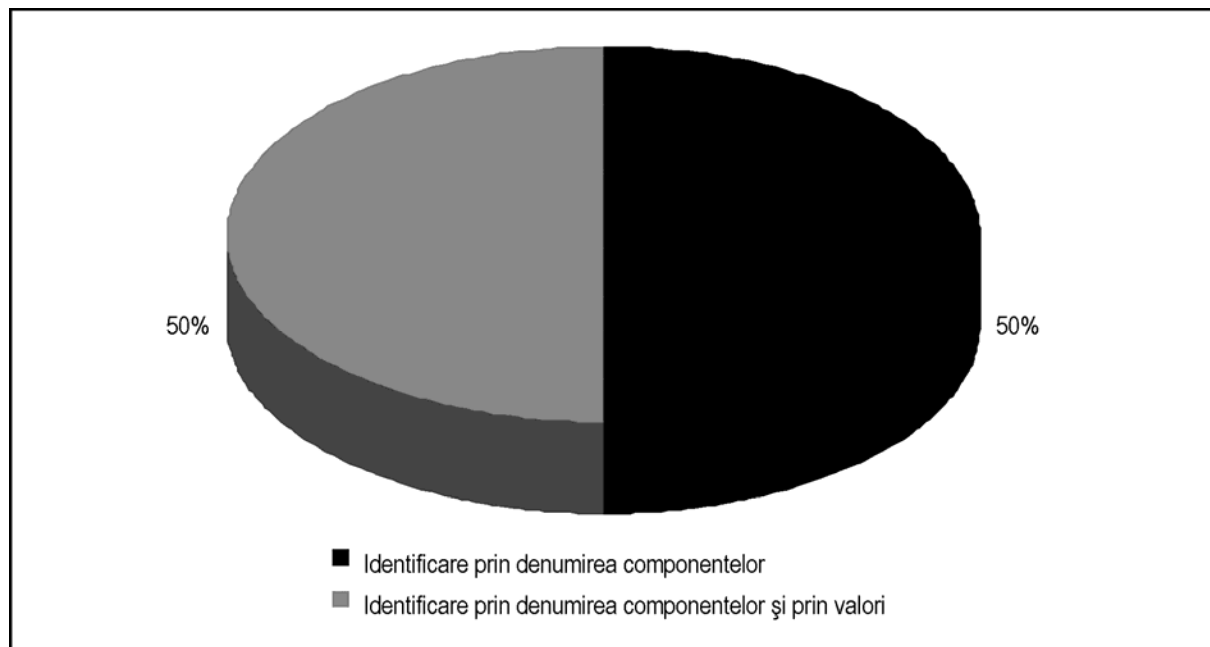
Derapajul cel mai acut, care trebuie scos în evidență, este cel al unui auditor care menționează în raportul său că a auditat, pe lângă componentele setului de situații financiare, „Raportul administratorilor, Declarația conducerii entității în conformitate cu prevederile art. 30 din Legea contabilității nr. 82/1991 și ale Regulamentului nr. 1/2006 emis de CNVM, actualmente Autoritatea de Supraveghere Financiară (ASF), Propunerea de distribuire a profitului net realizat în anul financiar 2013, precum și Balanța de verificare cuprinzând informațiile determinate potrivit prevederilor IFRS”. Erorile sunt conținute și în formularea opiniei, unde este prezentată conformitatea cu Regulamentul nr. 1/2006 al CNVM.

Cu referire tot la paragraful introductiv din cadrul raportului de audit, dorim să aducem în discuție, ca aspect pozitiv, o procedură existentă în practica multor auditori din România, pe care o considerăm necesară. Este vorba despre identificarea situațiilor financiare nu numai prin prezentarea titlului fiecăreia componente, ci și prin prezentarea valorii unor poziții semnificative din situația poziției financiare și a situației profitului sau pierderii și alte elemente ale rezultatului global. În general, elementele luate ca referință sunt total active, total capitaluri proprii, cifra de afaceri, total venituri sau

rezultatul exercițiului, prezentându-se între două și patru elemente. Această prezentare nu este cerută de standardul ISA 700, dar ea există în practică, urmărindu-se evitarea situației posibile, ca urmare a fraudei sau erorii, ca raportul auditorului să fie atașat

unor situații financiare cu informații diferite de cele care au fost prezentate pentru auditare. S-a constatat că 30 de entități (50%) au identificat situațiile financiare și pe baza valorii unor elemente (poziții) conținute de acestea (Graficul 1).

Grafic 1. Identificarea situațiilor financiare

Sursa: Proiecția autorului

Responsabilitatea conducerii

În ceea ce privește responsabilitatea conducerii, standardul ISA 700 recomandă, în modelul de raport din anexă, chiar forma minimă a acestui paragraf, din care rezultă responsabilitatea privind întocmirea și prezentarea fidelă a situațiilor financiare în conformitate cu cadrul de raportare financiară aplicabil și pentru organizarea și implementarea controlului intern.

În majoritatea rapoartelor de audit acest paragraf este formulat în conformitate cu prevederile standardului. Totuși, putem prezenta și cu referire la acest paragraf câteva inconsecvențe. Astfel, într-un raport de audit întâlnim o mențiune despre responsabilitatea conducerii cu privire la întocmirea Declarației fiscale nr. 101 privind impozitul pe profit, aspect care nu are legătură cu responsabilitatea față de situațiile financiare. În alt raport

de audit, în acest paragraf este menționată componenta conducerii administrative și a conducerii executive, o prezentare exagerată, deoarece componenta conducerii este prezentată în situațiile financiare.

Responsabilitatea auditorului

Cu privire la paragraful referitor la responsabilitatea auditorului, prevederile din standardul ISA 700 constituie un model bine conceput și suficient pentru înțelegerea de către cititor a acestor responsabilități. Și cu privire la acest paragraf putem da câteva exemple de iregularități. Astfel, într-un raport de audit se menționează că auditorul a avut ca responsabilitate verificarea respectării de către entitate a obligațiilor de raportare prevăzute de Legea privind piața de capital, aspect

neadevărat. Un alt auditor, menționează în acest paragraf o listă de acte normative care au stat la baza auditului efectuat, printre care Standardele Internaționale de Raportare Financiară, Legea contabilității, Legea societăților comerciale. În cuprinsul aceluiași paragraf sunt prezentate sub formă tabelară rezultatele economice ale entității sub forma unor indicatori, precum și faptul că entitatea a întocmit și depus raportări contabile anuale, cu menționarea acestora. O prezentare greșită, care excede coordonatelor stabilite prin standardele profesionale.

Tot în cuprinsul acestui paragraf, un alt auditor menționează, în primul rând, că „*Auditarea situațiilor financiare precum și verificarea corelațiilor bilanțiere s-au efectuat în consonanță cu Normele Naționale de Audit Financiar elaborate de Camera Auditorilor Financiar din România CAFR, alinate la Standardele Internaționale de Audit*”. Mai întâlnim cazuri în care se face referire la „*Norme de audit financiar elaborate de Camera Auditorilor Financiar*”, dar cazul prezentat mai sus este cel mai relevant. Se constată, așadar, că se identifică drept referință norme care nu există sau se menționează că normele/standardele sunt elaborate de Camera Auditorilor Financiar din România, ceea ce este incorect.

Opinia de audit

Paragraful referitor la opinie exprimă într-o formă sintetizată concluzia auditorului cu privire la situațiile financiare. Expresia recomandată de standardul IAS 700 și utilizată în majoritatea cazurilor pentru transmiterea unei opinii nemodificate (opinie fără rezervă) este următoarea: „*Situațiile financiare prezintă fidel, sub toate aspectele semnificative (sau oferă o imagine corectă și fidelă cu privire la) poziția financiară.....^{1,2}*”. Această expresie asigură conformitatea cu vocabularul utilizat de standardele contabile care prevăd că situațiile financiare trebuie să prezinte o imagine fidelă a poziției financiare, a performanței financiare și a altor informații prezentate.

¹ ISA 700, par 35

² Considerăm că diversele forme de traducere în limba română a conceptului anglo-saxon „true and fair view” trebuie revizuite și puse de acord

Cu toate că furnizarea unei opinii nemodificate presupune utilizarea expresiei prezentate mai sus, mai mulți auditori au considerat necesar ca după înscrierea în raport a acesteia să menționeze că opinia lor este fără rezerve. Standardul ISA 700 nu prevede o asemenea mențiune. Este o dublare a prezentării opiniei care nu se justifică deoarece raportul auditorului, împreună cu situațiile financiare, se adresează unor utilizatori avizați, în primul rând proprietarilor entității, despre care se prezumă că au cunoștințele necesare pentru citirea și înțelegerea unui raport de audit.

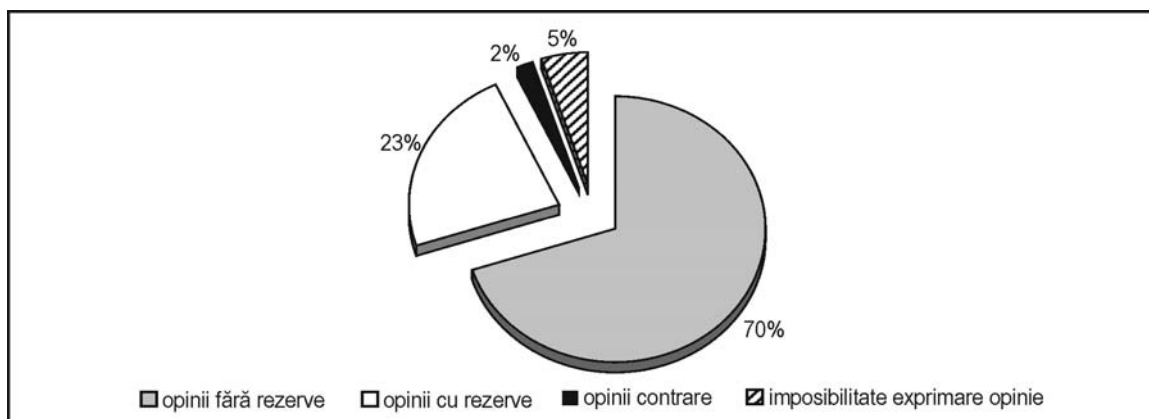
Putem prezenta, de asemenea, forme de exprimare exagerate și incorecte, precum următoarea: „*În vederea exprimării unei opinii pertinente asupra conformității atât a conturilor anuale cu referințele contabile în vigoare, cât și a acestora din urmă cu prevederile Standardelor Internaționale de Raportare Financiară s-a efectuat auditarea situațiilor financiare anuale la 31.12.2013. Nu s-au constatat abateri semnificative de la principiile contabile generale, iar datele și informațiile înscrise în conturile anuale asigură o imagine corectă și satisfac cerințele tuturor categoriilor de utilizatori de informație financiar-contabilă, fiind respectate regulile stabilite de instituțiile sau organismele din România, precum și normele prevăzute de Standardele Internaționale de Raportare Financiară*”. Constatăm părerea sau convingerea respectivului auditor că trebuie să exprime o opinie asupra conformității „referințelor contabile” cu Standardele Internaționale de Raportare Financiară.

Într-un alt caz, pe lângă raportul de audit, auditorul întocmește și atașează situațiilor financiare un document cu titlul „Comentarii asupra situațiilor financiare”, în care comentează aspecte privind principiile contabile, politicile contabile ale entității, prezentând soldurile conturilor, inclusiv aspecte privind impozitul pe profit (documentul este publicat pe site-ul entității). Atitudine greșită, neconformă cu standardele și practicile profesionale.

Din analizarea celor 61 de rapoarte de audit a rezultat următoarea structură a opiniilor exprimate (**Graficul 2**):

• Opinii fără rezerve	43	70 %
• Opinii cu rezerve	14	23 %
• Opinii contrare	1	2 %
• Imposibilitatea exprimării unei opinii	3	5 %

Grafic 2. Tipuri de opinii

Sursa: Proiecția autorului

În legătură cu această structură, urmărind obiectivul nostru de a constata calitatea rapoartelor de audit, remarcăm că în cazurile în care au fost constatate viciile de formă prezentate mai sus, opiniile auditorilor au fost fără rezerve.

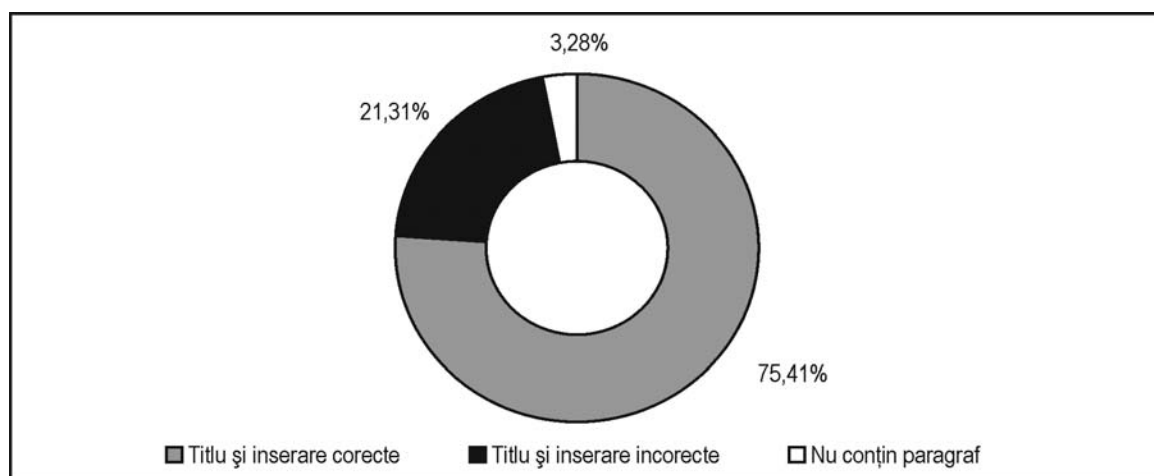
Conformitatea raportului administratorilor cu situațiile financiare

În România, reglementările contabile, atât cele conforme cu Standardele Internaționale de Raportare Financiară, cât și cele conforme cu Directivele europene, solicită auditorului ca în cadrul raportului său să includă o

referință privind gradul de conformitate a raportului administratorilor cu situațiile financiare anuale pentru același exercițiu financiar. În conformitate cu standardul ISA 700, această mențiune se referă la alte responsabilități de raportare și se prezintă într-o secțiune distinctă, care poate fi numită „Raport cu privire la alte dispoziții legale sau de reglementare”. În acest caz, raportul auditorului va avea două părți, prima parte fiind denumită „Raport cu privire la situațiile financiare”.

Din analiza efectuată a rezultat că nu în toate cazurile se respectă această formă de prezentare. Din cele 61 de rapoarte, 13 (21 %) nu conțin titlul corect, iar două rapoarte nu dau curs cerinței legale discutate (Graficul 3).

Grafic 3. Paragraf privind conformitatea situațiilor financiare cu raportul administratorului

Sursa: Proiecția autorului

Concluzii

S-ar putea spune că limitele acestui studiu sunt date de faptul că numărul entităților cuprinse în eșantion este mic. Într-adevăr, acesta nu este mare, dar cuprinde entitățile de interes public cotate, adică acelea care vizează în cea mai mare măsură interesul public și ale căror rapoarte anuale sunt cele mai vizibile.

De asemenea, se poate considera că unele constatări privesc aspecte de formă care nu au importanță majoră. Dimpotrivă, considerăm că eșantionul este reprezentativ pentru a pune în evidență măsura în care practicile de audit statutar sunt unitare și în concordanță cu prevederile standardelor aplicabile. De multe ori, erorile de formă au în spatele lor lacune de cunoaștere și înțelegere a conceptelor, standardelor și procedurilor

profesionale. Din păcate, derapajele constatate confirmă această situație.

Provocările puse în fața auditorilor de către noile acte normative apărute la nivel european, adică Directiva 2014/56/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 aprilie 2014 de modificare a Directivei 2006/43/CE privind auditul legal al situațiilor financiare anuale și al situațiilor financiare consolidate și mai ales Regulamentul (UE) nr. 537/2014 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 aprilie 2014 privind cerințe specifice referitoare la auditul statutar al entităților de interes public, solicită o înaltă competență profesională din partea acestora.

Rigoarea și profesionalismul în elaborarea și prezentarea rapoartelor de audit statutar contribuie esențial la imaginea profesiei noastre, în general.

BIBLIOGRAFIE

IAASB, *Manual de Reglementări Internaționale de Control al Calității, Audit, Revizuire, Alte Servicii de Asigurare și Servicii Conexce*, CAFR, București, 2013

Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 1286/2012 pentru aprobarea Reglementărilor contabile conforme cu Standardele internaționale de raportare financiară, aplicabile societăților comerciale ale căror valori mobiliare sunt admise la tranzacționare pe o piață reglementată, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 687 din 4 octombrie 2012

Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 1802/2014 pentru aprobarea Reglementărilor contabile privind situațiile financiare anuale individuale și situațiile financiare anuale consolidate, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 963 din 30 decembrie 2014

Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055/2009 pentru aprobarea Reglementărilor contabile confor-

me cu directivele europene, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 766 bis din 10 noiembrie 2009, cu modificările și completările ulterioare

Regulamentul (UE) nr. 537/2014 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 aprilie 2014 privind cerințe specifice referitoare la auditul statutar al entităților de interes public și de abrogare a Deciziei 2005/909/CE a Comisiei, publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L158 din 27 mai 2014

www.asfromania.ro

www.mfinante.ro

<http://eifrs.ifrs.org/eifrs/PdfAlone?id=12065&sidebarOption=Unaccompaniedlas>, accesat la data de 23 ianuarie 2015

<https://www.ifac.org/ethics/iesba-code>, accesat la data de 20 ianuarie 2015

Studiu privind auditul sistemelor informaționale pentru e-business

Prof. univ. dr. Pavel NĂSTASE,

*Academia de Studii Economice, București, România,
e-mail: nastase.pavel@ase.ro*

Drd. Flavia CAIA,

*Academia de Studii Economice, București, România,
e-mail: flavia.caia@cig.ase.ro*

Rezumat

Rolul auditului informațional este de a oferi o metodă pentru identificarea, evaluarea și gestionarea resurselor informaționale în scopul de a exploata pe deplin potențialul strategic al informațiilor. Auditul are un rol strategic de a furniza informații, direcție și coordonare pentru gestionarea resurselor informaționale ale unei organizații.

Scopul studiului este evidențierea beneficiilor și importanței realizării auditului sistemelor informaționale în România, ca proces recurent, adițional misiunilor tradiționale de audit, în contextul tendinței de creștere a comerțului electronic și a evoluției sistemelor informatice ca utilitate de bază pentru desfășurarea activității și managementul companiilor.

Articolul cuprinde un studiu empiric care reliefează o serie de vulnerabilități și amenințări în mediul online al unei companii din domeniul comerțului electronic și formulează o serie de recomandări pentru eliminarea sau reducerea riscurilor identificate.

Cuvinte-cheie: *auditul sistemelor informaționale, comerț electronic, vulnerabilități informatice, amenințări informatice*

Clasificare JEL: *M42, L86*

1. Introducere

Tehnologiile informaționale în activitățile economice deschid noi direcții de dezvoltare și evoluție. Auditorii financiari și cei interni trebuie să își desfășoare misiunea într-un mediu informatizat, iar cunoașterea aplicațiilor și tehnologiilor presupune un efort suplimentar de familiarizare, înțelegere și chiar utilizare a unor concepte și metode specifice (Cardoș, 2010).

Apariția comerțului electronic (e-business) a schimbat radical modul în care se desfășoară tranzacțiile între organizații, precum și natura operațiunilor, a relațiilor de afaceri și modul de structurare al afacerilor. Aceste schimbări au rezultat în schimbări semnificative ale profilului de risc al organizațiilor din domeniul comerțului electronic și ale proceselor asociate de minimizare a riscurilor. Deși principiile de bază și procedurile esențiale privind auditul unei entități e-business nu vor fi diferite de cele aplicate în cazul unui entități non e-business, sistemele informaționale aferente comerțului electronic pot avea un impact semnificativ asupra lucrărilor tehnice din cadrul misiunii de audit. Într-o entitate de tip e-business tranzacțiile economice sunt captate, măsurate și raportate în timp real, fără intervenție umană sau documente pe suport de hârtie (Kotb și Roberts, 2011).

Năstase et al. (2007:16) au argumentat că „necesitatea unui audit al sistemelor informaționale au resimțit-o mai întâi auditorii financiari și cei interni, privind-o la început doar ca pe o extensie a unui audit financiar, apoi managerii organizațiilor, care, pentru a rezista în cursa concurențială creată, au recunoscut că tehnologia informației reprezintă o resursă-cheie și, prin urmare, trebuie controlate și auditate procesele în care este utilizată și, nu în ultimul rând, asociațiile și organizațiile profesionale internaționale au recunoscut necesitatea controlului și auditării sistemelor informatice”.

Prin auditarea sistemelor informaționale compania obține beneficii pe mai multe planuri:

- Standardizare;
- Îmbunătățirea eficienței afacerii;
- Îmbunătățirea controalelor de sistem și de proces;
- Planul pentru situații neprevăzute și recuperare în caz de dezastru;
- Gestionarea informațiilor și a sistemelor de dezvoltare;
- Pregătirea pentru auditul statutar;

- Evaluarea eficacității și a eficienței legate de utilizarea resurselor;
- Reducerea riscurilor și sporirea securității sistemului;
- Prevenirea și detectarea erorilor, precum și a fraudei (Tomar, 2011).

Obiectivele auditului e-commerce cuprinde două aspecte: operațiunile și tranzacțiile economice ale entităților auditate și sistemul informațional aferent comerțului electronic. Primul se referă la utilizarea sistemului informațional, auditarea situațiilor financiare, activităților relevante de informare și de afaceri, precum și la exprimarea unei opinii, iar al doilea obiectiv este de a audita sistemul de informațional al entității, inclusiv sistemul de comerț electronic, protejarea securității active, integritatea datelor, precum și eficiența și eficacitatea sistemului, pentru ca apoi să fie exprimată o opinie (Chen, H. și Zheng, K., 2013).

Sistemul informațional permite agregarea informațiilor într-o formă adecvată luării deciziilor la toate nivelurile ierarhice, iar, pentru auditul financiar, permite evaluarea sistemului informațional și de raportare, ceea ce îl face să ocupe un loc important în toate etapele misiunii. Se remarcă dintre acestea etapa de planificare, în care auditorul trebuie să evalueze riscurile unor denaturări semnificative prin înțelegerea sistemului informațional al entității auditate (Cardoș, 2010).

Caracteristicile auditării sistemelor informaționale de e-commerce cuprind următoarele elemente (Chen, H. și Zheng, K., 2013, Pathak et al., 2010):

- Date electronice. Se referă la date privind tranzacții și operațiuni stocate în baze de date pe care auditul trebuie să le organizeze și să le analizeze. Contextul în care se desfășoară misiunea de audit a fost transformat de la evidențe financiare electronice simple până la mass-media electronică, e-mail și mesagerie instantă.
- Aplicarea tehnologiilor de audit asistate de calculator. Implică orientarea în sistem sau către date. Aceste tehnologii sunt necesare datorită volumului mare de date, care impune utilizarea acestor sisteme pentru obținerea indiciilor privind eventualele probleme și rezultatele testelor de conformitate și materialitate.
- Modificarea controalelor privind riscul de audit. Modificările nu reflectă modul în care ar trebui identificate, evaluate și controlate riscurile nou apărute, precum și aspectele privind

responsabilitatea. În consecință, apare un risc crescut de audit și o nevoie de audit și monitorizare continuă. Auditorii care au fost reticenți să revizuiască și să auditeze controalele IT au mai multe șanse de a realiza rapoarte incomplete, cu denaturări financiare nedetectate.

- Complexitatea conținutului raportului de audit. Raportul de audit pentru un sistem informațional de e-commerce include, în plus față de un raport tradițional, elemente privind: asigurarea confidențialității datelor personale, care nu vor fi utilizate în scopuri irelevante, securitatea sistemului electronic de compensare și evidențierea auditării controalelor interne.
- Auditarea în timp real. Presupune stabilirea conexiunii în timp real cu sistemul informatic al entității auditate, obținerea probelor de audit, actualizarea conținutului de auditat și furnizarea raportului de audit în timp real.

Auditorii trebuie să evalueze nivelul de încredere în sistemul de e-commerce în ceea ce privește riscurile de securitate, problemele de confidențialitate, precum și fiabilitatea proceselor sau tranzacțiilor de e-commerce (Pathak et al., 2010).

2. Metodologia de cercetare

Obiectivul studiului empiric este analiza performanței, stabilității și securității infrastructurii în cadrul sistemului informațional al companiei, având în vedere că afacerea se bazează pe canalul de vânzări online și are nevoie de suport hardware și software stabil, scalabil și funcțional permanent.

Scopul studiului este evidențierea beneficiilor și importanței realizării auditului sistemelor informaționale în România, ca proces recurent, adițional misiunilor tradiționale de audit, în contextul tendinței de creștere a comerțului electronic și a evoluției sistemelor informatice ca utilitate de bază pentru desfășurarea activității și managementul companiilor.

Pentru acest studiu a fost folosită abordarea calitativă, sub forma metodelor bazate pe arhive. Acestea cuprind identificarea surselor de informații pentru testarea și evaluarea rezultatelor, precum diagramele funcționale, politicile, standardele, procedurile unor misiuni de audit anterioare, identificarea locațiilor și resurselor ce vor fi auditate și identificarea resurselor necesare pentru desfășurarea activității în cazurile de suprasolicitare, apoi corelarea și analizarea acestor informații. Pentru susținerea concluziilor bazate pe această metodă, s-a apelat la interviuri punctuale cu privire la aspectele examinate.

Procedurile pentru culegerea informațiilor cuprind identificarea și selectarea abordării pentru verificarea și testarea aplicațiilor, identificarea personalului cheie pentru interviu, analizarea politicilor departamentului, normelor și ghidurilor interne, investigarea instrumentelor de audit și metodologiilor de testare și verificare a controalelor. Procedurile pentru evaluarea rezultatelor testării vizează timpul de răspuns, corectitudinea înregistrărilor comenzilor, securitatea accesului, funcționalitatea site-urilor și aplicațiilor.

Documente analizate:

- Documentație echipamente;
- Documentație aplicații;
- Evidență privind drepturile de acces și profilurile de utilizator;
- Regulamente interne;
- Regulamente privind procedurile de lucru;
- Analize efectuate de companie privind performanța, securitatea, stabilitatea, nivelul de utilizare, riscurile asociate sistemului informațional auditat.

Activități desfășurate: interviuri, testarea aplicațiilor online, analiza documentației, evidenței drepturilor de acces, regulamentelor și procedurilor de lucru, verificarea rezultatelor unui eșantion de teste de securitate, teste de încărcare, de volum, teste de utilizare, inspectarea echipamentelor.

3. Studiu empiric privind auditul sistemelor informaționale pentru e-business

3.1. Descrierea sistemului informațional și informatic din cadrul companiei

Compania este un retailer important, care își desfășoară activitatea prin intermediul magazinului online. Site-ul necesită autentificare și integrează o bază de date cu clienți și o bază de date cu produse și promoții.

Activitatea acestei companii se bazează integral pe site și operațiunile online efectuate de clienți, rezultatele

companiei fiind direct impactate de funcționalitatea și conținutul magazinului online.

Magazinul online este realizat folosind *Magento Content Management System* (CMS), iar pentru *MyAccount* (paginile care necesită autentificare și care sunt legate direct la baza de date cu clienții) s-a folosit un CMS dezvoltat intern, personalizat. Pentru *Magento* au fost dezvoltate module personalizate, fiecare fiind documentat de echipa care s-a ocupat de acest lucru.

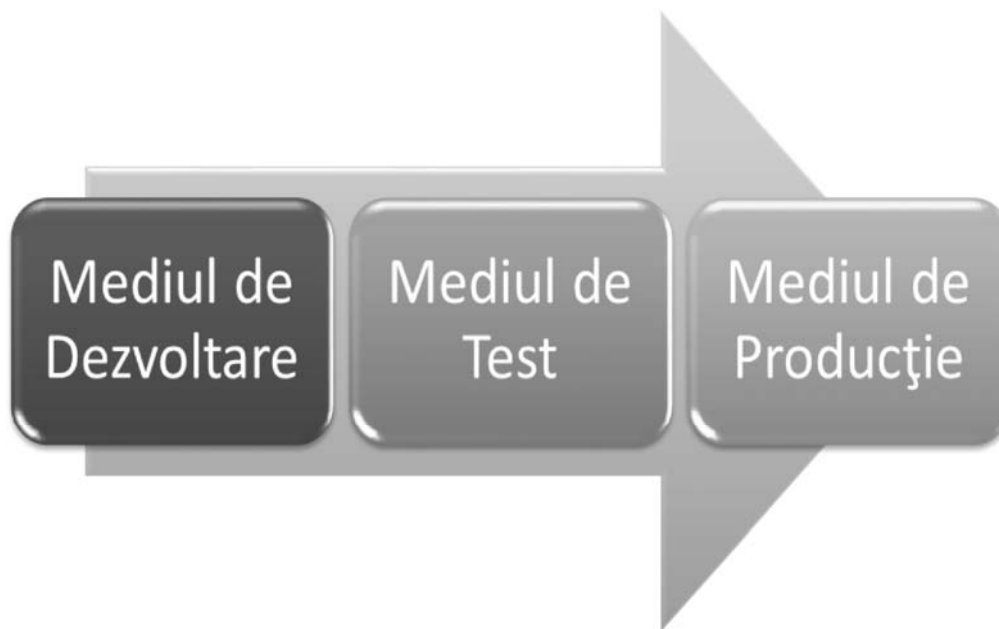
Licențele pentru conturile de *CMS Magento* (conturile și drepturile de acces sunt gestionate independent), sunt aprobate de superiori și revizuite periodic. Există, astfel,

o evidență strictă a drepturilor de acces (useri, mapare, parole) pentru toate site-urile și bazele de date.

Magento a fost ales conform mai multor criterii (mai mult de 45) privind funcționalitățile obligatorii și opționale necesare pentru a servi cât mai bine necesitățile afacerii și au fost efectuate teste de acceptanță.

Compania are o politică de IT care prevede un control puternic asupra procesului de dezvoltare și include reguli de administrare, de securitate și proceduri de lucru (*roadmap*). Acestea din urmă includ proceduri pentru întreținere, upgrade-uri, evaluări periodice de securitate etc. (**Diagrama 1**).

Diagrama 1. Fluxul activităților de actualizare și dezvoltare a magazinului online

Sursa: Flux realizat de autori, pe baza informațiilor oferite de companie.

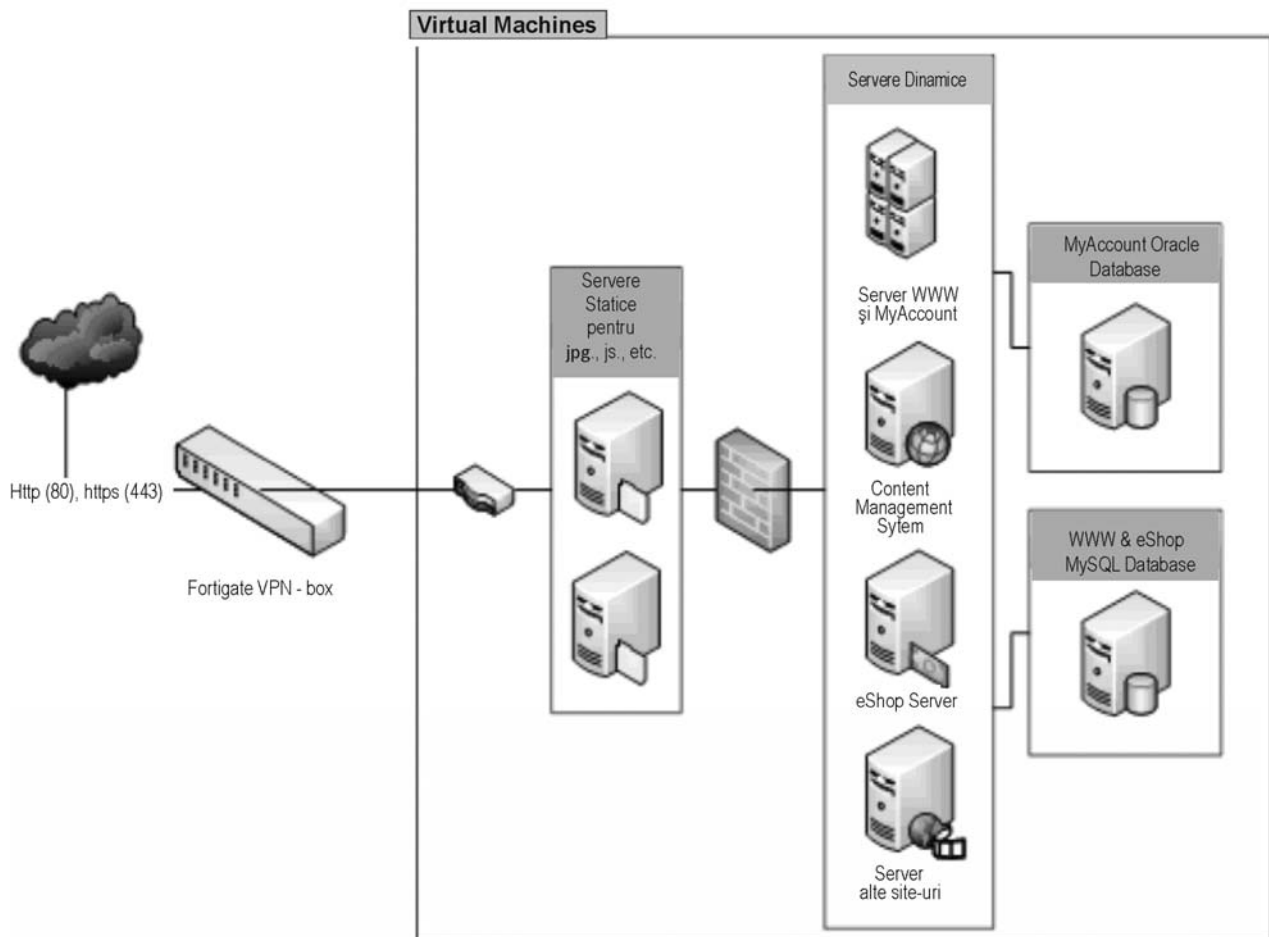
Mediile de dezvoltare, testare și producție sunt sincronizate. Sistemul informatic are trei straturi cu următoarele roluri: static (scalabil, se pot face adăugări paralele), dinamic și baza de date (**Diagramele 2 și 3**). Sistemul de operare folosit este Red Hat Enterprise Linux. Alte tehnologii folosite: MySQL Enterprise, Apache, PHP, Oracle, SAS etc. Pentru toate tehnologiile se face upgrade periodic și sunt utilizate ultimele versiuni stabile sau când apare un *bug* care trebuie rezolvat și se impune actualizarea.

CSS sunt echipamente de filtrare care asigură confidențialitatea clienților, astfel IP-urile clienților nu ajung pe serverele companiei. Cererile (*Business Request* și *Change Request*) sunt formulate de către managerii de proiect, sunt primite și analizate de către echipa de dezvoltare și apoi este creat un *patch* cu soluția. Când se adaugă o nouă funcționalitate se analizează și impactul de încărcare. De asemenea, în cazul unor proiecte importante, *upgradarea* soluției se face în funcție de cerința de business (funcțio-

nalități noi solicitate, estimarea numărului de clienți și comenzi pe eShop), apoi sunt făcute propuneri, pe baza estimărilor, pentru suplimentarea și organizarea resurse

lor de echipamente IT. Există o matrice de escaladare pe patru nivele, formalizată, privind responsabilitatea pentru conținutul și funcționalitatea site-urilor.

Diagrama 2. Mediul de testare/dezvoltare

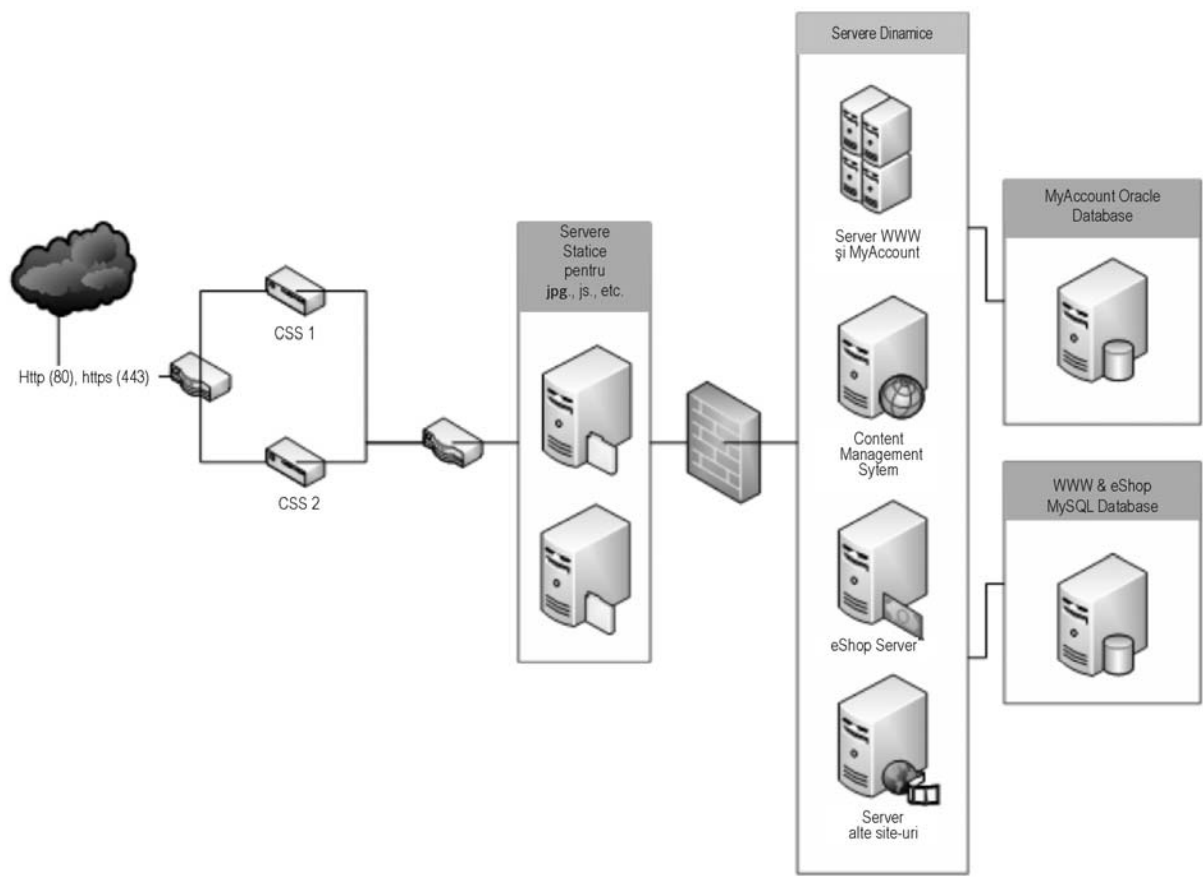
Sursa: Proiecția autorilor, pe baza informațiilor oferite de companie

Privind partea de rețelistică, există un script de replicare de pe mediul de test pe mediul de producție care rulează la 15 minute, apoi se face configurarea cu IP-urile corespunzătoare din mediul de producție. Procedura de instalare este verificată la replicarea de pe mediul de dezvoltare pe mediul de test, pentru ca aprobarea să se facă pe mediul de test, care este identic cu cel din producție. În timp ce se face transferul de pe mediul de test pe mediul de producție se blochează datele, pentru a nu fi făcute

modificări în timpul copierii. După încheierea transferului se pot modifica link-urile și alte aspecte din aplicație, astfel încât trimiterile să fie către serverul real din producție.

Mașinile folosite sunt noi, suportă virtualizare, pot ține două aplicații pe același server, au un consum redus de energie și utilizează o nouă generație de procesoare, mai performante. Mediul de test și cel de dezvoltare sunt formate din mașini virtuale și întreg mediul este stocat pe un singur server (Diagrama 2 și 3).

Diagrama 3. Mediul de producție

Sursa: Proiecția autorilor, pe baza informațiilor oferite de companie

Modificările ce pot fi făcute asupra site-urilor companiei sunt împărțite în trei categorii:

- Dezvoltări mari (*new release*) – modificări majore, la nivelul întregului site
- Dezvoltări medii – corectarea paginilor, promoții noi
- Dezvoltări minore – modificări de poze, butoane etc.

Primele două tipuri de modificări vizează aplicația în producție, necesită mai mulți pași și testare.

Pentru îmbunătățirea site-urilor se fac atât teste de *user experience*, cât și tehnice (de securitate, încărcare, utilizare etc.), se fac modificările necesare în mediul de dezvoltare, se testează aplicațiile, apoi se implementează în mediul de producție. După ce s-a finalizat implementarea în producție se fac *Sanity Check Tests* pentru a se verifica dacă implementarea s-a realizat corect.

Pentru modificările implementate la nivelul aplicațiilor există și proceduri de roll-back incluse, pentru a reveni în caz că ceva nu merge corect în mediul de producție. Se folosește *crontab* pentru a se face *deployment*-ul în timpul nopții, astfel încât site-ul să fie tot timpul funcțional în timpul zilei.

Există un sistem de ticketing, fiecare solicitare de modificare și fișier trimis apare într-un istoric pentru fiecare site și baza de date. Dacă, de exemplu, ceva a mers pe mediul de test/dezvoltare, dar pe mediul de producție/test nu a mers, se deschide un ticket pentru echipa de dezvoltare pentru a rezolva problema. Echipa de dezvoltare este obligată prin contract să ofere suport non-stop, on&off site și să colaboreze cu celelalte echipe implicate pentru soluționarea rapidă a situațiilor critice.

Mediile de test și dezvoltare pot necesita resincronizarea, generală sau punctuală, ca prim pas în procedura de instalare în cazul anumitor *patch*-uri pentru anumite dezvoltări, iar acest lucru este specificat în documentația trimisă odată cu *patch*-ul.

Pentru implementarea modificărilor și soluționarea incidentelor există un Service Level Agreement (SLA) cu termene pentru confirmarea de primire, analiza cerințelor, soluționarea temporară a incidentului și estimarea timpului de soluționare completă sau pentru lansări noi. Termenul de livrare se stabilește în funcție de tipul solicitării și gradul de urgență. Pentru echipa care lucrează în mediu de dezvoltare termenele sunt agreeate și actualizate periodic în funcție de evoluția proceselor de lucru.

Titularii de proiect asigură managementul modificărilor/îmbunătățirilor, astfel încât cerințele să nu fie contrare și stabilește prioritatea fiecărei cerințe. Back-up-ul se realizează la 10 zile pentru toate fișierele și bazele de date, iar arhivele se stochează în dublu exemplar în locații diferite din Brașov și București.

Locația echipamentelor este protejată anti-incendiu, antiseismic, există sisteme de alarmă, de reglare a temperaturii și umidității și de detectare a prezenței umane.

3.2. Analiza și evaluarea aplicației *MyAccount*

În ceea ce privește CMS-ul creat intern pentru *MyAccount* (MA), echipa nu are o experiență vastă în utilizarea acestuia și există multe funcționalități care nu sunt folosite, complicând foarte mult procesul de întreținere și îmbunătățirea site-ului construit pe acest CMS.

Încărcarea în baza de date a clienților proveniți din achiziționarea unei companii, prelucrarea manuală a datelor clienților care au tipuri diferite de coduri, translatarea/migrarea bazelor de date aferente companiei achiziționate și integrarea cu baza de date a companiei presupun riscuri adiționale. Astfel *MyAccount* nu va fi disponibil clienților migrați către compania mamă până nu se realizează adaptarea datelor clienților la caracteristicile bazei de date, iar acest proces este supus erorii umane. Regulile privind identificarea și validarea adresei de e-mail sau CNP-ului nu sunt foarte complexe, astfel pot apărea conturi fictive sau greșite în baza de date.

Tichetul emis pentru identificarea utilizatorilor logați ar trebui să fie trimis prin metoda post/get, nu prin URL și să nu apară în URL. Este necesară rescrierea modului de afișare a link-urilor paginilor care pot fi accesate pe baza de autentificare pentru serverele de Apache. Un *Request Timeout* mai mare de trei minute înseamnă că site-ul este indisponibil; aceasta este o problemă privind controlul automat aplicat intrărilor.

În paginile *MyAccount* există secțiuni funcționale pentru administratori care prezintă riscuri, mai ales că nu se poate face *trace back* (nu este reținut nici un IP) pentru a fi identificată persoana care utilizează pagina respectivă (poate fi un hacker). Astfel, nu există un control al celor care accesează pagina respectivă, iar pagina poate fi accesată liber, dacă cineva identifică URL-ul respectiv. Pagina trebuie securizată sau eliminată.

Testele de volum pentru platforma MA – câte autentificări simultane suportă aplicația, care este timpul de răspuns (50 useri => timp de răspuns 5 sec.) – arată că aplicația este stabilă, scalabilă și are suport hardware suficient. Astfel, aplicația are probabilitate mare să rămână funcțională și să nu apară incidente ca sesiuni nesalvate și conturi neactualizate. La un volum foarte mare de utilizatori, site-ul ar putea deveni indisponibil, ceea ce ar afecta rezultatele companiei.

Pentru anumite pagini apar sesiuni concurente deschise de browsere când încarcă o pagină *iframe*. Acest lucru impune optimizarea interogărilor asupra bazei de date, astfel încât să rezulte un timp scăzut de răspuns. Datele înregistrate privind numărul și frecvența conexiunilor sunt înregistrate corect și în aceste condiții.

În formularul de contact aplicația are probleme la preluarea datelor implicite ale clientului, cere completarea numelui și prenumelui, deși sunt pre-completate și ascunse, și apare numele, prenumele și e-mail-ul în URL. Acest lucru creează probleme utilizatorului, controlul privind completarea formularului funcționează, dar preluarea datelor este deficitară, iar controlul nu permite trimiterea formularului.

3.3. Identificarea amenințărilor și vulnerabilităților în tehnologia informațională

Unele aspecte care apar în studiu au o frecvență foarte redusă, dar implică un grad mare de risc. Analiza este realizată pe baza experienței practice și a studiilor teoretice în domeniul auditului sistemelor informatice.

Vulnerabilități identificate pe baza interviurilor și analizelor efectuate:

1. Nu există un regulament strict de procedură pentru plasarea echipamentelor nou achiziționate și administrarea lor.
2. Procedura de replicare de pe un mediu pe altul sau restaurare nu dispune de un regulament și nu este controlată.
3. Transferul drepturilor de acces și administrare de la o echipa la alta, maparea inexactă a utilizatorilor.
4. Implementarea mediului de test superficial, nerespectarea rigorilor privind acest proces din lipsa experienței sau din grabă.
5. Insuficiența personalului specializat și cumularea mai multor funcții de către anumiți angajați.
6. Gestionarea intermitentă a utilizatorilor sau ignorarea unor reguli de securitate și gestionare (precum schimbarea periodică a parolelor, instruirea angajaților privind securitatea IT etc.) de către anumiți angajați.
7. Lipsa documentației sau documentația incompletă a aplicațiilor.
8. Testarea parțială a aplicațiilor sau a funcționalităților create.
9. Metoda folosită pentru autentificarea utilizatorilor creează riscuri de securitate. Soluția aleasă era cel mai rapid de implementat.
10. Formularul de contact nu poate fi trimis. Controlul privind completarea formularului funcționează, dar nu se face preluarea datelor precompletate din câmpurile ascunse, iar controlul nu permite trimiterea formularului.
11. Translatarea bazei de date aferentă companiei achiziționate în baza de date a aplicației se face manual. Codurile de client și structura diferă prea mult pentru a putea fi automatizate.

Amenințări asociate vulnerabilităților sistemului informatic:

1. Plasarea unor echipamente de importanță și valoare mare într-o locație neadecvată, neamenajată și neasigurată corespunzător poate conduce ușor la deteriorarea echipamentului. Declanșarea unei alarme de incendiu, în timpul unui

exercițiu pentru pregătirea în caz de incendiu sau a unui accident la nivelul clădirii, poate conduce la inundarea unor echipamente (servere) având o valoare foarte mare.

2. Crearea unui nou mediu de dezvoltare poate conduce la multiplicarea unor erori sau la multiplicarea unor informații sensibile al căror flux ulterior nu mai poate fi controlat.
3. Transferul drepturilor de acces și administrare de la o echipa la alta prezintă riscuri foarte mari în perioada transferului. Anumite persoane pot copia date din sistem, date care pot fi utilizate pentru atacarea sistemului informatic al companiei. Mai există riscul ca nu toți utilizatorii să fi fost mapați corect și/sau să rămână unii utilizatori cărora să nu li se fi retras anumite drepturi/drepturile, deși se impunea acest lucru; sau să existe utilizatori care să știe username-ul și parola altei persoane (de exemplu, unii pot afla parola pentru contul de administrator) și să poată obține acces și modifica/șterge date.
4. Neimplementarea corectă a mediului de test poate duce la căderea sistemului în producție. De exemplu, aplicația va procesa mult mai greu o bază de date mult mai mare decât cea folosită pentru dezvoltare și testare sau privind interacțiunea cu alte aplicații din sistemul informatic, pot apărea erori la integrarea aplicațiilor în mediul de producție.
5. Riscul unor erori precum expirarea conexiunii, dacă încărcarea durează mult.
6. Platforma MA este foarte personalizată, doar o singură persoană știe să lucreze cu un anumit modul dezvoltat și administrat folosind platforma respectivă, iar dacă stația persoanei respective este sabotată, sistemul poate suferi pierderi, poate fi atacat dur și imaginea și profiturile companiei vor avea de suferit. De asemenea, persoana nu poate fi verificată, nu se fac toate testele necesare și pot intra în producție versiuni cu erori.
7. Obținerea accesului la sistem sau la unele informații sensibile de către persoane neautorizate poate duce la pierderi pentru companie și la atragerea unui val de atacuri împotriva sistemului informatic al companiei. Există limite prevăzute în licențe cu privire la numărul de stații și utilizatori. Dacă nu este făcută o gestionare corectă a utilizatorilor, se riscă pierderea licențelor sau a accesului pe anumite

platforme de dezvoltare și se poate ajunge la suspendarea accesului, pierderea aplicațiilor. Aceasta este o problemă majoră în cazul aplicațiilor nedocumentate, pentru care nu s-a făcut un back-up etc.

8. Lipsa documentației sau documentația incompletă a aplicațiilor poate duce la apariția și propagarea unor breșe de securitate în aplicație, mai ales când volumul de lucru este foarte mare și se aduc oameni noi în echipă, pentru a lucra la dezvoltarea aplicației, iar testarea nu este făcută integral în toate modulele aplicației sau nu sunt parcurse toate tipurile de teste de securitate (e-Jobs a picat la un simplu SQL Injection test).
9. Testarea incompletă lasă sistemul susceptibil la riscuri privind:
 - disponibilitatea aplicației și funcționarea în mediul de producție;
 - probleme de comunicare între aplicații care aduc pierderi companiei;
 - erori care atrag hackeri sau intruși și fac sistemul susceptibil unor atacuri intenționate.
10. Scăderea numărului de utilizatori, reclamații, scăderea încrederii în companie, a vânzărilor și a veniturilor, risc de compromitere a unor date cu caracter personal, probleme în monitorizarea traficului.

4. Concluzii și recomandări

Auditul sistemelor informaționale pentru entitățile din domeniul comerțului electronic prezintă un set de caracteristici specifice, comparativ cu auditul entităților tradiționale, precum: date electronice, aplicarea tehnologiilor de audit asistate de calculator, modificarea controalelor privind riscul de audit, complexitatea conținutului raportului de audit și auditarea în timp real.

În urma unui studiu empiric realizat într-o companie cu afaceri online au fost identificate o serie de probleme privind infrastructura și configurarea. Acestea vizează procedurile de lucru pentru procesele cheie, precum implementarea unui nou mediu sau restaurarea și transferul, sincronizarea anumitor informații sau aplicații, insuficiența personalului. De asemenea, procedura de transfer de pe un mediu pe altul nu dispune de un regulament și nu este controlată, iar implementarea

mediului de test este superficială, rigorile privind acest proces fiind ignorate.

În ceea ce privește controalele aplicației studiul a reliefat aspecte ce necesită măsuri, precum: testarea selectivă, parțială, probleme de autentificare în cazul aplicației online și anumitor controale pentru formularul de contact, lipsa documentației sau documentația incompletă a funcționalităților. În plus, metoda folosită pentru autentificarea utilizatorilor creează riscuri de securitate, formularul de contact nu poate fi trimis, iar translatarea bazei de date aferentă companiei achiziționate în baza de date a aplicației se face manual.

În scopul de a elimina sau reduce riscurile asociate sistemului informatic la un nivel acceptabil, propunem un set de politici de securitate:

1. Amenajarea și asigurarea spațiilor de depozitare și coordonarea achizițiilor cu necesitățile de echipament ale departamentului.
2. Stabilirea unor proceduri de transfer a mașinilor virtuale, astfel încât să nu fie multiplicat date sensibile și să nu primească acces pe mediul de dezvoltare persoane care lucrează pe mediul de test sau invers, în cazul în care va fi restaurat mediul de dezvoltare folosind mediul de test sau invers. Dacă este implicat mediul de producție, să fie asigurat un grad minim de risc prin impunerea unor proceduri clare care să prevadă mai mulți pași (de exemplu: identificare și evaluare, detectare, selectare, executare, operare și control).
3. Gestionarea independentă, separată a drepturilor de acces, a licențelor de software, a certificatelor etc.
4. Impunerea unui regulament privind procedurile de back-up, roll-back, testare și implementarea unui mediu nou.
5. Evaluarea periodică a necesității de personal, angajarea mai multor specialiști pentru administrarea anumitor module/aplicații, testare, gestionare drepturi de acces și conturi de utilizator. Separarea atribuțiilor angajaților și acoperirea necesității de pregătire profesională.
6. Instruirea angajaților privind securitatea IT.
7. Impunerea unor proceduri standard obligatorii, astfel încât să nu existe modificare/modul/aplicație/dezvoltare/funcționalitate a platformei care să nu fie documentate.

8. Îmbunătățirea soluției de autentificare, controale mai eficiente, eliminarea sau securizarea paginilor funcționale de administrare.
9. Soluționarea problemei privind preluarea datelor.
10. Alocarea unor resurse temporare pentru acest proces, pentru eficientizare și corectitudine.

Studiul și politicile de securitate propuse au în vedere un sistem informatic complex în care sunt folosite tehnologii web, Oracle și SAS.

Pentru companiile cu acest profil de activitate beneficiile auditului independent al sistemelor informaționale s-ar

reflecta în eficiența, siguranța, rezultate mai bune ale magazinelor online, satisfacția crescută a utilizatorilor site-ului, creșterea nivelului încrederii clienților și părților interesate.

Recunoaștere

Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului POSDRU/159/1.5/S/142115 cu titlul "Performanță și excelență în cercetarea doctorală și postdoctorală în domeniul științelor economice din România", cofinanțat din Fondul Social European prin intermediul Programului Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013.

BIBLIOGRAFIE

Cannon, D., *CISA Certified Information Systems Auditor Study Guide*, 3rd Edition, Editura John Wiley, Indianapolis, 2011

Cardoș V.D., *Provocările și valențele auditului sistemelor informaționale contabile*, Teză de doctorat, Coordonator Prof.univ.dr. Dumitru MATIȘ, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, 2010, accesată online: http://doctorat.ubbcluj.ro/sustinerea_publica/rezumat/2010/contabilitate/Cardos_Vasile_RO.pdf

Cascarino, R., *Auditor's Guide to IT Auditing*, Editura John Wiley & Sons, Hoboken, 2012

Chen, H. și Zheng, K., *A Study of E-Commerce System Audit*, *Advances in information Sciences and Service Sciences (AISS)*, Volum 5, nr. 2, pp. 413-419, 2013

Jackson, C., *Network Security Auditing*, Editura Cisco Press, Indianapolis, 2010

Kotb, A., Roberts, C., *The Impact of E-Business on the Audit Process: An Investigation of the Factors*

Leading to Change, *International Journal of Auditing*, Volum 15, pp. 150–175, 2011

Madan, D., *ISCA - A Complete Reference (Information System Control and Audit)*, Editura Pooja Law House, 2013

Moeller, R., *IT Audit, Control, and Security*, Editura John Wiley & Sons, Hoboken, 2010

Năstase et al., *Auditul și controlul sistemelor informaționale*, Editura Economică, București, 2007

Pathak, J., Lind, M., și Abdolmohammadi, M., *E-Commerce Audit Judgment Expertise: Does Expertise in System Change Management and Information Technology Auditing Mediate E-Commerce Audit Judgment Expertise?*, *Informatica Economică*, 2010, Volum 14, nr. 1, pp. 5-20, 2010

Tomar, N., *Benefits of Auditing in Information System*, 2011, disponibil la adresa: <http://www.c-sharpcorner.com/blogs/4909/benefits-of-auditing-in-information-system.aspx>

Google Online Security Blog, disponibil la adresa: <http://googleonlinesecurity.blogspot.ro/>

Studiu privind creșterea relevanței informației financiare prin adoptarea IFRS. Cazul firmelor din România cotate la bursă

Drd. Mihaela Alina ROBU,

*Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România,
e-mail: mihaela.robust@feaa.uaic.ro*

Rezumat

În fundamentarea deciziilor, investitorii au nevoie de informații relevante și pertinente. Ca urmare a crizei financiare, aceștia apelează la noi instrumente și tehnici ce pot indica acțiunile caracterizate printr-o rentabilitate cât mai mare, în condițiile unui risc stabilit apriori. În condiții economice nefavorabile, marcate de crize economico-financiare, fraude financiare și de eludarea aplicării unor referențiale contabile recunoscute la nivel mondial, încrederea investitorilor în informațiile din situațiile financiare ale firmelor a avut de suferit. Adoptarea obligatorie a Standardelor Internaționale de Raportare Financiară (IFRS) în România de către toate societățile listate pe piața reglementată, Bursa de Valori București (BVB), poate fi considerat un răspuns la problema investitorilor? Pot IFRS-urile furniza informații financiare valoroase? Pe baza problemei identificate anterior, scopul acestui studiu este de a analiza dacă informațiile financiare obținute în conformitate cu IFRS-urile sunt considerate mai relevante decât cele obținute în conformitate cu normele contabile românești (RAS) și ce tip de companie poate oferi o rentabilitate cât mai ridicată. Pentru a atinge scopul cercetării, populația țintă a fost formată din firme listate la BVB, înainte și după adoptarea IFRS, în timpul crizei financiare. Din populația țintă a fost selectat un eșantion de 59 de firme listate la BVB. Acestea sunt caracterizate prin diferite dimensiuni și domenii de activitate. Prelucrarea datelor s-a realizat utilizându-se modele aferente analizei de regresie multiplă și de tip ANCOVA. Datele pentru analiză au fost colectate din situațiile financiare ale societăților și din informațiile furnizate de BVB. Ca software statistic, s-a utilizat SPSS 20.0. Rezultatele cercetării reflectă creșterea relevanței informației odată cu adoptarea IFRS-urilor. Adoptarea IFRS-urilor are consecințe diferite asupra domeniilor de activitate. Rezultatele acestui studiu pot fi utile investitorilor în obținerea de instrumente care pot contribui la fundamentarea deciziilor de investire.

Cuvinte-cheie: investitori, relevanță, informație financiar-contabilă, analiza de regresie multiplă, modele ANCOVA

Clasificare JEL: C13, C58, G14, M41

Introducere

Apariția recentei crize financiare a demonstrat că o lipsă de transparență în cadrul piețelor financiare duce, în rândul participanților din mediul economic, la instabilitate și neîncredere (Robu și Istrate, 2014). Unul dintre efectele crizei financiare s-a resimțit profund la nivelul piețelor financiare atât pe termen scurt, prin suspendarea tranzacțiilor din cadrul acestora pe o perioadă limitată de timp, cât și pe termen mediu și lung, prin afectarea activităților firmelor listate la bursele de valori și chiar dispariția acestora. Pentru contracararea acestor efecte, informațiile de înaltă calitate din raportările financiare reprezintă o soluție viabilă pentru investitori, considerați pionii principali într-o piață financiară.

Investitorii sunt considerați categoria de utilizatori ai situațiilor financiare care au cea mai mare nevoie de informații, având în vedere că aceștia, de obicei, nu pot solicita informații direct de la firmă. În calitate de furnizori de capital ai firmelor, situațiile financiare trebuie să răspundă intereselor investitorilor și să îndeplinească cele mai multe dintre nevoile acestora (Palea, 2013). Prin urmare, nevoile investitorilor sunt considerate ca fiind reprezentative pentru o gamă largă de utilizatori (IASB, 2013).

Organismele de reglementare și de standardizare contabilă, dar și factorii de decizie la nivel național și internațional au un interes vital privind efectele raportării financiare asupra economiei. Acest lucru se datorează principalului obiectiv al raportării financiare, de a oferi informații utile cu privire la poziția și performanța unei firme, care să vină în sprijinul utilizatorilor situațiilor financiare în fundamentarea deciziilor acestora (IASB, 2013). Pe baza informațiilor financiare, investitorii iau decizii cu privire la selectarea portofoliilor (achiziționarea, vânzarea sau deținerea de instrumente financiare), care, la rândul lor, afectează prețurile acțiunilor și, prin urmare, modalitatea în care o firmă obține finanțare suplimentară (Palea, 2013).

Dintre referențele contabile aplicate la nivel internațional, se consideră că prin adoptarea și aplicarea Standardelor Internaționale de Raportare Financiară (IFRS) firmele acționează optim și prezintă raportări financiare de calitate, urmărind interesul investitorilor (Iatridis, 2010).

Anul 2002 a reprezentat un moment important în ceea ce privește IFRS-urile. Uniunea Europeană a decis că,

începând cu exercițiul financiar 2005, firmele listate la o bursă de valori din cadrul *Zonei Economice Europene* trebuie să raporteze situații financiare consolidate în conformitate cu IFRS. Scopul principal viza creșterea transparenței în raportările financiare (Palea, 2013).

În România, procesul de armonizare a contabilității la normele internaționale a început în anul 1999. Pentru firmele cotate la Bursa de Valori București trecerea la IFRS-uri s-a realizat treptat, astfel că începând cu exercițiul financiar 2012 toate firmele ale căror valori mobiliare sunt admise la tranzacționare pe o piață reglementată trebuie să-și întocmească situațiile financiare în conformitate cu IFRS-urile adoptate de Uniunea Europeană (Albu și Albu, 2012).

Trecerea la IFRS s-a realizat într-o perioadă în care efectele crizei financiare încă s-au resimțit și în care investitorii încă mai sunt reticenți în a investi. Prin urmare se pune întrebarea dacă adoptarea obligatorie a IFRS-urilor, în România, de către toate firmele listate la Bursa de Valori București reprezintă un răspuns la problema investitorilor în timp de criză? IFRS-urile pot determina furnizarea de informații financiare valoroase?

Scopul acestui studiu este de a analiza dacă, în contextul crizei financiare, adoptarea IFRS-urilor este benefică participanților pe piața financiară, dacă informațiile din situațiile financiare întocmite conform IFRS sunt considerate mai relevante decât cele întocmite conform normelor naționale. Pentru atingerea acestui scop, studiul s-a efectuat asupra unui eșantion format din 59 de firme cotate la BVB înainte și după adoptarea IFRS-urilor, utilizându-se analiza de regresie liniară simplă și de tip ANCOVA.

Rezultatele cercetării reflectă o ușoară creștere în relevanța informației financiare, odată cu adoptarea IFRS-urilor. Acest lucru este de așteptat, IFRS-urile asigurând o mai mare comparabilitate și transparență a informației financiare în întreaga lume, sporind gradul de integrare al piețelor de capital. Adoptarea IFRS-urile are un efect diferit și atunci când se iau în considerare tipul și domeniul de activitate al firmelor.

Revizuirea literaturii de specialitate

Unul dintre principalele subiecte de cercetare din contabilitate vizează relevanța informației financiare. Acesta are ca scop determinarea gradului în care o

informație din situațiile financiare afectează prețul unei acțiuni și pe baza căreia se pot previziona viitoarele fluxuri de numerar aferente acestei acțiuni. Conceptul de relevanță a informației financiare este analizat din perspectiva investitorilor (Beisland, 2009).

Din punctul de vedere al legislației contabile internaționale, relevanța informației financiare nu este recunoscută în mod explicit de către organismele de standardizare. În cele două referențiale recunoscute la nivel internațional (IFRS și US GAAP), cadrul general conceptual de raportare financiară prezintă relevanță ca o caracteristică calitativă fundamentală a informațiilor prezentate în situațiile financiare, alături de reprezentarea fidelă (IASB, 2013). În timp ce informațiile financiare sunt considerate relevante dacă au capacitatea de a genera o diferență în deciziile luate de către utilizatori, reprezentarea fidelă vizează prezentarea exactă de către informații a acelor fenomene pe care își propun să le reprezinte (Barth *et al.*, 2001; IASB, 2013).

Unii autori consideră că această noțiune face referire, de fapt, la teste pentru verificarea celor două caracteristici fundamentale ale informațiilor din situațiile financiare (relevanța și reprezentarea fidelă). O informație financiară este considerată a avea valoare informațională numai în cazul în care este relevantă pentru investitori în evaluarea firmei și este într-o măsură suficient de credibilă pentru a fi reflectată în prețurile acțiunilor (Barth *et al.*, 2001).

Pornind de la studiile existente ce tratează problematica influenței informațiilor financiare asupra deciziilor investitorilor, Holthausen și Watts (2001) grupează aceste studii pe categorii. O primă categorie este reprezentată de studiile privind corelațiile fundamentale. Acestea analizează dacă informația financiară de interes este utilă în a explica prețul sau rentabilitatea unei acțiuni.

Începând cu studiul lui Ball și Brown (1968), numeroase studii au analizat corelația dintre prețul sau rentabilitatea unei acțiuni și informațiile prezentate în situațiile financiare, cele mai multe dintre acestea axându-se pe piața de capital din SUA (Ball și Brown, 1968; Ohlson, 1995). Marea majoritate a acestor studii a analizat legătura statistică dintre rezultate, capitaluri proprii și prețurile sau rentabilitatea acțiunilor sub forma unor modele de regresie liniară (Ohlson, 1995). Din punctul de vedere al gradului de influență asupra deciziilor investitorilor, se observă un declin în influența

rezultatelor financiare și o creștere în cea a capitalurilor proprii, acționând invers una față de cealaltă (Collins *et al.*, 1997).

În ultimele decenii, cercetarea empirică s-a concentrat pe relația dintre diferitele standarde contabile și prețurile sau rentabilitatea acțiunilor, cu scopul de a identifica cele mai bune politici contabile. Astfel, a apărut o a doua categorie de studii, care se axează pe analiza influenței informațiilor financiare asupra deciziilor investitorilor, pentru a observa dacă informațiile financiare obținute conform reglementărilor unui anumit referențial contabil sunt corelate mai mult cu valorile de piață decât prin utilizarea unui alt referențial contabil. Adoptarea unui anumit standard contabil este utilizată ca variabilă explicativă. Un astfel de studiu este întâlnit în literatura de specialitate sub denumirea de *studiu privind corelațiile relative*, analiza realizându-se, de obicei, pe aceeași perioadă de timp (Holthausen și Watts, 2001).

Chiar dacă în cadrul celor două categorii de studii se utilizează analiza de regresie, totuși diferența este dată de modul în care sunt interpretate rezultatele obținute. Studiile privind corelațiile relative testează existența unor diferențe prin intermediul coeficientului de determinație R^2 (*R Square*) (Holthausen și Watts, 2001; Beisland, 2009). Variabilele pentru care valorile coeficientului de determinație sunt cele mai ridicate sunt considerate relevante. Coeficientul de determinație arată cât la sută din variația prețului sau rentabilității unei acțiuni este explicată de factorii financiar-contabili analizați (Ohlson, 1995). În schimb, în cadrul studiilor privind corelațiile fundamentale, informația financiar-contabilă este considerată a fi relevantă când coeficienții de regresie estimați sunt semnificativ diferiți de zero (Beisland, 2009).

În unele țări, standardele de contabilitate sunt stabilite de către sectorul public (guvernamental), în timp ce în altele, standardele de contabilitate sunt stabilite de către sectorul privat sau de sectorul privat împreună cu cel public. Anandarajan și Hasan (2010) au concluzionat că, atunci când guvernul este implicat, relevanța informației contabile scade. Acest lucru se datorează faptului că obiectivul principal al guvernului este de a satisface nevoile de reglementare. În contrast, în cazul în care standardele de contabilitate sunt impuse de sau împreună cu sectorul privat, relevanța informației financiare este mai mare, ca urmare a faptului că principalul obiectiv este de a integra noi idei de contabilitate.

Pornind de la principalele referențiale contabile internaționale (IFRS și US GAAP) și de la tendința actuală de convergență și de armonizare a reglementărilor contabile, o serie de studii empirice au investigat dacă aplicarea IFRS-urilor este benefică pentru participanții la piața de capital.

Dintre beneficiile adoptării IFRS-urilor sunt avute în vedere armonizarea practicilor contabile la nivel internațional, creșterea comparabilității informațiilor raportate, costuri de tranzacționare mai mici și creșterea investițiilor internaționale (Street *et al.*, 2000). Pe lângă acestea, Iatridis (2010) sintetizează principalele beneficii rezultate în urma diverselor studii empirice: IFRS-urile constituie un semnal pozitiv privind calitatea și transparența informațiilor obținute de contabilitate, firmele care aplică fie voluntar, fie obligatoriu IFRS-urile au tendința de a prezenta informații de o calitate mai ridicată în comparație cu firmele care aplică GAAP-urile, adoptarea IFRS-urilor determină o scădere a asimetriei informaționale și a costului capitalului, precum și o reducere a posibilității de manipulare a informației, crescând astfel eficiența piețelor financiare.

Alți autori consideră că IFRS-urile nu aduc numai beneficii. Caracteristic pentru IFRS-uri este limitarea managerilor în alegerea metodelor alternative în contabilitate. Această situație împreună cu aplicarea riguroasă ar trebui să conducă la o creștere în relevanța informației financiare. Cu toate acestea, lipsa de flexibilitate în metodele alternative de contabilitate poate afecta capacitatea managerilor de a raporta măsuri contabile care să reflecte condițiile economice aferente unei firme, subminând astfel eficacitatea IFRS-urilor. Prin urmare, este greu a determina dacă trecerea la IFRS ar trebui să conducă la o creștere a relevanței informației financiare (Barth *et al.*, 2008).

Din punctul de vedere al relevanței informațiilor financiare obținute prin aplicarea IFRS-urilor, Barth *et al.* (2008) au analizat un eșantion de 327 de firme, din 21 de țări, care au adoptat voluntar standardele internaționale în perioada 1994-2003. Analizând firmele înainte și după adoptarea standardelor și utilizând un model liniar bazat pe valori și câștiguri contabile, rezultatele au relevat creșterea coeficientului de determinație (R^2) de la 28% la 40%. Prin urmare, relevanța informației financiare crește odată cu aplicarea IFRS-urilor. Tot pentru analiza relevanței informației financiare, Dumontier și Raffournier (2002) au analizat coeficientul de determinație în diferite țări, valorile

coeficientului variind între 7% și 17% în Germania, între 1% și 29% în Danemarca, între 7% și 17% în Franța și în jurul valorii de 10% în USA. Acest studiu contrazice afirmația conform căreia relația dintre informațiile financiare și cele de pe piață este similară în toate țările din Europa care au adoptat IFRS-urile (Devalle *et al.*, 2010). Astfel, Devalle *et al.* (2010) au analizat o serie de articole privind relevanța informațiilor financiare atât în țările dezvoltate, cât și în țările în curs de dezvoltare. Dacă opiniile sunt diferite și mixte în Germania, Regatul Unit și Spania comparând IFRS-urile cu normele naționale, în Finlanda și Elveția IFRS-urile nu aduc nicio îmbunătățire în calitatea informației financiare din punctul de vedere al investitorilor. O posibilă explicație pentru rezultate contradictorii vizează multitudinea factorilor macro și microeconomici care afectează fiecare firmă, domeniu de activitate, țară și regiune.

Din punctul de vedere al firmelor românești, listate la BVB, tranziția către normele internaționale, precum și a diferențelor dintre acestea și cele naționale a fost analizată teoretic, într-o primă etapă (Albu și Albu, 2012). Această etapă a constituit punctul de plecare pentru studiile empirice ulterioare. Analiza influenței informației financiar-contabile asupra deciziilor investitorilor la nivelul României s-a axat, în principal, pe analiza de regresie a coeficientului de determinație sau a coeficienților indicatorilor considerați semnificativi (Filip și Raffournier, 2010; Carp, 2015). Recent, Jaba *et al.* (2013) au adus în prim plan și influența factorului timp asupra deciziilor investitorilor prin intermediul analizei de panel. Identificarea empirică a diferențelor semnificative dintre normele contabile românești și cele internaționale este considerată a fi într-o fază incipientă, unele dintre studiile axate pe această problematică fiind Robu și Robu (2014) și Munteanu *et al.* (2014).

Metodologia cercetării

Studiul urmărește, în contextul crizei financiare, analiza informației financiare oferite, pe de o parte, de reglementările naționale și, pe de altă parte, de IFRS-uri și estimarea influenței informației financiar-contabile asupra rentabilității acțiunilor.

Pentru atingerea obiectivelor cercetării, în studiu sunt propuse următoarele ipoteze de lucru:

H₁: Pentru firmele românești cotate la bursă, informațiile prezentate în situațiile financiare au o influență semnificativă asupra prețului acțiunilor, în funcție de referențialul contabil utilizat.

H₂: În funcție de referențialul contabil utilizat, există diferențe semnificative între valorile medii ale prețului acțiunilor, determinate de informațiile din situațiile financiare ale firmei, exprimate pe baza datelor contabile.

Populația țintă și eșantionul analizat

Populația țintă este reprezentată de firmele cotate la Bursa de Valori București, perioada analizată fiind reprezentată de exercițiile financiare aferente anilor 2010 și 2011 (exerciții financiare în care situațiile financiare ale firmelor cotate au fost întocmite conform Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055 din 29 octombrie 2009 cu modificările și completările ulterioare), iar, pe de altă parte, exercițiile financiare aferente anilor 2012 și 2013 (exerciții financiare în care situațiile financiare ale firmelor cotate pe o piață reglementată sunt întocmite conform IFRS).

La sfârșitul exercițiului financiar 2013, la secțiunea BVB au fost tranzacționate 80 de firme cotate la categoria I, II sau III. Din cadrul acestei populații țintă au fost eliminate 12 firme reprezentând intermediarii financiari, intermediarii monetari, fondurile mutuale și alte entități financiare similare, cinci firme suspendate și aflate în procedură de insolvență la data realizării studiului, șase firme a căror tranzacționare pe piața reglementată s-a realizat începând cu exercițiile financiare 2012 și 2013 și o firmă aflată în procedura insolvenței în exercițiile financiare 2010-2013. Eșantionul final este format pe baza sondajului raționat (nealeator) din 59 de firme cotate BVB pentru care situațiile financiare sunt întocmite în conformitate cu Standardele Internaționale de Raportare Financiară adoptate de Uniunea Europeană pentru exercițiul financiar 2012 și 2013 și cu Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055/2009 cu modificările și completările ulterioare pentru exercițiul financiar 2010 și 2011. Numărul total de observații este de 218 (109 observații pentru exercițiile financiare 2012 și 2013; 109 observații pentru exercițiile financiare 2010 și 2011).

Variabile analizate și sursa datelor

Pentru obținerea rezultatelor cercetării, s-a pornit de la variabilele aferente modelului Feltham și Ohlson (1995).

Modelul de evaluare al lui Feltham și Ohlson realizează o legătură explicită între valorile contabile ale capitalului propriu, câștiguri și prețul unei acțiuni conform ecuației 1:

$$P_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 BVPS_{i,t} + \beta_2 EPS_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad (1)$$

unde:

$P_{i,t}$: reprezintă prețul unei acțiuni pentru firma i la momentul t ;

$BVPS_{i,t}$: reprezintă valoarea contabilă aferentă capitalurilor proprii pentru firma i la momentul t raportată la numărul de acțiuni ordinare emise;

$EPS_{i,t}$: reprezintă rezultatul net împărțit la numărul de acțiuni ordinare emise pentru firma i la momentul t ;

$\varepsilon_{i,t}$: este o variabilă aleatoare și urmează o lege normală, $N(0, 1)$.

Ca variabilă dependentă, în studiu s-a considerat prețul unei acțiuni obținut la 150 de zile de la data încheierii exercițiului financiar. Această perioadă de 150 de zile este stabilită prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 79 din 21 ianuarie 2014 privind principalele aspecte legate de întocmirea și depunerea situațiilor financiare anuale și a raportărilor contabile anuale ale operatorilor economici la unitățile teritoriale ale Ministerului Finanțelor Publice.

Analiza influenței adoptării referențialului contabil asupra prețului acțiunii s-a realizat împărțind firmele din eșantionul analizat în două categorii. O primă categorie este reprezentată de firmele pentru care situațiile financiare aferente exercițiilor 2010 și 2011 au fost întocmite conform legislației naționale, Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055 din 29 octombrie 2009 pentru aprobarea reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, abrogat ulterior prin Ordinul nr. 1802 din 29 decembrie 2014 al ministrului finanțelor publice pentru aprobarea reglementărilor contabile privind situațiile financiare anuale individuale și situațiile financiare anuale consolidate. O a doua categorie de firme este reprezentată de firmele pentru care situațiile financiare aferente exercițiilor 2012 și 2013 au fost întocmite conform IFRS. Pentru cuantificarea acestei situații, s-a utilizat o variabilă dummy (D), cu valorile {0; 1}, întocmirea situațiilor financiare conform referențialului IFRS fiind considerată categorie de referință. Valoarea 0 arată că firma aplică normele contabile naționale în întocmirea situațiilor financiare, în timp ce valoarea 1 indică aplicarea IFRS-urilor.

Pentru luarea în considerare a clasificării conform domeniului de activitate, firmele au fost împărțite în patru grupe: industrie, comerț, servicii și construcții. Analiza influenței domeniului de activitate asupra prețului unei

acțiuni se realizează tot prin intermediul unor variabile de tip dummy, valorile acestora fiind prezentate în **Tabelul 1**. Categoria comerț este considerată categorie de referință.

Tabel 1. Variabilele dummy implicate în analiză și valorile acestora	
Variabile Dummy	Valorile variabilelor dummy
D	D = 1 (Firma raportează informațiile financiare conform IFRS) și D = 0 (Firmele raportează informațiile financiare conform RAS)
DO ₁	DO ₁ = 1 (Firma activează în industrie) și DO ₁ = 0 (Firma activează în alt domeniu de activitate decât cel industrial)
DO ₂	DO ₂ = 1 (Firma are ca domeniu de activitate serviciile) și DO ₂ = 0 (Firma nu are ca domeniu de activitate serviciile)
DO ₃	DO ₃ = 1 (Firma are ca domeniu de activitate construcțiile) și DO ₃ = 0 (Firma nu are ca domeniu de activitate construcțiile)

Sursa: Proiecție proprie în SPSS 20.0.

Datele necesare privind variabilele numerice implicate în analiză aferente fiecărei firme au fost culese din situațiile financiare anuale prezentate pe site-ul Bursei de Valori București (*Bucharest Stock Exchange*) www.bvb.ro. Prețul acțiunilor au fost preluate tot de pe site-ul Bursei de Valori București.

Metode de analiză a datelor

Pentru a obține rezultatele cercetării, s-a utilizat ca metodă de analiză a datelor analiza de regresie liniară de tip ANCOVA. În cadrul modelului ANCOVA variabila dependentă este cantitativă, în timp ce variabilele independente pot fi atât cantitative de tip scală, cât și alternative de tip dummy. Modelul ANCOVA prezintă următoare formă:

$$P_i = \delta + \beta_0 D + \beta_1 BVPS + \beta_2 EPS + \beta_3 D \cdot BVPS + \beta_4 D \cdot EPS + \varepsilon \quad (2)$$

unde:

δ și $\beta_{i=0, \dots, 3}$: parametrii modelului de regresie;

P_i : reprezintă prețul acțiunilor după 150 de zile de la încheierea exercițiului financiar;

$BVPS$: reprezintă valoarea contabilă aferentă capitalurilor proprii pe acțiune;

EPS : reprezintă rezultatul net pe acțiune;

D : variabila dummy asociată referențialului contabil utilizat;

ε : o variabilă aleatoare și urmează o lege normală, $N(0, 1)$.

Ecuatia 2 prezintă și interacțiunea, produsele $D \cdot BVPS$ și $D \cdot EPS$, dintre variabilele cantitative de tip scală (indicatorii financiari) și variabila alternativă de tip dummy, care evidențiază referențialul contabil utilizat.

Ecuatia 3 surprinde, în același timp, influența referențialului contabil și apartenența la un anumit domeniu de activitate.

$$P_i = \delta + \alpha_1 D + \alpha_1 DO_1 + \alpha_2 DO_2 + \alpha_3 DO_3 + \beta_1 BVPS + \beta_2 EPS + \beta_3 D \cdot BVPS + \beta_4 D \cdot EPS + \beta_5 DO_1 \cdot BVPS + \beta_6 DO_1 \cdot EPS + \beta_7 DO_2 \cdot BVPS + \beta_8 DO_2 \cdot EPS + \beta_9 DO_3 \cdot BVPS + \beta_{10} DO_3 \cdot EPS + \varepsilon \quad (3)$$

unde:

δ , $\alpha_{i=1, \dots, 3}$ și $\beta_{i=0, \dots, 3}$: parametrii modelului de regresie;

P_i : reprezintă prețul acțiunilor după 150 de zile de la încheierea exercițiului financiar;

$BVPS$: reprezintă valoarea contabilă aferentă capitalurilor proprii pe acțiune;

EPS : reprezintă rezultatul net pe acțiune;

D : variabila dummy asociată referențialului contabil utilizat;

$DO_{i=1, \dots, 3}$: variabile dummy aferente domeniului de activitate;

ε : o variabilă aleatoare și urmează o lege normală, $N(0, 1)$.

Prelucrarea datelor s-a realizat cu ajutorul softului statistic SPSS 20.0.

Rezultate și discuții

Pentru obținerea rezultatelor cercetării, primul pas a constat în scalarea ecuației 1 cu prețul acțiunilor la sfârșitul exercițiului financiar. Al doilea pas a constat în eliminarea *outlier*-ilor, pe fiecare categorie în parte, prin înlocuirea valorilor mai mici decât valoarea percentilei 5 cu aceasta și a valorilor mai mari decât valoarea

percentilei 95 cu valoarea acestei percentile. Această operațiune s-a realizat pentru a elimina efectul variabilelor extreme.

Printre primele rezultate ale cercetării, mediile obținute pe fiecare categorie în parte constituie un prilej de a identifica eventualele diferențe între valorile prezentate în situațiile financiare, conform celor două referențiale. Primele rezultate ale cercetării vizează mediile obținute pe fiecare categorie în parte, înainte și după transformarea variabilelor, fiind prezentate în Tabelul 2.

Tabel 2. Mediile aferente variabilelor numerice pe fiecare categorie în parte

Variabile	Medie			
	Variabile inițiale		Variabile transformate	
	Perioada Post-IFRS	Perioada Pre-IFRS	Perioada Post-IFRS	Perioada Pre-IFRS
BVPS	1.8735	2.4845	2.3971	2.3750
EPS	0.6421	0.5735	-0.1871	-0.0629
P	1.0752	1.0683	1.0735	0.9752

Sursa: Proiecție proprie în SPSS 20.0

Mediile aferente variabilelor numerice inițiale pe fiecare categorie indică existența unor diferențe între valorile contabile obținute conform IFRS-urilor și cele obținute conform normelor naționale în vigoare până în exercițiul financiar 2011. Diferența de medii aferentă capitalurilor proprii, ca urmare a trecerii la IFRS-uri, este considerată mai mare, dar totuși minoră, față de diferența de medii pentru rezultatul pe acțiune, considerată nesemnificativă. Această situație poate fi explicată prin trecerea treptată și a pregătirii pentru legislația internațională, prin emiterea unor acte legislative prin care s-a încercat

diminuarea diferențelor față de IFRS. În ceea ce privește investitorii, deciziile acestora nu sunt influențate de către adoptarea acestor standarde internaționale.

Pentru a testa ipotezele propuse, analiza datelor implică obținerea a trei modele econometrice semnificative, conform Tabelului 3. Obiectivul principal al acestei analize este de a testa dacă și cât de repede informațiile oferite de indicatorii financiari-contabili sunt reflectate de prețurile și rentabilitate unei acțiuni într-o anumită perioadă de timp. Ecuațiile aferente sunt prezentate mai jos.

Tabel 3. Variabilele semnificative și parametrii modelelor ANCOVA

Testarea modelului		Variabile	Coeficienți	t	Sig.
Model 1 (RAS)	R Square = 0.050 F test = 5.587 Sig. = 0.020	(Constantă)	0.984	49.262	0.000
		EPS	0.137	2.364	0.020
Model 2 (IFRS)	R Square = 0.116 F test = 13.987 Sig. = 0.000	(Constantă)	0.987	33.214	0.000
		BVPS	0.036	3.740	0.000
Model 3 (Total)	R Square = 0.138 F test = 11.442 Sig. = 0.000	(Constantă)	0.981	59.364	0.000
		EPS	0.136	2.424	0.016
		D-BVPS	0.037	4.966	0.000
		D-EPS	-0.166	-2.765	0.006

Sursa: Proiecție proprie în SPSS 20.0

Într-o primă etapă a studiului, s-a testat legătura dintre informațiile financiare (capitaluri proprii și rezultatul pe acțiune) și deciziile investitorilor reflectate prin prețul acțiunilor înainte de adoptarea IFRS-urilor de către toate firmele ale căror acțiuni sunt tranzacționate pe o piață reglementată. În urma prelucrării datelor, primele rezultate vizează valoarea coeficientului de determinație R^2 de 5%, precum și a **statisticii F** de 5,587. Valoarea **Sig.** de 0,020 arată că variabilele independente explică 5,0% din prețul unei acțiuni cu o încredere de 95%. Valoarea mică a acestui coeficient de determinație poate fi explicată fie prin numărul mic de variabile implicate în analiză (prețul unei acțiuni este explicat de rezultatul pe acțiune, în detrimentul capitalurilor proprii), fie prin efectele crizei financiare care determină o reticență a investitorilor în piața financiară, acționând în mod irațional.

Modelul pentru acest prim caz se prezintă sub forma ecuației 4.

$$P_t = 0.984 + 0.137EPS + \varepsilon \quad (4)$$

Acest model demonstrează interesul acționarilor pentru capacitatea firmei de a-și desfășura activitatea eficient obținând profit, fie pentru a-i remunera pentru asumarea unor riscuri ca urmare a investiției făcute, fie pentru reinvestirea în firmă a unei părți din profit.

Prin intermediul modelului 2 se analizează legătura dintre informațiile financiare și prețul acțiunilor după adoptarea IFRS-urilor de către toate firmele ale căror acțiuni sunt tranzacționate pe o piață reglementată. În urma testării modelului, primele rezultate reflectă un coeficient de determinație R^2 cu o valoare de 11,6%, precum și a **statisticii F** de 13,987. Valoarea **Sig.** de 0,020 arată că variabilele independente explică 11,6% din prețul unei acțiuni cu o încredere de 95%. Creșterea coeficientului de determinație de la 5% (înainte de adoptarea IFRS-urilor) și 11,6% (după adoptarea IFRS-urilor) demonstrează încrederea acționarilor și investitorilor în normele contabile internaționale. Această încredere poate fi explicată prin intermediul beneficiilor pe care IFRS-urile le aduc, printre care transparentă, reducerea asimetriei informaționale și informații mai fidele. Totuși, valorile reduse semnificativ ale acestui coeficient demonstrează că deciziile investitorilor nu se bazează doar pe analiza capitalului propriu și a rezultatului exercițiului financiar.

În cazul adoptării normelor internaționale, modelul se prezintă sub forma ecuației 5.

$$P_t = 0.987 + 0.036BVPS + \varepsilon \quad (5)$$

Spre deosebire de situația anterioară a aplicării normelor contabile românești, după adoptarea IFRS-urilor atenția investitorilor se concentrează pe capitalurile proprii ale firmelor. Acest interes pentru valorile capitalurilor proprii se datorează trecerii de la costul istoric la valoarea justă. Această schimbare determină valori ale firmei mai apropiate de valorile intrinseci. Obiectivul este a de oferi investitorilor informații financiare mai relevante. Astfel, informațiile contabile raportate în conformitate cu IFRS vor fi mai relevante decât cele raportate conform RAS.

Modelul 3, prezentat sub forma ecuației 6, reflectă atât influența informațiilor financiare (rezultatelor contabile și capitalurilor proprii), cât și a referențialului contabil aplicat (IFRS sau RAS) asupra prețului unei acțiuni.

$$P_t = 0.981 + 0.136EPS + 0.037BVPS \cdot D - 0.166EPS \cdot D + \varepsilon \quad (6)$$

Ecuația 6 arată importanța rezultatelor contabile pentru investitori, indiferent de referențialul contabil aplicat. Totuși, dacă o firmă aplică normele internaționale, influența rezultatelor contabile asupra prețului unei acțiuni este redusă și negativă, investitorii fiind interesați mai mult de valorile capitalurilor proprii.

Modificările survenite în urma adoptării IFRS-urilor pot avea nevoie de timp pentru a fi pe deplin apreciate de către investitori.

În ceea ce privește domeniul de activitate, variabilele reprezentative și semnificative care influențează prețul unei acțiuni sunt prezentate în Tabelul 4. Cu o încredere de 90%, atât informațiile financiare, cât și referențialul contabil și domeniul de activitate influențează deciziile investitorilor reflectate prin intermediul prețului acțiunii. În ceea ce privește interacțiunile dintre variabile dummy, ce indică obiectul de activitate al unei firme, și informațiile financiare acestea au o influență negativă asupra deciziilor investitorilor.

Conform datelor din Tabelul 4, modelul de regresie ANCOVA are următoarea formă, prezentată în ecuația 7:

$$P_t = 0.809 + 0.136BVPS + 0.076EPS + 0.035BVPS \cdot D + 0.177DO_1 + 0.229DO_2 - 0.128BVPS \cdot DO_1 - 0.481EPS \cdot DO_2 - 0.182BVPS \cdot DO_2 - 0.101BVPS \cdot DO_3 + \varepsilon \quad (7)$$

Tabel 4. Estimațiile parametrilor modelului de regresie ANCOVA

Testarea modelului		Variabile	Coefficienți	t	Sig.
Model domeniu de activitate	R Square = 0.190 F test = 5.424 Sig. = 0.000	(Constantă)	0.809	10.384	0.000
		BVPS	0.136	2.610	0.010
		EPS	0.076	1.946	0.053
		D-BVPS	0.035	3.824	0.000
		DO ₁	0.177	2.231	0.027
		DO ₂	0.229	2.187	0.030
		DO ₁ BVPS	-0.128	-2.420	0.016
		DO ₂ EPS	-0.481	-3.400	0.001
		DO ₂ BVPS	-0.182	-3.216	0.002
		DO ₃ BVPS	-0.101	-2.307	0.022

Sursa: Proiecție proprie în SPSS 20.0

În cazul unei firme din industrie, creșterea cu un leu a BVPS va determina scăderea cu 0.128 RON a prețului unei acțiuni față de firmele din comerț. Pentru firmele din domeniul serviciilor, informațiile care influențează opinia investitorilor, reflectată prin intermediul prețului sunt BVPS și EPS. În construcții, investitorii sunt interesați de mărimea BVPS. În ceea ce privește industria și construcțiile, desfășurarea activității firmelor necesită existența unor mijloace imobilizate și circulante cu corespondent și în capitalurile proprii. Spre deosebire de aceste domenii, în servicii desfășurarea activității se bazează mai mult pe factorul uman și mai puțin pe mijloacele materiale necesare.

Concluzii

În urma analizei datelor pe baza modelelor de regresie liniară simplă și a celor de tip ANCOVA, rezultatele au condus la validarea ipotezelor de lucru propuse: pentru firmele românești cotate la bursă, informațiile prezentate în situațiile financiare au o influență semnificativă asupra prețului acțiunii, în funcție de referențialul contabil utilizat; în funcție de referențialul contabil utilizat, există diferențe semnificative între valorile medii ale prețului acțiunilor, determinate de informațiile financiare ale firmei, exprimate pe baza datelor contabile. Validarea acestor ipoteze a condus la atingerea obiectivului propus în studiu și anume dacă adoptarea IFRS este benefică pentru participanții în cadrul piețelor financiare. Se poate aprecia că informațiile din situațiile financiare întocmite în conformitate cu IFRS sunt considerate mai

relevante decât cele întocmite în conformitate cu standardele românești de contabilitate.

Rezultatele obținute în studiu sunt în concordanță cu opiniile exprimate în literatura de specialitate (Chen *et al.*, 1986), cu privire la existența unei legături slabe între rentabilitatea sau prețul unei acțiuni și informațiile financiare din situațiile financiare care explică, de obicei, mai puțin de 10% din variația rentabilității sau a prețului unei acțiuni.

Rezultatele cercetării reflectă totuși creșterea relevanței informației financiare obținută prin adoptarea IFRS-urilor. Deși valoarea coeficientului de determinare nu depășește 12%, totuși, valoarea acestuia este dublă față de coeficientul de determinare obținut ca urmare a aplicării normelor naționale, demonstrând încrederea manifestată de către investitori pentru acele informații financiare raportate în conformitate cu IFRS-urile. Atunci când IFRS-urile sunt adoptate, investitorii sunt preocupați de valoarea capitalurilor proprii în detrimentul rezultatelor, ca efect al trecerii de la costul istoric la valoarea justă. Această situație poate fi explicată și prin posibilitatea de manipulare a rezultatelor contabile, cu impact asupra câștigurilor obținute de către investitori (fie sub forma dividendelor, fie sub forma plusvalorii pe acțiune).

Adoptarea IFRS pare să fie diferită atunci când se ia în considerare domeniul de activitate al firmelor. Având în vedere și acest factor, investitorii sunt îndemnați să plaseze fondurile disponibile în firmele din industrie, în cazul în care condițiile rămân neschimbate în activitatea

economică. Realizarea unei investiții în firmele din industrie prezintă avantajul de a avea, de cele mai multe ori, o piață de desfacere a produselor, fie sub forma consumatorului final, fie sub forma altor firme ce au ca obiect de activitate prelucrarea sau comercializarea respectivelor produse. Spre deosebire de firmele din industrie, firmele din servicii și comerț au fost afectate mai mult de criza financiară, aflându-se în imposibilitatea comercializării produselor finale.

Rezultatele acestui studiu pot fi utile investitorilor pentru evaluarea celor mai oportune decizii de investiții. Limitele acestui studiu vizează în principal dimensiunea și natura eșantionului care conține 59 de firme din diferite domenii de activitate, în perioada 2010-2013. În același timp, studiul s-a axat doar pe analiza influenței factorilor financiari și non-financiari ca domeniu de

activitate cu privire la deciziile investitorilor, fără a lua în discuție și alți factori non-financiari importanți ca variabile de control. Cu toate acestea, direcțiile viitoare de cercetare vizează tocmai reducerea sau eliminarea acestor limitări.

Recunoaștere

Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului POSDRU/159/1.5/S/142115 cu titlul "Performanță și excelență în cercetarea doctorală și postdoctorală în domeniul științelor economice din România", cofinanțat din Fondul Social European prin intermediul Programului Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

- Albu, N., Albu, C. N. (2012), *International Financial Reporting Standards in an Emerging Economy: Lessons from Romania*, Australian Accounting Review, 33(4), 341-352
- Anandarajan, A., Hasan, I. (2010), *Value relevance of earnings: Evidence from Middle Eastern and North Countries*, Advances in Accounting, incorporating Advances in International Accounting, 26(2), 270-279
- Ball, R., Brown, P. (1968), *An Empirical Evaluation of Accounting Numbers*, Journal of Accounting Research, 6(2), 159-178
- Barth, M. E., Beaver, W. H., Landsman, W. R. (2001), *The relevance of the value relevance literature for financial accounting standard setting: another view*, Journal of Accounting and Economics, 31(1-3), 77-104
- Barth, M. E., Landsman, W. R., Lang, M. H. (2008), *International Accounting Standards and Accounting Quality*, Journal of Accounting Research, 46(3), 467-498
- Beisland, L. A. (2009), *A Review of the Value Relevance Literature*, The Open Business Journal, 2(1), 7-27
- Carp, M. (2015), *Studiu explorator privind influența factorilor nefinanciari asupra performanței bursiere a companiilor românești cotate*, Revista „Audit Financiar”, vol. XIII, nr. 1(121), 116-130
- Chen, N.-F., Roll, R., Ross, S. A. (1986), *Economic forces and the stock market*, Journal of Business, 59(3), 383-403
- Collins, D. W., Maydew, E. L., Weiss, I. S. (1997), *Changes in the value-relevance of earnings and book values over the past forty years*, Journal of Accounting and Economics, 24(1), 39-67
- Devalle, A., Onali, E., Magarini, R. (2010), *Assessing the Value Relevance of Accounting Data After the Introduction of IFRS in Europe*, Journal of International Financial Management and Accounting, 21(2), 85-119
- Dumontier, P., Raffournier, B. (2002), *Accounting and capital markets: a survey of the European evidence*, European Accounting Review, 11(1), 119-151
- Feltham, G. A., Ohlson, J. A. (1995), *Valuation And Clean Surplus Accounting For Operating And Financial Activities*, Contemporary Accounting Research, 11(2), 689-731
- Filip, A., Raffournier, B. (2010), *The value relevance of earnings in a transition economy: The case of Romania*, The International Journal of Accounting, 45(1), 77-103
- Holthausen, R. W., Watts, R. L. (2001), *The relevance of the value-relevance literature for financial accounting standard setting*, Journal of Accounting and Economics, 31(1-3), 3-75

- Iatridis, G. (2010), *International Financial Reporting Standards and the quality of financial statement information*, *International Review of Financial Analysis*, 19(3), 193-204
- Jaba, E., Mironiuc, M., Roman, M., Robu, I.-B. & Robu, M.-A. (2013), *The Statistical Assessment of an Emerging Capital Market Using the Panel Data Analysis of the Financial Information*, *Economic Computation and Economic Cybernetics Studies and Research*, 47(2), 21-36
- Munteanu, A., Brad, L., Ciobanu, R., Dobre, E. (2014), *IFRS adoption in Romania: the effects upon financial information and its relevance*, *Procedia Economics and Finance*, 15, 288-293
- Ohlson, J. A. (1995), *Earnings, Book Values, and Dividends in Equity Valuation*, *Contemporary Accounting Research*, 11(2), 681-687
- Palea, V. (2013), *IAS/IFRS and financial reporting quality: Lessons from the European experience*, *China Journal of Accounting Research*, 6(4), 247-263
- Robu, I.-B., Istrate, C. (2014), *Empirical Study on the Analysis of the Global Financial Crisis Influence on the Accounting Information Reported by Romanian Listed Companies*, *Procedia Economics and Finance*, 15, 280-287
- Robu, M.-A., Robu, I.-B. (2014), *Percepția investitorilor privind informațiile raportate de firmele românești cotate la bursă, înainte și după aplicarea IFRS*, *Revista „Audit Financiar”*, vol. XII, nr. 11 (119), 37-42
- Street, D. L., Nichols, N. B., Gray, S. J. (2000), *Assessing the Acceptability of International Accounting Standards in the US: An Empirical Study of the Materiality of US GAAP Reconciliations by Non-US Companies Complying with IASC Standards*, *The International Journal of Accounting*, 35(1), 27-63
- International Accounting Standards Board (2013), *International Financial Reporting Standards*, Ediția a șasea revizuită, CECCAR, București

Dezvoltări privind bugetul resurselor umane – perspectiva non-financiară

Drd. Gabriela Lidia TĂNASE,

*Academia de Studii Economice din București,
România, e-mail: gabrielatanase26@yahoo.com*

Prof. univ. dr. Aurelia ȘTEFĂNESCU,

*Academia de Studii Economice din București,
România, e-mail: aurelia.stefanescu@cig.ase.ro*

Rezumat

Sentimentele angajaților, atitudinile lor, dedicarea și implicarea acestora influențează realizarea obiectivelor și performanța atât la nivel individual, cât și pe ansamblu. Resursele umane au astfel capacitatea de a reprezenta fie un avantaj sau o resursă utilă în realizarea obiectivelor entității, fie un dezavantaj sau un obstacol pentru entitate. În acest context, dezvoltarea și utilizarea unui buget non-financiar al resurselor umane la nivelul entităților economice completează valențele informaționale ale sistemului de bugete recunoscute la nivelul literaturii de specialitate și permite conducerii să maximizeze beneficiile obținute din utilizarea capitalului uman. În cadrul prezentului articol se prezintă aserțiunile conceptuale privind rolul resurselor umane în cadrul entităților economice și se trasează coordonatele structurale ale bugetului non-financiar al resurselor umane din punct de vedere conceptual.

Cuvinte-cheie: *bugetul non-financiar al resurselor umane, entitate economică, angajați, conducere, performanță*

Clasificare JEL: *M41,L25*

Introducere

Premisa cercetării o reprezintă rolul major pe care îl ocupă resursele umane în cadrul oricărei entități economice. Acestea influențează succesul activității, realizarea bugetelor, a obiectivelor operaționale și a planurilor strategice, îmbunătățirea performanței etc. Însă pentru ca angajații să devină o resursă care să genereze beneficii, aceștia trebuie să se implice, să se dedice obiectivelor entității, creării și îmbunătățirii performanței. În acest scop intervine conducerea entității, care are rolul de a motiva angajații, de a le satisface nevoile și de a-i menține dedicați atingerii obiectivelor stabilite. În acest context, prezenta cercetare își propune să confere o nouă viziune asupra modului de gestionare a capitalului uman, prin intermediul bugetului non-financiar al resurselor umane.

Articolul este structurat astfel: prima secțiune descrie metodologia cercetării, fiind urmată de o secțiune dedicată abordărilor conceptuale prin raportare la literatura de specialitate. Următorul capitol prezintă contribuțiile cercetării, iar lucrarea se încheie cu secțiunea dedicată concluziilor.

Metodologia cercetării

Cercetarea efectuată are drept obiectiv dezvoltarea unui buget al resurselor umane din perspectiva non-financiară și prezentarea unei noi viziuni asupra modului de monitorizare și gestionare a angajaților, în scopul eficientizării activității desfășurate în cadrul entităților economice. Prin recurs la cercetarea de tip fundamental, pe baza ideilor publicate în literatura de specialitate, au fost identificate abordările privind rolul resurselor umane și managementul acestora în cadrul entităților economice. Acestea au stat la baza motivării importanței gestionării resursei umane prin intermediul unui buget non-financiar, precum și la structurarea acestuia. Astfel, pentru construirea modelului bugetului non-financiar al resurselor umane, s-a recurs la mecanisme deductive și inductive de cercetare.

1. Abordări conceptuale privind rolul resurselor umane în cadrul entităților economice

Angajații sunt considerați a fi cei mai importanți deținători de interese din cadrul organizației (Bussy și Suprawan, 2012) și o resursă valoroasă, ale căror

cunoștințe și opinii pot fi de folos superiorilor (Gao et al., 2011) în adoptarea deciziilor. Aceștia pot contribui la atingerea obiectivelor, îmbunătățirea performanței și chiar la dezvoltarea entității. Însă toate acestea se realizează numai dacă angajații se dedică entității și obiectivelor acesteia, dacă sunt motivați și satisfăcuți la locul de muncă, dacă li se oferă oportunitatea de a se implica, de a se face auziți, de a adopta decizii etc. În acest context intervine rolul superiorilor. Aceștia au responsabilitatea de a crea și de a susține mediul organizațional optim pentru ca angajații să poată fi eficienți.

La nivelul literaturii de specialitate, studiile anterioare susțin orientarea către angajați și adoptarea unui stil de conducere care să susțină împuternicirea subordonaților (engl. *employee empowerment*) (Bussy și Suprawan, 2012; Gao et al., 2011; Mokhtarian și Mohammadi, 2011). Se consideră că implementarea acestor măsuri va permite îmbunătățirea performanței mai mult decât orientarea către alți stakeholderi (Bussy și Suprawan, 2012; Mokhtarian și Mohammadi, 2011), va susține atingerea obiectivelor (Mokhtarian și Mohammadi, 2011) și va avea un impact favorabil în ceea ce privește comunicarea și încrederea dintre superiori și subordonați (Gao et al., 2011).

Pentru a influența percepțiile, atitudinile și sentimentele angajaților, conducerea entității poate manipula climatul existent în cadrul acesteia. Biswas (2010) consideră că un climat psihologic favorabil va influența în mod pozitiv dedicarea angajaților și satisfacția resimțită de către aceștia la locul de muncă. În acest sens, superiorii trebuie să acorde atenție comunicării, gradului de implicare și de control al angajaților asupra procesului decizional și al activității, definirii sistemului de recompensare (Paul et al., 2010) și măsurare a performanței, stabilirii unor obiective antrenante, proiectării postului, sistemului de evaluare, dar și promovării corectitudinii și încrederii (Gruman și Saks, 2011).

De asemenea, implicarea sau participarea angajaților determină îmbunătățirea performanțelor, a dedicării subordonaților și a eforturilor depuse de către aceștia pentru atingerea obiectivelor (Park, 2012; Cabrera et al., 2003) prin creșterea sentimentelor de satisfacție și împlinire resimțite de către aceștia, dar și prin intermediul fluxului informațional dintre cele două părți (Park, 2012). Dar implementarea unui sistem participativ nu este singura modalitate pe care conducerea o poate

adopta pentru îmbunătățirea dedicării angajaților. Din această perspectivă, superiorii trebuie să îi determine pe angajați să se simtă utili, să le permită implicarea fără să îi sancționeze pentru opiniile lor, să le stabilească obiective stimulative, dar realizabile, care să le permită să își utilizeze cunoștințele și abilitățile, să le acorde autonomie și suport în adoptarea deciziilor, să le câștige încrederea, să acorde atenție evaluării performanței și să ofere feedback angajaților (Gruman și Saks, 2011).

Modul în care entitatea gestionează resursele umane reprezintă un factor important, cu impact asupra entității în ansamblu și în principal asupra eficienței activităților desfășurate. Studiile din literatura de specialitate validează faptul că recrutarea personalului, compensațiile, sistemul de management al performanței, implicarea și instruirea personalului pot contribui la motivarea angajaților, îmbunătățirea abilităților și cunoștințelor acestora și chiar la reducerea ratei de schimbare a personalului valoros (Huselid, 1995). Mai mult decât atât, literatura de specialitate sugerează faptul că politicile privind resursele umane pot avea un impact asupra performanței individuale a angajaților, iar comportamentul angajaților poate influența performanța entității (Huselid, 1995). Studiul realizat de Huselid (1995) evidențiază faptul că investițiile în practicile de resurse umane care vizează creșterea performanței la locul de muncă sunt asociate cu o rată scăzută de înlocuire a personalului, precum și cu o productivitate și o performanță financiară a entității mai mare. Legătura dintre angajați și performanță este evidențiată și de către Marin (2009), care consideră că performanța se referă la contribuția angajaților la atingerea obiectivelor și are legătură cu efortul întreprins de către aceștia și cu abilitățile pe care ei le dețin.

2. Bugetul non-financiar al resurselor umane – abordare structurală și informațională la nivelul entităților economice

Deși la nivel teoretic rolul superiorilor și măsurile pe care aceștia trebuie să le adopte pentru a influența atitudinea angajaților sunt facil de identificat, gestionarea eficienței resurselor umane se dovedește un proces dificil. Cu cât gestionarea este mai eficientă cu atât beneficiile obținute de către entitate vor fi mai mari. De aceea, orice politici și instrumente manageriale pe care conducerea le poate utiliza în acest scop vor fi binevenite.

Majoritatea entităților utilizează pentru o gestionare eficientă a resurselor și pentru controlul acestora, bugetele. Există, bineînțeles, și un buget al resurselor umane, care permite estimarea costurilor aferente angajaților. Însă, acesta se axează pe aspectele de natură financiară și nu permite decât exercitarea unui control asupra cheltuielilor cu resursa umană. Pentru o abordare integrată a valențelor informaționale privind resursa umană și creșterea relevanței acestora, complementar, propunem ca entitățile economice să construiască și să utilizeze și un buget non-financiar al resurselor umane. Demersul construirii acestui buget are ca fundament rolul major al angajaților în procesul de îmbunătățire a activității entităților economice și, implicit, utilitatea dezvoltării unui cadru adecvat pentru controlul și gestionarea eficientă a capitalului uman. Un astfel de buget va permite conducerii să estimeze și să monitorizeze alternativele oportune privind îmbunătățirea eficienței angajaților, precum și eforturile angajate și efectele obținute, astfel încât obiectivele entității, stabilite prin intermediul bugetelor financiare, să poată fi realizate.

În viziunea noastră, bugetul non-financiar al resurselor umane, prezentat în cadrul **Tabelului 1**, este structurat în două secțiuni. Prima secțiune este dedicată eforturilor angajate de către superiori pentru îmbunătățirea eficienței resurselor umane, iar cea de-a doua secțiune analizează efectele pe care eforturile angajate le pot genera.

În cadrul primei secțiuni, eforturile angajate de către conducerea entității pot include: implementarea și menținerea unui sistem eficient de comunicare între superiori și subordonați; îmbunătățirea încrederii subordonaților în conducerea entității, dar și a disponibilității acestora de a se angaja în discuții, fără a se teme de eventuale repercusiuni; implicarea angajaților în procesul decizional și în stabilirea obiectivelor; instruirea angajaților; acordarea unui grad optim de autonomie subordonaților; definirea unor obiective și responsabilități provocatoare, dar realiste; implementarea unui sistem de evaluare a performanțelor și de recompense care să fie perceput ca fiind corect de către angajați; precum și acordarea unui feedback privind performanțele obținute, subordonaților (feedback care să permită angajaților să își revizuiască activitatea).

Toate aceste eforturi angajate generează la rândul lor beneficii semnificative pentru entitate, care sunt analizate în cadrul celei de-a doua secțiuni. Dintre efectele pe care considerăm necesar ca superiorii să le estimeze mențio-

năm: numărul reclamațiilor primite de la angajați sau împotriva acestora; gradul de satisfacție, motivare, dedicare, stres sau responsabilizare resimțit de către subordonați; nivelul cunoștințelor și aptitudinilor dobândite de către angajați ca urmare a programelor de formare profesională continuă; nivelul de realizare a obiectivelor bugetare; gradul de îmbunătățire a performanțelor angajaților și ale entității.

Indicatorii incluși în cadrul acestui buget au fost stabiliți prin metode inductive și deductive de cercetare, pornind de la informațiile prezentate din literatura de specialitate referitoare la rolul angajaților și la măsurile ce ar trebui adoptate pentru gestionarea eficientă a acestora. Menționăm însă că aceste elemente nu au caracter exhaustiv și pot fi adaptate în funcție de tipologia și particularitățile fiecărei entități economice.

Tabel 1. Bugetul non-financiar al resurselor umane, Anul 20XX

Indicatori	Trim. I	Trim. II	Trim. III	Trim. IV	Total
Eforturile angajate					
Comunicarea subordonaților cu superiorii					
Disponibilitatea de comunicare fără restricții a subordonaților cu superiorii					
Încrederea subordonaților în superiori					
Implicarea subordonaților în stabilirea obiectivelor și în procesul decizional					
Opinia angajaților privind dificultatea obiectivelor și sarcinilor de lucru					
Nivelul de autonomie acordat angajaților					
Numărul de programe de formare profesională continuă oferite angajaților					
Opinia angajaților privind corectitudinea sistemului de evaluare a performanțelor profesionale					
Opinia angajaților privind corectitudinea sistemului de recompense					
Gradul de importanță atașat feedback-ului primit de subordonați din partea superiorilor					
Efectele obținute					
Numărul reclamațiilor primite de la clienți împotriva angajaților					
Numărul reclamațiilor primite de la angajați					
Nivelul de satisfacție resimțit de către angajați la locul de muncă					
Motivația simțită de către angajați					
Gradul de dedicare al angajaților					
Nivelul cunoștințelor dobândite de către angajați prin intermediul programelor de formare profesională continuă					
Gradul de responsabilizare al angajaților					
Nivelul de stres resimțit de către angajați la locul de muncă					
Nivelul diferențelor dintre obiectivele bugetare și valorile efective					
Gradul de îmbunătățire a performanței profesionale a angajaților					
Gradul de îmbunătățire a performanței entității					
Opinia subordonaților privind abilitățile manageriale ale superiorilor					

Indicatorii incluși în cadrul bugetului non-financiar se determină de către departamentele de specialitate din cadrul entității fie prin intermediul interviurilor și chestionarelor adresate angajaților, fie prin analiza directă, în cazul atingerii obiectivelor bugetare, evoluției performanțelor sau a numărului de reclamații. Având ca punct de plecare valorile indicatorilor înregistrate în anii

anteriori și estimările privind modificările ce pot apărea ca urmare a măsurilor și politicilor de resurse umane implementate, conducerea estimează un nivel optim al acestora pentru perioada bugetată, un nivel țintă care să permită eficientizarea resursei umane.

Etapă de elaborare a bugetului non-financiar al resurselor umane este urmată de cea de realizare,

specifică oricărui buget, indiferent de tipologia acestuia. Particularitatea acestui buget constă în faptul că este realizat de către conducere pentru conducere. Astfel, realizarea bugetului se circumscrie sferei de responsabilitate a superiorilor, care au rolul de a gestiona și de a controla resursele umane din cadrul entității. De asemenea, periodic, în funcție de circumstanțe, se va realiza un control care va permite compararea valorilor bugetare cu indicatorii efectiv realizați. În acest mod, conducerea entității va adopta măsurile menite să îmbunătățească eficiența resurselor umane.

Pentru a evidenția rolul bugetului non-financiar al resurselor umane în cadrul entităților economice, prezentăm, cu titlu exemplificativ, un scenariu teoretic.

Presupunem că superiorii unei entități consideră obiectivele bugetare financiare stabilite de către conducere pentru anul în curs ca fiind mai dificile în comparație cu așteptările subordonaților. Acest aspect poate afecta percepția angajaților asupra corectitudinii și posibilității realizării valorilor bugetare. Subordonații pot fi astfel demotivați și nemulțumiți, ceea ce poate determina în schimb scăderea performanței individuale și a entității per ansamblu. Prin urmare, se impune monitorizarea subordonaților și direcționarea acestora către susținerea și îndeplinirea obiectivelor. Pentru asigurarea succesului, trebuie să se estimeze pentru fiecare trimestru eforturile angajate de către manageri pentru gestionarea resurselor umane în scopul atingerii obiectivelor financiare stabilite prin bugete, dar și a efectelor obținute pentru a se analiza dacă măsurile adoptate au fost eficiente.

În acest context, în corelație cu dificultatea obiectivelor financiare prestabilite, se stabilește, pe baza modelului prezentat anterior, nivelul optim al indicatorilor incluși în cadrul bugetului non-financiar al resurselor umane, astfel încât obiectivele bugetare să poată fi atinse. Luând în considerare gradul de dificultate asociat indicatorilor financiari pe care subordonații vor trebui să îi realizeze, conducerea estimează că va trebui să îmbunătățească nivelul de comunicare dintre conducere și subordonați, disponibilitatea angajaților de a discuta problemele apărute, dar și nivelul de încredere în superiorii și deciziile acestora. Mai mult decât atât, superiorii se așteaptă și la o creștere a dorinței angajaților de a se implica în procesul decizional și de a dispune de autonomie, precum și a necesității pregătirii subordonaților prin participarea la programele de

formare continuă. Pentru ca angajații să rămână motivați și dedicați atingerii obiectivelor, conducerea entității trebuie să se asigure de asemenea că gradul de dificultate atașat de angajați responsabilităților profesionale va rămâne la un nivel acceptabil, că aceștia percep procesul de evaluare și recompensare ca fiind corect și că acordă o importanță ridicată feedback-ului primit, pentru a-și putea îmbunătăți activitatea în perioada următoare. În condițiile implementării tuturor acestor eforturi, efectele obținute vor trebui să fie pe măsură. Astfel, deși se estimează majorarea nivelului de stres resimțit de către subordonați din cauza creșterii dificultății responsabilităților profesionale sau a obiectivelor, conducerea se așteaptă de asemenea să beneficieze de o creștere a performanței angajaților și a entității, ca urmare a creșterii gradului de comunicare și implicare a angajaților, acordării unei autonomii mai mari etc.

Odată stabilit, bugetul non-financiar al resurselor umane trebuie executat, iar rezultatele efectiv înregistrate vor trebui comparate cu cele prestabilite. Îndeplinirea obiectivelor non-financiare privind resursele umane indică o gestionare eficientă a capitalului uman, precum și posibilitatea atingerii obiectivelor financiare și îmbunătățirii performanței cu ajutorul susținerii angajaților. În acest scenariu, efectele măsurilor de management adoptate la nivelul resurselor umane va reflecta acest aspect. În cazul în care nivelul estimat al indicatorilor din bugetul non-financiar al resurselor umane nu este atins, atunci poate fi afectată capacitatea de realizare a obiectivelor financiare estimate prin intermediul bugetelor și implicit performanța entității. În această situație, conducerea are responsabilitatea de a identifica motivele abaterilor de la estimările inițiale și de a implementa măsuri corective. Astfel, acest buget poate susține identificarea deficiențelor apărute, precum: nivelul scăzut de încredere și comunicare dintre conducere și subordonați, îngrădirea autonomiei angajaților, lipsa de implicare a acestora, ineficiența programelor de formare profesională continuă sau lipsa acestora, reducerea gradului de satisfacție și motivare al angajaților sau existența unei stări de nemulțumire generală privind abilitățile manageriale ale superiorilor. Cunoașterea sincopelor și a efectelor generate de către acestea va permite adoptarea unor măsuri pertinente, precum creșterea gradului de participare a subordonaților în stabilirea bugetelor, îmbunătățirea canalelor de comunicare, îmbunătățirea sistemelor de evaluare și recompensare, adaptarea politicilor de resurse umane etc.

Considerăm astfel că adoptarea și implementarea unui buget non-financiar al resurselor umane poate susține conducerea în procesul de control și monitorizare a resurselor umane, cu impact semnificativ asupra performanței entității. Complementar, apreciem că modelul de buget propus reprezintă și un instrument de evaluare a abilităților manageriale ale conducerii entității, căreia îi revine responsabilitatea de a asigura convergența tuturor factorilor pentru asigurarea sustenabilității entității.

Concluzii

Cercetarea efectuată evidențiază că aserțiunile conceptuale privind rolul resurselor umane în cadrul entităților economice sunt diverse, dar interferează în ceea ce privește aportul semnificativ al acestora la

realizarea obiectivelor și a performanței entităților. Astfel, rolul major al resurselor umane în cadrul entităților economice generează necesitatea gestionării eficiente a acestora. Din această perspectivă, considerăm util controlul și monitorizarea acestor resurse prin construirea și implementarea unui buget non-financiar a resurselor umane. Acesta reflectă eforturile pe care entitatea trebuie să le angajeze pentru a eficientiza utilizarea resurselor umane și a realiza obiectivele propuse, dar și efectele generate de eforturile depuse. Mai mult decât atât, un astfel de buget va susține identificarea sincopelor apărute în gestionarea resurselor umane și va permite conducerii să adopte măsurile optime pentru a asigura un cadru adecvat de control, monitorizare și decizie privind performanța resurselor umane și a entității.

BIBLIOGRAFIE

- Biswas, S., *Relationship between psychological climate and turnover intentions and its impact on organisational effectiveness: A study in Indian organisations*, IIMB Management Review, Vol. 22, Nr. 3, Septembrie 2010, pg. 102-110, disponibil pe www.sciencedirect.com, accesat la data de 22.07.2013
- Bussy, N. M., Suprawan, L., *Most valuable stakeholders: The impact of employee orientation on corporate financial performance*, Public Relations Review, Vol. 38, Nr. 2, Iunie 2012, pg. 280-287, disponibil pe www.sciencedirect.com, accesat la data de 22.07.2013
- Cabrera, E. F., Ortega, J., Cabrera, Á., *An exploration of the factors that influence employee participation in Europe*, Journal of World Business, Vol. 38, Nr. 1, Februarie 2003, pg. 43-54, disponibil pe www.sciencedirect.com, accesat la data de 22.07.2013
- Gao, L., Janssen, O., Shi, K., *Leader trust and employee voice: The moderating role of empowering leader behaviors*, The Leadership Quarterly, Vol. 22, Nr. 4, August 2011, pg. 787-798, disponibil pe www.sciencedirect.com, accesat la data de 22.07.2013
- Gruman, J. A., Saks, A. M., *Performance management and employee engagement*, Human Resource Management Review, Vol. 21, Nr. 2, Iunie 2011, pg. 123-136, disponibil pe www.sciencedirect.com, accesat la data de 22.07.2013
- Huselid, M., A., *The Impact of Human Resource Management Practices on Turnover, Productivity, and Corporate Financial Performance*, The Academy of Management Journal, Vol. 38, No. 3 (Jun., 1995), pg. 635-672, disponibil pe <http://www.jstor.org/stable/256741>, accesat la data de 27.01.2015
- Marin I., *Despre performanță și evaluarea performanțelor angajaților*, Economia. Seria Management, Vol.12, Nr. 2/2009, pg. 260-272, disponibil pe <http://www.management.ase.ro/reveconomia/2009-2/25.pdf>, accesat la data de 27.01.2015
- Mokhtarian, F., Mohammadi, R., *Effective Factors on Psychological Aspects of Employee Empowerment. Case Study: Employee's Point of Views in one of the Sub-Organizations of Iranian Ministry of Science, Research and Technology*, Procedia - Social and Behavioral Sciences, Vol. 30, 2011, pg. 786-790, disponibil pe www.sciencedirect.com, accesat la data de 22.07.2013
- Park, R., *Cognitive and affective approaches to employee participation: Integration of the two approaches*, Journal of World Business, Vol. 47, Nr. 3, Iulie 2012, pg. 450-458, disponibil pe www.sciencedirect.com, accesat la data de 22.07.2013
- Paul, R. J., Niehoff, B. P., Turnley, W. H., *Empowerment, expectations, and the psychological contract - managing the dilemmas and gaining the advantages*, The Journal of Socio-Economics, Vol. 29, Nr. 5, 2000, pg. 471-485, disponibil pe www.sciencedirect.com, accesat la data de 22.07.2013

audit FINANCIAR

Year XIII, No. 123 - 3/2015

3/2015

- **Ethical Behaviour – its Impact on Audit Quality**

- **Contestation of Excise Duties Rules**
- **The Quality of Audit Reports**
- **Information Systems Audit Value Relevance of Accounting Information by applying IFRS**

Non-financial Budget of Human Resources

Scientific Editorial Board

- Professor **Dinu AIRINEI**, Ph. D. - "Al. I. Cuza" University, Iași
Professor **Veronel AVRAM**, Ph. D. - Craiova University
Professor **Sorin BRICIU**, Ph. D. - "1 Decembrie 1918" University, Alba Iulia
Associate Prof. **Ovidiu BUNGET**, Ph. D. - Universitatea de Vest din Timișoara
Professor **Alain BURLAUD**, Ph. D. - The National Conservatory of Arts and Crafts, Paris
Professor **Tatiana DĂNESCU**, Ph. D. - "Petru Maior" University, Târgu Mureș
Associate Prof. **Lilia GRIGOROI**, Ph. D. - Academy of Economic Studies of Moldova, Chișinău
Professor **David HILLIER**, Ph. D. - Leeds University Business School, United Kingdom
Professor **Allan HODGSON**, Ph. D. - The University of Queensland, Australia
Professor **Emil HOROMNEA**, Ph. D. - "Alexandru Ioan Cuza" University, Iași
Professor **Robin JARVIS**, Ph. D. - Brunel University, United Kingdom
Professor **Maria MANOLESCU**, Ph. D. - Bucharest University of Economic Studies
Professor **Dumitru MATIȘ**, Ph. D. - "Babeș-Bolyai" University, Cluj-Napoca
Professor **Ion MIHĂILESCU**, Ph. D. - "Constantin Brâncoveanu" University, Pitești
Professor **Ana MORARIU**, Ph. D. - Bucharest University of Economic Studies
Lecturer **Mirela PĂUNESCU**, Ph. D. - Bucharest University of Economic Studies
Associate Prof. **Irimie Emil POPA**, Ph. D. - "Babeș-Bolyai" University, Cluj-Napoca
Professor **Vasile RĂILEANU**, Ph. D. - Bucharest University of Economic Studies
Univ. Prof. **Ion STANCU**, Ph. D. - Bucharest University of Economic Studies
Professor **Donna STREET**, Ph. D. - Dayton University, USA
Professor **Ioan TALPOȘ**, Ph. D. - West University, Timișoara
Professor **Eugeniu ȚURLEA**, Ph. D. - Bucharest University of Economic Studies
Professor **Iulian VĂCĂREL**, Ph. D. - Member of the Romanian Academy

Important for Authors!

The articles are submitted to the editor by e-mail at: revista@cafr.ro, compulsory in MS Office Word format, in black-and-white.

The authors are kindly requested to comply with the following:

- the language the article is drafted is English
- the optimal size of the article is: 7-10 pages with 2000 signs/page, spaces included;
- the article must mention the title, the research methodology used, authors' contributions and the references;
- an Abstract is compulsory, which must be written at the 3rd person plural, presenting the subject of the research, the main problems and authors' contributions;
- 4-5 key words;
- JEL Classifications.

Tables and graphs are developed in black and white up to 6 shades of gray and sent also separately, if they were elaborated in MS Office Excel.

The review of the articles is performed by members of the Scientific Assessment Council of „Financial Audit” Journal, by means of the „double-blind review” method, that is, the reviewers do not know the names of the authors, nor the authors do know the names of the reviewers.

Assessment criteria for articles: • innovative input, topicality, importance and relevance for the subject matter; • the quality of the research methodology; • clarity and pertinence of the presentation and argumentation; • the relevance of the bibliographic sources used; • contribution made to the research in the area. The resolution of the Scientific Assessment Council of the journal can be: acceptance; acceptance with revisions; rejection. The results of the assessments are communicated to the authors and only the articles approved by the Scientific Assessment Council are published.

More details on our website www.revista.cafr.ro, sections „Reviews” and „Manuscripts”.

audit
FINANCIAR

3/2015

Monthly Journal published by the
**Chamber of Financial Auditors
of Romania**

67-69 Sirenelor Street, District 5,
cod 050855, Bucharest, OP 5,
CP 83

Scientific Director:

Professor **Pavel NĂSTASE**, Ph. D.

Editorial Director:

Corneliu CĂRLAN, Ph. D.

Editor in Chief:

Cristiana RUS

Editorial Assistant: **Cristina RADU**
DTP: **Nicolae LOGIN**

*The Scientific Editorial Board and
the editorial technical team shall
take no responsibility for the content
of the articles published in the
journal.*

International Databases:

<http://www.ulrichsweb.com;>

<http://www.proquest.com;>

www.ebscohost.com;

www.cabells.com

*The journal is indexed in 3
databases acknowledged by the
National Council for Certification of
Universities' Titles, Diplomas and
Certificates of Romania.*

OSIM Trademark no. M2010 07387

**Chamber of Financial Auditors
of Romania**

Phone: (021) 410.74.43 extension 120;

Fax: (021) 410.03.48;

E-mail: revista@cafr.ro;

<http://revista.cafr.ro>

ISSN: 1583-5812,

ISSN on-line: 1844-8801

Printing: Print Group S.R.L.,
Șoseaua Fundeni nr. 50B,
București, phone no.: 0744.638.772

Perceptions on Audit Quality Based on the Ethical Behaviour of Auditors

Alexandra ARDELEAN, Ph.D. Student,
Faculty of Economics and Business Administration,
"Babeş-Bolyai" University, Cluj-Napoca, Romania,
e-mail: ardeleanalexandra10@yahoo.com

Abstract

The perceptions of the wide public regarding the audit quality are directly reflected on its credibility, as well as on the auditors' reputation. Positive perceptions sustain the audit credibility, while negative ones contribute to undermine the utility and legitimacy of the audit. Given the fact that the trust invested by the wide public is conditional on a perception of the audit quality which is expected to answer its reasonable requests, it is essential that auditors, competently and by means of respecting the ethical rules, sustain a high level of quality in audit. The object of this study was to present the dimensional bond between quality and aspects such as credibility and auditors' reputation after examining their ethical behaviour. The result that was reached confirms that a high audit quality is supported by the ethical behaviour of auditors, as the main vector. Likewise, it was established that audit perceptions are directly influenced by the audit quality. Therefore, the conclusion of the study reveals that a high level of perceptions regarding audit quality is determined by a high ethical level of the auditors and that a low ethical level influences in the same way the perceptions regarding audit quality.

Keywords: ethics, audit perceptions, audit credibility, auditors' reputation, ethical behaviour, public interest

JEL Classification: M 42, M48, M59, G01, G02

1. Introduction

The incidence of a positive image attributed to the audit process is expressed by the trust it generates. The reason is that the audit's credibility to stakeholders and clients depends mostly on the trust that all external users bestow on the financial statements which received an audit authentication. In the literature, the perceptions that external users form with regards to what a good audit means are associated with the audit quality, its credibility, with auditors' reputation, their image as well as with their ethics¹.

In order to increase the audit quality, the strengthening of professional scepticism constitutes one of the necessary parameters to increase the degree of independence, objectivity and professional ethics of auditors. In as much as at European level the Directive 2006/43/EC complemented by Directive 2014/56/EU formulates the harmonization rules regarding the transparency and the predictability of audit requirements. The Article 2 of the Directive 2014/56/EU specifies that 'statutory audit' means an audit of annual or consolidated financial statements that respects a) the Union law and b) the law in force in the national states with regards to less significant undertakings. The statutory audit regulated through directives, regulations and decisions adopted and acknowledged at European Union level involves the recognition of the possible existence of material inaccuracies due to fraud or error which can occur in spite of the honesty and the irreproachable professional ethics of auditors, thus professional scepticism expressed through an ethical conduct will contribute to increase the audit quality.

The recognition of the importance of the public perception of the audit is realized by means of the influence of this perception on the capital market. There is correlation between the perceived audit quality and the rating of the company that was the recipient of the audit opinion, correlation which follows the same orientation. Therefore, the audit perception has an impact on the client, but the auditor is affected too since the consequences of the audit perception are reflected on his credibility on the audit market and implicitly, on his future revenues. Accordingly, as much the auditor as

¹ Pandit, G.M., 1999, *Clients' perceptions of their incumbent auditors and their loyalty to the audit firms: an empirical study*, Mid-Atlantic Journal of Business, Vol. 35 No. 4, pp. 171-88.

the interested parties in the audit report are concerned with the public perception of the audit and with how well auditors answer the requests of external users.

Moreover, the perceived ethical behaviour of auditors reveals a significant weight in forming the audit perception. Thus, on the background of financial scandals in recent years ethics has succeeded in being considered a key element to restore the trust of audit beneficiaries, which explains the growing interest it has been granted. At the same time, the auditors' reputation had much to endure and efforts were displayed so that the auditors' image be improved. For this, we have in mind the adoption of the Code of Ethics by IFAC in 2005 and its revision in 2009 namely in full swing of the financial crisis so that the revised Code of Ethics be applicable starting in January 2011.

Obviously, ethics plays a crucial role in aligning the interests of auditors with those of investors and of other parties interested in the audit report. Through the adoption of an ethical behaviour, a high quality is ensured within the audit process based on the fact that the professional judgement is not altered by the primacy of the personal interest. Even though the financial interests of auditors are not always accorded with the public interest, ethics stands as a connection chain between them by channelling the auditors' work in order to answer the society's needs.

Therefore, we consider that it is important to examine the public perception with regards to audit through the lens of the ethical behaviour since the wide public shows growing interest primarily of a financial nature regarding the auditors' reputation and the credibility of the audit report.

1.1. The research methodology

The **research theme** of the present article is the *identification of the manner in which the perceived audit quality based on ethical behaviour influences the general audit perception*. By means of an argumentative analysis we wanted to determine the manner in which an ethical behaviour supports the positive perception of the wide public with regards to the auditing profession. The personal contribution resides in the original vision regarding the bond that can be formed between the audit quality and elements which contribute to determine it, such as credibility and auditors' reputation.

From a **methodological** point of view used in the present study, our demarche is one of a *constructivist* type because it starts with presenting the importance of

the ethical behaviour of auditors, the manner in which it revolves on the auditors' image and reputation and *in fine* on the generated trust. Afterwards, we highlighted the importance of the ethical behaviour for the audit perception, as well as the importance of the audit quality for the audit perception on the background of an ethical behaviour, all the while arguing that if ethics is applied at the highest degrees, it contributes to consolidate the moral auditors' status. Consequently, within the present study we chose to apply a **qualitative research methodology** (which supposes an interpretative approach of the subject under examination based on a description that supports research applied on an original vision) inasmuch as it explores the effect produced by the notion of ethical behaviour with regards to the perception of audit quality.

The *current* that influenced our research is the *positivist* one which is characterized by an argumentation based on the observation of reality, on the observation of the importance that ethical behaviour holds for an audit. The significant weight of an ethical behaviour will contribute positively to the judgements the wide public formed with regards to the audit quality, all the more so as a positive display of ethics is susceptible to support the trust bestowed on the auditors.

1.2. The importance and the objectives of research

The motive of this research study resides in determining *the manner in which audit quality is perceived pursuant to the added value generated by an ethical behaviour*, especially in order to increase in a positive way the auditors' reputation and the credibility of audited financial statements. We plead that the perception regarding audit quality is a function of credibility and reputation and that their sustentation at a high level confirms the quality demanded in audit, which is determined by means of professional technical competencies as well as by means of the appropriate application of ethical rules.

We wanted to highlight the fact that the public perception reflects directly on the trust it places in the auditing profession, the auditors representing the interests of all beneficiaries of the audit report since they have the role of guardians of the public interest based on a fiduciary bond. Thus, trust is generated based on perceived audit quality which, if highly rated, supports the image and the reputation of auditors. Also, audit quality perceived as

such confers reliability to the audited financial statements.

The study is structured in five sections. The beginning section is formed of the introduction which points the subjects that are to be debated in the course of the research, complemented with the part dedicated to the research methodology, with the presentation of the objectives of research, as well as with the recollection of some debates within the field literature relative to the approached notions. To continue, the second section presents aspects regarding the ethical behaviour of auditors, the third section approaches the audit quality by presenting the established bonds with the notions of credibility and reputation, while the fourth section shows that the public perception is determined by the audit quality. The research ends with the section of conclusions.

1.3. Some debates in the literature

Ethics formed the central theme of several scientific studies which tried to define the implications of implementing ethics in the audit activity (Conroy et al., 2010) or the manner in which ethics influences from outside the public perception of the auditors (Daugherty and Tervo, 2008), as well as the perception of the profession on itself (Jackling et al., 2007). Ethics appears as being absolutely necessary for the profession (Țurlea, 2010).

An ethical motive produces an ethical behaviour, as observed by Armstrong (2003), while the ethical motive based on an ethical judgement constitutes the connection chain between knowing what is correct and doing what is correct (Blasi, 1980). On one side, Stevens (2008) established that ethical rules expressed in a code of ethics influence positively the auditors' behaviour. On the other side, an ethical behaviour produces reliability as to the integrity and the objectivity of procedures (Dellaportas et al., 2005).

Several studies had as research object the outside perceptions of audit quality (Warming-Rasmussen and Jensen, 1998), as well as the consequences of the auditors losing their reputation. Also, quality constitutes the guarantee of the credibility estimated as the most priced capital of the auditors the measure of which is trust (Culda, 2009). The credibility is associated with the accuracy of the audited financial information (Morariu, 2009). The ethical climate is susceptible to influence the ethical conduct (Duh et al., 2010) and this climate is ensured partially by the existence of a Code of Ethics.

Besides, the dynamics of audit perception as effects of the financial crisis has been the object of study that brought to attention the audit expectation gap that is more present than ever (Țurlea and Mocanu, 2012). Moreover, the financial auditors are susceptible to contribute to strengthening the financial reporting (Toma, 2012). The regulation adopted at European Union level aims at the enhancement of audit quality as part of the societal role which is granted to the auditors.

2. The importance attributed to ethical behaviour of financial auditors

The significant growing weight conferred to ethics within the auditing profession is due to the much mediated financial scandals which had a negative impact on the public perception regarding the auditors. As a result, ethical issues were brought to light with undesirable consequences for the public trust because once the suspicion of compromised ethics arose, the audit utility itself was questioned.

The lack of ethics in the auditors' activity is not accepted by the wide public. As an example, we recall the fact that the audit firm Arthur Andersen, although it developed a reputation for integrity, was nevertheless associated with activities that caused malpractice at least for two of its clients, Enron and WorldCom, but which attracted its dissolution and its disappearance from the audit market. Indeed, the wide public didn't tolerate such a blatant lack of morality and a total disdain for the public interest in the detriment of the personal interest expressed through avidity for significant financial gains. We point out the fact that usually the exposure to the public attention of unethical behaviours is achieved by the intermediary of resonant media events, while appropriate ethical behaviour in accordance with the professional standards is merely deemed as the ordinary fulfilment of audit duties.

The dilemma that auditors face resides in balancing the audit firm profitability on one hand and in serving the public interest on the other hand. It is a known fact that the auditors have a professional duty towards all users of the audit report, but that their pay check is handed over by the client management for which the audit is provided. In this context, the strengthening of ethical norms and their full application during the audit process

appears as essential to auditors. An ethical behaviour implies awareness of the trusted mission, professional judgement and key ethical principles from which one cannot deviate.

Ethical knowledge with regards to auditors was defined by Sullivan (2004)¹ as a set of ethical principles elaborated by a professional body with regulatory role for its members and the link can be established with IFAC and its issuance of the Code of Ethical Conduct. The professional ethics of auditors requires them to demonstrate independence, objectivity and professional competence during the assumed audit engagements. Consideration for the professional ethics averts suspicions of complicity with distorted financial statements, suspicions fuelled by auditors' financial interest or of some other nature within the audited company.

In the **Figure 1** we recall the frame advanced by Trevino and Nelson (2004)² in order to adopt an ethical behaviour and which is formed of three stages. The first stage addresses the identification of the ethical issue by recognizing the existence of an ethical dilemma, the second stage addresses the ethical judgement with reference to the decision about the correct thing, while the third stage addresses the ethical behaviour with reference to doing the correct thing.

We adapted this model with the purpose of expressing in stages the adoption of an ethical behaviour in a manner complying with the ethical rules, in which the identification of the ethical issue and the ethical judgement are a complex process which implies besides technical knowledge sound professional experience and ethics education.

On the same lines, *professional scepticism* is needed so that an ethical conduct takes shape and its imperative was highlighted by the auditing standards. The employment of professional scepticism during an audit is linked to the principle of observing the independence and the objectivity of auditors, so that scepticism takes the form of an attitude that includes a questioning mind which permits the identification of factors indicating

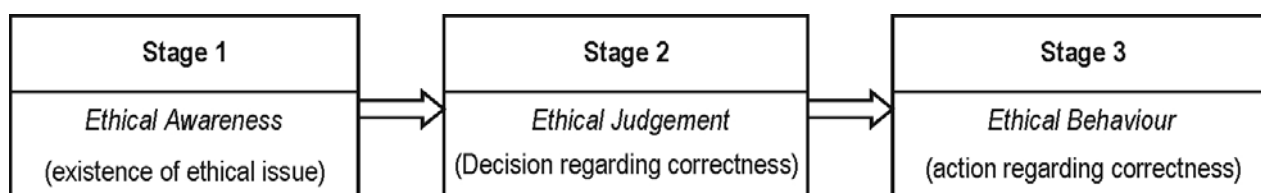
¹ Sullivan, G.R., 2004, *Enhancing public trust in the accounting professional judgment rather than personal judgment in resolving accounting ethics dilemmas*, Teză doctorală, Regent University, Virginia Beach, VA.

² Treviño, L. K. and K. A. Nelson, 2004, *Managing Business Ethics*, John Wiley & Sons Inc., Hoboken, NJ.

possible distortions as well as a critical evaluation of audit evidence, as per the International Standard of Audit ISA 200. Professional scepticism is associated both with procedures of intellectual nature and with personal qualities which define the auditors such as self confidence, critical thinking or due care. In the literature, Hurtt (2010)¹ introduces a multi-dimensional approach of professional scepticism which she defines not only as an individual attribute of the auditors but also as a state

induced by the context in which the audit is conducted, meaning that besides personal characteristics there are also influences of factors external to the auditors and that determine the ethical judgement and therefore the ethical conduct. At the same time, the Green Paper of the European Commission refers to the conduct of the auditors which is susceptible to be consolidated by the exercise of professional scepticism especially in which concerns the key disclosures in the financial reporting.

Figure 1. Stages of adopting an ethical conduct

Source: Author's projection, adapted after the model advanced by Trevino and Nelson (2004)

As we have mentioned in the introductory part of this study, the Article 21 of the Directive 2014/56/EU specifies that a statutory auditor, thus regulated at the European Union level, supposes the maintenance of professional scepticism during the whole process of the audit with the aim of recognizing the possibility of the existence of irregularities. Such material errors may be denoted by concrete facts or behaviours and the maintenance of professional scepticism will exhort the auditors not to take into account past experiences with a client or the perceived integrity of the client management. A quality audit will encompass professional scepticism with regards to the main aspects which reveal the future going concern of a company such as estimates produced by the management regarding just value, impairment of assets, provisions and future cash flow. To complement the application of professional scepticism, a system of control will assure the audit quality. Thus, we mention that article 24 of Directive 2014/56/EU specifies the fact that an audit firm needs to put in place an internal control in order to supervise the observance of procedures and to assure the quality of a statutory audit, while the responsibility to

evaluate this control system lies with the statutory auditor.

Hereby, we recall the fact that in the late years the audit firms have been involved in legal actions, being accused of audit failures as well as of breach of the public trust and the very credibility of auditors was questioned. The various critics that the auditors faced regard mainly their behaviour and the causes of an inappropriate behaviour are linked to the opposability between the personal and the public interest. Within this context, an exemplification of the ethical behaviour of auditors is necessary. Besides recognizing the ethical situations, they also need to adopt a conduct which proves respect for ethical rules.

In audit, the ethical behaviour is deployed in accordance with applicable standards to members of the profession, in order to encourage ethical action. Therefore, ethical behaviour means commitment for respecting the integrity of the actions and decisions adopted.

2.1. Relating audit behaviour to audit trust

Undeniably, trust is bestowed, in the case of audit, by external users of the audit report. This trust reflects the efficiency and utility of the audit process, being primarily based on ethical standards and on ethical values undertaken by the profession. The importance granted to ethical values applied by means of an ethical behaviour needs to be searched in the desideratum of

¹ Hurtt, R. Kathy, 2010, *Development of a Scale to Measure Professional Skepticism*, Auditing: A Journal of Practice and Theory, Vol. 29, No 1, pp. 149-171

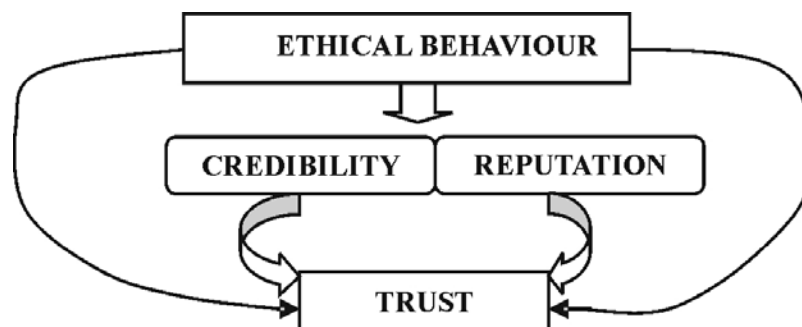
developing the ethical awareness of auditors so that the audit answers in an appropriate manner to the public expectations.

The process of developing an ethical consciousness passes through the appropriate application of professional scepticism. This is part of the set of competencies the auditors must muster and it comprises personal attributes, intention and action. An objective attitude will allow auditors to identify those elements that may indicate distortions of financial reporting. In audit, professional scepticism is an indicative of the ethical conduct of auditors and it supposes besides a questioning mind the seeking of truth within the financial statements, self esteem, interpersonal understanding and independence. The application of these attributes of professional

scepticism is necessary in order to adopt an ethical conduct that inspires trust. As the Green paper of the European Commission points out, a robust audit is essential to restore trust by protecting the investors' interests and to reduce the cost of capital for the companies. This can be achieved by reducing the risk of inaccurate reporting and consequently by reducing the cost of bankruptcy which is finally incurred by investors and by the whole of society.

An audit that is based on ethical principles is perceived as inspiring trust¹. Undoubtedly, auditing standards are crucial for the auditing profession, but in practice it is the ethical behaviour that contributes to the maintenance of the auditors' credibility and reputation. Consequently, the **Figure 2** presents the causal link between ethics, credibility, reputation and trust.

Figure 2. Direct link between the Ethical Behaviour, Credibility and Reputation to generate Trust in audit

Source: Author's projection

Auditors have a professional duty to maintain the reputation and credibility of the profession especially by means of an ethical behaviour personified in an ethical action. Ethical conduct as such produces trust which is the final purpose of an audit based on the fiduciary bond that exists between auditors and society, but an ethical behaviour also confers credibility and a good reputation to the profession.

In order to perform the professional duties, it is expected that the auditors follow high moral and professional standards and that they also display professional judgement. The deontological dimension supposes

reflection upon rules that include the ethics department. The objective of the audit practice is to contribute to the common good of society by complying with correct audit procedures, a condition *sine qua non* for maintaining the public trust. Just as Garcia-Marza (2005) professes, audit ethics is an integral part of the process of developing trust in the profession.

A better audit supplemented by informative enough audit reports is capable of enhancing the trust of the audit users and among its beneficiaries are not just investors and creditors, but also the audited company. Measures such as the mandatory rotation of audit firms or the prohibition of providing non-audit services to the company for which the audit was conducted would ensure the complete independence of auditors. Especially, in order to consolidate

¹ Garcia-Marza, D., 2005, *Trust and dialogue: theoretical approaches to ethics auditing*, Journal of Business Ethics, Vol. 57 No. 3, pp. 209-19.

independence, the auditors should not be involved in the process of decision making within the client company and at the same time the auditors need to apply the safeguards described by the Code of Ethics issued by IFAC. Quality engenders credibility and the consequence will mean smaller costs for the companies for which quality audits were conducted (namely a creditor will grant better terms of payment to solvent companies). The security of confirmed financial information offered by a robust audit contributes indisputably to the financial stability of the whole audit market.

The trust generated by the ethical action represents the foundation for the efficiency of the audit system and is cultivated through high ethical standards such as those depicted within the Code of Ethics of the profession. However, the plain application of the normative standards is not sufficient to ensure third beneficiaries of all the honesty of the auditors' actions, this being the reason why ethics and ethical conduct are called to consolidate and maintain the public confidence that the core concern of the profession is to represent and protect the public interest. Assuredly, auditors are aware of the importance of maintaining a good professional reputation, they know that image is their most prized capital and therefore they will undertake all necessary diligences in order to keep the public trust.

3. Dimensions of audit quality

Following the public revelations of some dubious audit practices, regulation efforts were made so as to prevent them. Within this context, the adoption of the Code of Ethics by IFAC and its revision in 2009, the revised Code being applicable starting in January 2011, contributes to the inscription in the line of these conjugated efforts to increase audit quality. Moreover, preservation of the fundamental audit principles, such as independence and objectivity, was perceived as the basis for quality in audit¹.

To continue, we present a definition of quality as well as aspects that make reference to what audit quality means. Thus, although *audit quality* was defined in a variety of ways within the literature, the definition advanced by De Angelo (1981, p. 186) appears as the

¹ DeAngelo, L., 1981, *Auditor size and audit quality*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 3 No. 3, pp. 183-99.

most complete one. Therefore, **quality** is associated with "*the evaluation of the probability by the majority in the market that an auditor (a) discovers a breach in the accounting system of the client and (b) reports that breach*". Other definitions of audit quality regarded the audit's ability to contribute to the improvement of financial statements, the reduced probability that auditors issue unqualified audit opinion for financial statements containing inadvertencies, as well as the accuracy of the reported audited information. These definitions refer in part to the auditors' competency as much technical as ethical, both determining the audit quality².

Although it is difficult to quantify the audit quality, the compliance with auditing standards sends a signal of confidence to the public, especially that the audit procedure is not easily visible. Obviously, audit quality cannot be reduced in a simplistic way to the compliance with auditing standards. As we mentioned in the introductory part of this article, in the literature the perceptions of the client and that of third parties regarding what the quality of an audit report means were frequently associated with image, reputation and credibility³, factors that contribute to the concordance that the quality requires under every aspect in order to generate trust. It is our belief that as a last resort the recognition of the audit quality needs to consider the trust bestowed on the profession. A high level of trust will confirm a good audit quality, whereas a low level of trust will be the barometer for a reduced audit quality assessed or just perceived.

As we have mentioned above, the audit quality contains several dimensions, among which factors such as reputation and credibility. Hereinafter, we will focus on how these two factors are perceived and defined.

- ✓ *Reputation* is built in time based on past performances and especially based on the perceptions of clients and the public with respect to the quality with which these performances were

² Watkins, A.L., Hillison, W. and Morecroft, S.E., 2004, *Audit quality: a synthesis of theory and empirical research*, Journal of Accounting Literature, Vol. 23, pp. 153-93.

³ Pandit, G.M., 1999, *Clients' perceptions of their incumbent auditors and their loyalty to the audit firms: an empirical study*, Mid-Atlantic Journal of Business, Vol. 35 No. 4, pp. 171-88.

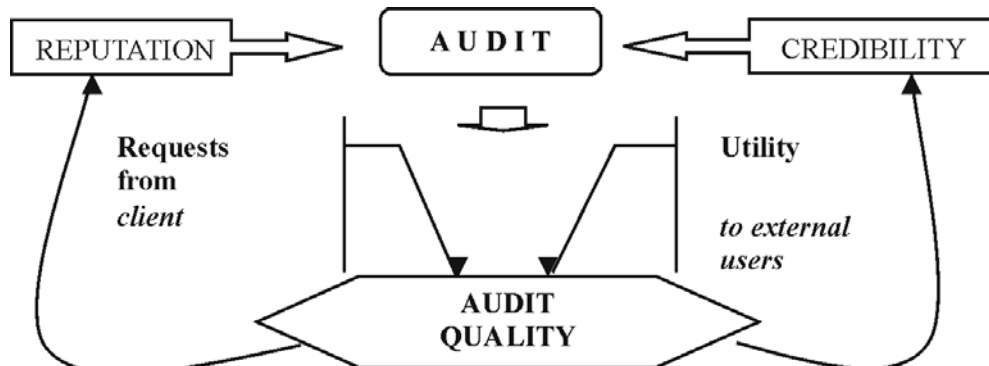
executed¹. In audit it is wished that the best reputation is gained because it ensures a consistent volume of future revenues based on a shared estimation regarding the merits and the behaviour expected from auditors. Therefore, the auditors' reputation for quality is valuable. As De Angelo (1981) highlighted, auditors' reputation serves as an indicative for the quality and the accuracy of the client's financial statements, mainly because it is more difficult for investors to effectively notice the process of achieving audit quality.

- ✓ The *audit credibility* is defined as a belief expressed by interested parties in the audit report that the audit

was deployed according to the auditing standards. In audit, credibility is linked to the audit quality and it reflects the needed level of assurance of an audit report.

Given the fact that as much the reputation as the credibility of an audit are determined from outside, the auditors will take into account the perception the client forms² as well as the wide public with respect to the quality of audit services. The client is the direct beneficiary of an audit that is why it is expected that a quality audit will combine the client satisfaction with the utility produced to external users (Figure 3).

Figure 3. Conditions of Audit Quality

Source: Author's projection

The concept of utility to external users supposes that the auditor accomplished a control role with regards to the accounting choices as well as with the going concern of the audited company. The main requirement for quality and efficiency in audit, besides technical competencies (which imply the ability of auditors to

detect significant errors in the financial statements), is that the auditors be perceived as independent in relation with the client and therefore inclined to include these results in the audit report³.

On the other side, it is a fact well known that a good reputation is built from the inside of the audit firm. Therefore, the pressures that come from the public and which require an ethical behaviour of auditors have motivating value for the profession and represent an incentive to sustain reputation in order to maintain credibility.

¹ MacMillan, Keith; Money, Kevin; Downing, Steve and Hillenbrand, Carola, 2004, *Giving your organisation SPIRIT: An Overview and Call to Action for Directors on Issues of Corporate Governance, Coporate Reputation and Corporate Responsibility*, Journal of General Management, Vol.30, 2004, 15-42.

² Daugherty, B.E. and Tervo, W.A., 2008, *Auditor changes and audit satisfaction: client perceptions in the Sarbanes-Oxley era of legislative restrictions and involuntary auditor change*, Critical Perspectives on Accounting, Vol. 19 No. 7, pp. 931-51.

³ Beattie, V., Brandt, R. and Fearnley, S., 1999, *Perceptions of auditor independence: UK evidence*, Journal of International Accounting, Auditing and Taxation, Vol. 8 No. 1, pp. 67-107.

In order to encourage a quality audit, the European Parliament comes with some regulations to support the demarche of the European Commission with regards to the enhancement of audit quality. Thus, stricter requirements will be applied in order to reduce the familiarity risk between statutory auditors and clients, as in order to limit conflicts of interests particularly for public interest companies. The enhancement of audit quality supposes a clarification of the societal role of statutory auditors. To this effect, in order to reduce the 'expectation gap' between what is expected from the auditors and what constitutes their duty, the new requirements stipulate that the audit reports be more informative in order to be rendered valuable to investors. Likewise, increased transparency with regards to reporting duties towards supervisors, greater accountability expressed by the strengthening of the role of audit committees, together with the consolidation of auditors' independence and an audit market better overseen at European level constitutes the foundation for the improvement of audit quality. We hereby mention that with the view to achieve a better supervision of the audit market at European level the Committee of European Audit Oversight Bodies (CEAOB) was formed, which takes over the responsibilities of the European Group of Auditor Oversight Bodies (EAOB) and will have the role of supervising the cooperation among competent authorities within the member states, the latter maintaining the responsibility for control at national level.

3.1. The Impact of Ethics on Audit Quality

The stakeholders' interests require that the presented financial statements be relevant and trustworthy and this is why auditors offer an opinion based on independence, objectivity and competency. These ethical principles guarantee the quality of the audit opinion. Our profound belief is that ethics represents the essential factor which ensures the quality of the financial information.

Besides requirements of knowledge and technical abilities, auditors are required as professionals to exhibit an adequate ethical behaviour which complies with the ethical standards of the profession. This ethical dimension shows concern for the public interest in accordance with the frame supported by the Code of Ethics of the profession issued by IFAC. Also, it promotes an ethical climate which advances the performance of quality.

In general, the audit firms cannot afford to reduce audit quality in order to increase profit and to reduce costs because this would directly influence their reputation and would be followed by penalties from the profession. It is widely spread the idea that especially big audit firms cannot afford to practice a quality inferior to that required by the standards because this would reflect negatively on their reputation. Furthermore, between the audit quality and the rating of the client company it was proved to be a direct link which strengthens the importance of the public opinion on the audit quality and credibility. At the same time, the credibility of an audit firm influences its market share as well as its revenues. Also, the quality that third parties attribute to the financial situations is directly tied to the credibility of auditors. Consequently, the auditors are very much concerned with maintaining their reputation in relation to the work carried out. Mayhew (2001)¹ points out that auditors' reputation forms the basis to determine the audit quality and implicitly, the demand for audit services.

We determined the relation which best highlights the fact that the audit quality is a function of credibility and reputation:

Relation 1. Representation of audit quality based on credibility and reputation of auditors

$$Calit(A) = f_{(Cr+Rep)} + \alpha$$

where: $Calit(A)$ = Quality in audit

Cr = Credibility of auditors

Rep = Reputation of auditors

α = unknown variable

The above relation determines audit quality as a function of credibility and reputation. α is the unknown variable which is an essential element in determining quality and which we identified as being ethics in the audit activity. Thus, by considering ethics as a factor which contributes directly to the determination of audit quality, the above equation becomes:

Relation 2. Representation of audit quality by taking into account ethics

$$Calit(A) = f_{(Cr+Rep)} + E$$

where: E = Ethics in the audit activity

¹ Mayhew, B. W., 2001, *Auditor Reputation Building*, Journal of Accounting Research 39(3), 599–617.

According to relation 2, quality presents predominantly an ethics dimension. The auditors' ethics can make a difference in influencing the public perception with regards to the quality attributed to audit practices, together with credibility and auditors' reputation.

If we consider that ethics practiced at the highest valences assures audit quality, then in the next sequence we identify audit quality to be directly dependent on the level of ethics of the auditors:

Relation 3. Determination of audit quality by the intermediary of the level of ethics

$$Calit(A) \in E; \rightarrow \begin{cases} -Calit(A), & \text{if } E < 0 \\ +Calit(A), & \text{if } E \geq 0 \end{cases}$$

According to relation 3, audit quality is directly determined by the level of ethics, for which we established a threshold equivalent with 0. If the rate of E (the auditors' ethics) is under the significance threshold, then the audit quality registers negative values. Similarly, if the rate of E is at the level or above the level of the significance threshold 0, then audit quality registers positive values.

Audit quality is directly determined by observing ethics in the audit activity. Velayutham (2003, p. 484)¹ argues that ethical norms envisage quality as a result of applying ethics. Actually, quality encompasses a fundamental ethical dimension. Determining quality through the intermediary of ethics may be applied as much to the individual audits as to the whole of the audit market.

Audit quality revolves on auditors and on public, both sides being interested by the perception of how well auditors provide answers to expectations related to the fulfilment of audit duties. Furthermore, regulation on ethical rules represents practices of legitimization needed for a desideratum of withholding the auto-regulation of the profession and so as to support audit quality. Auditors are motivated to maintain and apply a high level of audit quality on the background of the sanctions they are exposed to and on the background of a surveillance system that exposes practices that contradict the standards of the profession.

However, as the Directive 2014/56/EU specifies in Article 25, the scope of a statutory audit is neither to

offer an assurance with regards to future viability of the audited company nor with regards to the efficiency with which the company management has or will administer its businesses. Such a clarification is important especially for investors and the wide public in view of bridging the expectation gap between what the auditors can do and what they are expected to do. Likewise, this clarification permits to determine audit quality in real parameters.

As much the auditing profession as the regulation bodies are concerned with encouraging a high quality in audit, mainly by promoting the auditing standards. Thus, the Code of Ethics issued by IFAC holds the valued role of guiding the auditors' activity and of helping them to adopt an ethical behaviour. Fundamentally, ethics is called to supplement the auditing standards and to guide the auditors so that they make decisions beneficial for all users of an audit report and not only to its direct beneficiaries. Therefore, ethics contribute to a better audit quality, which is expressed *in fine* by the level of trust that society bestows on the profession.

4. Audit perceptions through the ethical behaviour of auditors

The public perceptions regarding auditors are significant because these perceptions affect the audit credibility. The 'ethical behaviour' of is determined through the perceptions expressed by the public and by the auditors themselves. The solidity of the ethical model is susceptible to enhance as much the auditors' *own perception* of the observance of professional norms and of audit quality as the perception that is formed *outside the profession*.

Determining perceptions enables their classification in two categories: internal and external. Thus, if we make a comparison between the perception of auditors and that of the public on their ethical behaviour, most of the time auditors will hold a more favourable impression than the one bestowed from outside. The more positive perception which surpasses the real one can be explained by excessive optimism or by an exaggerated perspective in relation to the personal ethical performance. In consequence, auditors appreciate that they have a better behaviour than the one with which they are credited. With the aim of 'fulfilling' the blank between the two optics, personal and external, auditors have to be careful not to leave room for ambiguity with

¹ Velayutham, S., 2003, *The accounting profession's code of ethics: is it a code of ethics or a code of quality assurance*, Critical Perspectives on Accounting, Vol. 14, pp. 483-503.

regards to the observance of the highest ethical values. Moreover, the way in which auditors perceive themselves is susceptible to have an influence on their behaviour.

Between the two types of perceptions regarding the ethical behaviour of auditors that we identified, interior and exterior to the auditing profession, we chose to dwell on the perceptions that are formed outside the profession that is on the *public perceptions*. We give attention to the public perceptions because these are reflected in a financial interest concordant with the reliability that auditors are credited with. In order to improve public perception of the auditors' ethical behaviour, the observance of the ethical requirements as the ones described within the Code of Ethics of the profession is necessary, since this holds the role of a moral compass for auditors, defining more that rules to follow and orienting auditors to act for the common good. As we have already stated, a good reputation is built on factors which assure an ethical behaviour, according to the principles and values agreed upon by the profession.

The wide public's perceptions regarding the auditors' ethical behaviour are influenced by resonant events such as the recent financial crisis in the wake of which even if there have not been blatant accusations of audit failures, nevertheless the scepticism expressed by some segments of the public questioned the audit utility itself. Given the fact that the social mandate may be perceived to be in conflict with the role of providing services to a client, the dilemma the auditors had to face was to choose between protecting the public interest and expanding the market share, fuelling the ambiguity that surrounds the auditors. Within this context, a rigorous application of the ethical norms of the profession represents the element which confers the necessary credibility in order to regain a repetitively hard-earned trust over the last years.

On one hand, the negative perceptions under the form of breaches of the social pact risks to create distrust and a lack of trust formed on the background of the wide public negative perceptions casts a shadow on the utility of the audit. Consequently, the adoption of an ethical behaviour equals with an assurance provided to society that the audit actions are fulfilled for the common good. On the other hand, the positive public perception reflects in the same way on auditors' reputation and credibility, susceptible to register high rates. Besides, the manner

in which *audit quality is perceived depends directly on the perceived level of quality in audit*:

Relation 4. Representation of audit perceptions by the intermediary of audit quality

$$Percep(A) = f_{Calit(A)}$$

where: $Percep(A)$ = Audit perceptions

Thus, in case of a perceived audit quality which presents a high rate, in a similar way we will have positive audit perceptions and in case of a perceived audit quality which presents a low rate, we will have negative audit perceptions. Given the fact that perceptions on audit and on the audit quality evolve in the same direction and that the audit quality is decisively influenced by the ethical conduct, reputation and credibility, their consolidation by taking into account the public interest appears as a priority. This is so because the financial prosperity of auditors depends upon a favourable perception. As a matter of fact, the perception of an ethical behaviour needs to pass through the application of standards of integrity, independence, due care, as well as through the trust that an audit conveys to the public.

Moreover, a positive perception of audit confers a certain comfort as much to the various parties interested in the audit report based on the trust that their interests are observed, as to the members of the profession for which to avert public scepticism and to consolidate trust constitutes a priority. To this effect, an ethical behaviour strengthened by ethical rules plays a crucial role. This was correctly apprehended by bodies that deal with regulation as well as by members of the profession and therefore the observance of the requirements of the Code of Ethics of the profession is an integral part of the audit process.

Finally, the reliability of the audit opinion is directly conditional on the public perceptions of the manner in which auditors respect rules and ethical values. Therefore, they have great interest to address and display an impartial and objective ethical behaviour, in accordance with the expectations attached to their status.

5. Conclusions

Obviously, an ethical behaviour is essential throughout the audit process in order to sustain reputation and credibility. The fact that an auditor takes into account the auditing standards and an ethics code constitutes only a

minimum to respect because only the interpretation of the rules by lens of an ethical judgement assures the adoption of an ethical behaviour, the main effect being the creation of a capital of trust in audit. The application of universal principles of ethics and of the Code of Ethics of the profession contributes to the perception that the auditors respond to the society's expectations, the immediate effect being that their fiduciary status is consolidated.

Therefore, besides ethical regulation adopted within the profession, the ethical quality of auditors holds an important contribution to performing an efficient quality audit to the benefit of all users. Ethics is the element that

contributes in an essential manner to the maintenance of the public trust in the profession's ability to protect its interests, enhancing the audit quality. The importance of ethics doesn't need additional proof, since it represents the necessary foundation for supporting the credibility of the audit report in order to assure comfort to the public in relation with the fact that its interests are protected.

Finally, ethics confers to those who embrace its values and to the beneficiaries of an ethical behaviour probity and dignity. Irrefutably, the adoption of ethical rules awards good credibility and reputation on the background of the profession's ability to meet in a qualitative manner the expectations of the wide public.

REFERENCES

- Armstrong, M.B., Ketz, J.E. and Owsen, D., 2003, *Ethics education in accounting: moving toward ethical motivation and ethical behaviour*, Journal of Accounting Education, Vol. 21, pp. 1-16.
- Beattie, V., Brandt, R. and Fearnley, S., 1999, *Perceptions of auditor independence: UK evidence*, Journal of International Accounting, Auditing and Taxation, Vol. 8, No. 1, pp. 67-107.
- Chan, S.Y.S. and Leung, P., 2006, *The effects of accounting students' ethical reasoning and personal factors on their ethical sensitivity*, Managerial Auditing Journal, Vol. 21 No. 4, pp. 436-57.
- Culda, Emil, 2009, *Quality - the Guarantee of Financial Auditor's Credibility*, "Audit Financiar" Journal, CAFR, vol. 7, No. 11, pp.3-8
- Daugherty, B.E. and Tervo, W.A., 2008, *Auditor changes and audit satisfaction: client perceptions in the Sarbanes-Oxley era of legislative restrictions and involuntary auditor change*, Critical Perspectives on Accounting, Vol. 19 No. 7, pp. 931-51.
- DeAngelo, L., 1981, *Auditor size and audit quality*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 3 No. 3, pp. 183-99.
- Duh, M., Belak, J., & Milfelner, B., 2010, *Core values, culture and ethical climate as constitutional elements of ethical behaviour: Exploring differences between family and non-family enterprises*, Journal of Business Ethics, 97, 473-489
- Garcia-Marza, D., 2005, *Trust and dialogue: theoretical approaches to ethics auditing*, Journal of Business Ethics, Vol. 57 No. 3, pp. 209-19.
- Hurt, R. Kathy, 2010, *Development of a Scale to Measure Professional Skepticism*, Auditing: A Journal of Practice and Theory, Vol. 29, No 1, pp. 149-171
- Jackling, B., Cooper, B. J., Leung, P. & Dellaportas S., 2007, *Professional Accounting Bodies' Perceptions of Ethical Issues, Causes of Ethical Failure and Ethics Education*, Managerial Auditing Journal, 22(9).
- MacMillan, Keith; Money, Kevin; Downing, Steve and Hillenbrand, Carola, 2004, *Giving your organisation SPIRIT: An Overview and Call to Action for Directors on Issues of Corporate Governance, Corporate Reputation and Corporate Responsibility*, Journal of General Management, Vol.30, 2004, 15-42.
- Mayhew, B. W., 2001, *Auditor Reputation Building*, Journal of Accounting Research 39(3), 599-617.
- Morariu, Ana, 2009, *Values, Ethics and Professional Attitude in Financial Audit*, "Audit Financiar" Journal, CAFR, vol 7, No. 10, pp. 33-39
- Neamtu, Horia, 2014, *Audit Reform Has Started!*, "Audit Financiar" Journal, CAFR, vol. 10, No. 5, pp. 3-8
- Pandit, G.M., 1999, *Clients' perceptions of their incumbent auditors and their loyalty to the audit firms: an empirical study*, Mid-Atlantic Journal of Business, Vol. 35 No. 4, pp. 171-88.
- Sullivan, G.R., 2004, *Enhancing public trust in the accounting professional judgment rather than personal judgment in resolving accounting ethics dilemmas*, Doctoral thesis, Regent University, Virginia Beach, VA, available at: www.proquest.umi.com.html (UMI No. 9938703) (accessed: 10 februarie 2014).

- Toma, Constantin, 2012, *The Role Financial Auditing in Increasing the Quality of Financial Information*, "Audit Financiar" Journal, CAFR, vol. 10, No. 11, pp. 5-13
- Treviño, L. K.; K. A. Nelson, 2004, *Managing Business Ethics*, John Wiley & Sons Inc., Hoboken, NJ.
- Țurlea, Eugeniu, 2010, *The Need for Ethics in Financial Audit*, "Audit Financiar" Journal, CAFR, vol. 8, No. 8, pp. 5-12
- Țurlea, Eugeniu; Mocanu, Mihaela, 2012, *Model on the Independence Gap in Financial Audit*, "Audit Financiar" Journal, CAFR, vol. 10. No. 10, pp. 22-29.
- Velayutham, S., 2003, *The accounting profession's code of ethics: is it a code of ethics or a code of quality assurance*, *Critical Perspectives on Accounting*, Vol. 14, pp. 483-503.
- Warming-Rasmussen, B. and Jensen, L., 1998, *Quality dimension in external audit services: an external user perspective*, *European Accounting Review*, Vol. 7 No. 1, pp. 65-82.
- Watkins, A.L., Hillison, W. and Morecroft, S.E., 2004, *Audit quality: a synthesis of theory and empirical research*, *Journal of Accounting Literature*, Vol. 23, pp. 153-93.
- European Commission, *Green Paper. Audit Policy: Lessons from the Crisis*, 2010, available at: http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2010/audit/green_paper_audit_en.pdf, accessed at 05.09.2014
- European Union, *Directive 2014/56/EU*, available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0056&from=EN> (accessed at 25.11.2014)
- European Commission Statement, 2014, *European Parliament backs Commission proposals on new rules to improve the quality of statutory audit*, available at: http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-14-104_en.htm (accessed: 25.11.2014)
- IFAC-IESBA, 2013, *Handbook of the Code of Ethics for Professional Accountants*, available at: <http://www.ifac.org/sites/default/files/publications/files/2013-IESBA-Handbook.pdf>

Study on the Evaluation of the Contestation Degree of Excise Duty Rules, by Romanian Companies

Lecturer Adrian Doru BÎGIOI, Ph.D.,
Bucharest University of Economic Studies, Romania,
e-mail: adrian.bigioi@cig.ase.ro

Abstract

The effective management of the company's resources is one of the main objectives of its executive board, while the optimization of the paid taxes is a constant concern, including for accounting professionals. Given the fact that in recent years tax authorities showed a growing preoccupation for a more efficient collection of the tax receivables, these activities have resulted in various practical situations in which law is interpreted differently by the tax authorities and the companies, as taxpayers. This can lead to a conflict of interest between the subjects of the legal relationship associated to taxes, i.e. taxpayers tend to interpret the law in the meaning of paying smaller taxes, while the tax authority tends to interpret the law in the meaning of collecting higher taxes. Based on these considerations, the author intends to determine through this study the extent to which the tax rules in excise duties are contested by firms in Romania. The aim is to identify those rules of national law which were understood or applied incorrectly both by taxpayers and by the tax authorities, whereas the conclusions are based on the analysis of the indicator mentioned above. The paper is completed with the analysis of the results and the presentation of the reasons substantiating the contestation of the rules. Among these, we mention the vague definition of the tax terms, which may affect not only the efficient use of a company's resources, but also its going concern.

Keywords: excise, appeals, tax rules, tax bodies, certainty of taxation

JEL Classification: H21, H25, G38

1. Introduction

Starting from the need to comply with tax principles, among which we mention: the stability principle of fiscal rules¹, according to which States should govern based on predetermined laws, which must not be changed repeatedly, the certainty principle of taxation, formulated by Thomas Hobbes² and the abuse of tax law, formulated by authors like Aristotle³ and Gaius⁴, this study aims to determine which is the contestation extent of national rules on excise duties, based on contestations issued by taxpayers and published by the National Agency for Fiscal Administration (ANAF)⁵. The period under study is January 1, 2004⁶ until June 30, 2013. In order to estimate this degree, I applied a number of specific procedures of data collection. These were processed by means of quantitative methods and the results were grouped by types of articles; ultimately the contestation degree of the rules in question was determined. The results of the study were analyzed for each legal rule under research and finally several conclusions were issued, among which we mention the compliance by the taxpayers with the tax liability and by the authorities – with the certainty principle of taxation.

2. Literature

The concepts of taxation are presented in a series of theoretical and empirical studies, but also in the tax

rules. Thus, in the paper entitled *The Political Economy of Cigarette Taxation*, Adam J. Hoffer, from the University of Wisconsin - La Crosse elaborated a study on the fiscal policy of excise duties on cigarettes in the US. To support his ideas, the author used an econometric model.⁷

Paul L. Caron, from Pepperdine University - School of Law and other authors developed a paper entitled *Occupy the Tax Code: Using the Estate Tax to Reduce Inequality and Spur Economic Growth*, on issues related to the failure to address the principle of equity through tax rules. Thus, according to the authors, inequality has major social negative effects, which persist over generations. From this point of view, the mentioned authors criticize state policies not to charge adequately property obtained by inheritance⁸.

Martin B. Dickinson, from the University of Kansas - School of Law, together with other authors, developed a paper entitled *Kansas Tax Act*, analyzing the tax law elaborated in Kansas State, in May 2012. The authors highlighted the ambiguities within the law, making estimates of the impact on budget revenues⁹.

Viacheslav Vladimirovich Kizilov prepared a paper entitled *Violation of Tax Control Procedures by Employees of the Federal Tax Service*, approaching issues regarding abuses committed by administrative

¹ Enunciated by John Locke, the paper entitled *Two Treatises of Government Chapter XI of the Extent of the Legislative Power*, prepared by Rod Hay for the McMaster University Archive of the History of Economic Thought, 1823, Paragr. 142, p. 167

² Thomas Hobbes, *Leviathan*, 1651, p. 153

³ Aristotle, *Politics*, 350 BC, translated by Benjamin Jowett, Batoche Books, 1999, Pg. 133

⁴ Gaius, *Institutes of Roman Law*, [160 AD], with a Translation and Commentary by the late Edward Poste, M.A. Fourth edition, revised and enlarged by E.A. Whittuck, M.A. B.C.L., with a historical introduction by A.H.J. Greenidge, D.Litt. (Oxford: Clarendon Press, 1904, pg. 100

⁵ Website: www.anaf.ro

⁶ Since the passing of Law no. 571/2003 regarding the Fiscal Code

⁷ Adam J. Hoffer, University of Wisconsin - La Crosse, *The Political Economy of Cigarette Taxation*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2202442, January 17, 2013

⁸ Paul L. Caron, Pepperdine University - School of Law, James R. Repetti, Boston College - Law School, *Occupy the Tax Code: Using the Estate Tax to Reduce Inequality and Spur Economic Growth*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2200270, Pepperdine Law Review, Vol. 40, p. 1255, 2013, Boston College Law School Legal Studies Research Paper No. 280, U of Cincinnati Public Law Research Paper No. 13-02 January 13, 2013

⁹ Martin B. Dickinson, University of Kansas - School of Law, Stephen W. Mazza University of Kansas - School of Law, Michael R. Keenan, University of Kansas - School of Law, *Revolutionary 2012, Kansas Tax Act*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2239113, December 1, 2012, 61 U. Kan. L. Rev. 295 (2012)

authorities of the State, during taxpayer control assignments¹.

Professor Emily Cauble from DePaul University - College of Law prepared an article entitled *Was Blackstone's Initial Public Offering Too Good to Be True?: A Case Study in Closing Loopholes in the Partnership Tax Allocation Rules*, which approached aspects related to tax incentives that some American companies can benefit of, by a forced interpretation of the law or with the support of legislative authorities².

Erik M. Jensen, from Case Western Reserve University School of Law drafted an article entitled *The Individual Mandate, Taxation, and the Constitution*, debating issues related to the US Supreme Court decision in the Case "National Federation of Business vs. Sibelius" (NFIB). The author comments on the constitutionality of certain laws, which establish tax charged to taxpayers³.

James R. Repetti from Boston College - Law School, together with other authors, prepared an article entitled *Horizontal Equity Revisited*, within which they addressed issues related to the review of fiscal policies vis-à-vis the principle of fairness. They proposed rethinking the theory of distributive justice on taxation, recommending that it considers an appropriate tax burden⁴.

¹ Viacheslav Vladimirovich Kizilov, Scientific and Practical magazine "The Topical Issues of Public Law", *Violation of Tax Control Procedures by Employees of the Federal Tax Service*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2238528, September 4, 2012, The Topical Issues of Public Law, No. 9, September 2012

² Emily Cauble, DePaul University - College of Law, *Was Blackstone's Initial Public Offering Too Good to Be True?: A Case Study in Closing Loopholes in the Partnership Tax Allocation Rules*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2236325, Florida Tax Review, Vol. 14, Number 5, 2013, DePaul Legal Studies Research Paper No. 13-06

³ Erik M. Jensen, Case Western Reserve University School of Law, *The Individual Mandate, Taxation, and the Constitution*, Journal Taxation of Investments, p. 31, Fall 2012, Case Legal Studies Research Paper No. 2013-4

⁴ James R. Repetti, Boston College - Law School, Diane M. Ring, Boston College - Law School, *Horizontal Equity Revisited*, Florida Tax Review, Vol. 13, No. 3, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2228259, 2012, Boston College Law School Legal Studies Research Paper 293

Professor Sarah B. Lawsky, from the University of California - Irvine School of Law is the author of a paper entitled *Modelling Uncertainty in Tax Law*, in which she presented a model about compliance with the fiscal discipline. Within the article, the author tries to demonstrate what factors determine a taxpayer to comply with the tax obligations. In order to obtain the expected results, the author took into consideration certain probabilistic factors, such as: the probability that a taxpayer is selected for a tax control, under certain errors detected by the control authorities in the preparation of its income statements⁵.

3. Data and research methodology

The data subject to the research were extracted from the officially published database of the National Agency for Fiscal Administration⁶. In terms of the research methodology, both quantitative methods and qualitative methods were used. In order to reach the research objective I proceeded as follows: I selected from the officially published database of the National Agency for Fiscal Administration⁷ a sample of 419 complaints raised by taxpayers in excise duties, from a total of 60,677 total extracted complaints, i.e. 0.7% of the submitted complaints, considering that the sample is representative.

The total number of complaints was determined based on the general rule that a contestation filed by a taxpayer includes, in its turn, one or more articles challenged. Further, I sorted the collected information and, based on quantitative methods, I estimated the extent of contestation of articles on excise duties. The general structure of selected the complaints is presented in **Table 1**.

⁵ Sarah B. Lawsky, University of California - Irvine School of Law, *Modeling Uncertainty in Tax Law*, March 1, 2013, Stanford Law Review, Vol. 65, 2013, UC Irvine School of Law Research Paper No. 2013-96, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2227085

⁶ <http://www.anaf.ro/public/wps/portal>

⁷ <http://www.anaf.ro/public/wps/portal>

Table 1. Structure of the contestations submitted to A.N.A.F., after the object of the appeal

Current issue	Regulated matters	Number of appeals	Percentage (%)
1	Accessories	8326.00	13.7
2	Excise	419.00	0.7
3	Other Categories	5543.00	9.1
4	Collection of tax receivables	150.00	0.2
5	Social contributions	1061.00	1.7
6	Customs debt	3921.00	6.5
7	No matter	4.00	0.0
8	Tax on dividends	274.00	0.5
9	Profit tax	6250.00	10.3
10	Income tax	4921.00	8.1
11	Tax on the income of non-residents (Convention for the avoidance of double taxation)	292.00	0.5
12	Payment facilities	46.00	0.1
13	Law no.133 / 1999	13.00	0.0
14	Measures	22.00	0.0
15	Procedure	15838.00	26.1
16	Mining royalty	64.00	0.1
17	Suspensive customs regimes	555.00	0.9
18	Subsidies	41.00	0.1
19	VAT	12854.00	21.2
20	Disadvantaged areas	83.00	0.1
	Total	60677.00	100

Source: Own processing, based on data extracted from the website <http://www.anaf.ro/public/wps/portal/>

In order to process the data, I defined the following general function of empirical testing:

General function estimating the contestation degree of excise duty rules: $(h_{1i}(tacc_{1i}))$

We define the function:

$$h: \mathbb{R}^{+*} \rightarrow \mathbb{R}^{+*},$$

where: $h_{1i}(tacc_{1i})$ - General function estimating the contestation degree of excise duty rules, where:

$$h_{1i}(tacc_{1i}) = h(\varepsilon_{1i}, \varepsilon_{2i}, \varepsilon_{3i}, \varepsilon_{4i}, \dots, \varepsilon_{ni}), 0 \leq h_{1i}(tacc_{1i}) \leq 100 \text{ and}$$

$$\varepsilon_{1i}, \varepsilon_{2i}, \varepsilon_{3i}, \varepsilon_{4i}, \dots, \varepsilon_{ni} \in [0; m], i \in [0; 274].$$

In this case, the contestation degree of excise duty rules $h_{1i}(tacc_{1i})$ is given by:

$$h_{1i}(tacc_{1i}) = \frac{h(\varepsilon_{1i})}{h(\varepsilon_{1i}) + h(\varepsilon_{2i}) + h(\alpha \varepsilon_{3i}) + h(\varepsilon_{4i}) + \dots + h(\alpha_n \varepsilon_i)} \times 100$$

where:

$\varepsilon_{1i}, \varepsilon_{2i}, \varepsilon_{3i}, \varepsilon_{4i}, \dots, \varepsilon_{ni}$ – stands for the section of the contested excise duty rule

m – is the number of the item within Law no. 571/2003 regarding the Fiscal Code, raised by objectors to excise duty rules, where $m \in \mathbb{Z}^+, m \in [162; 214]$;

i – stands for the tier of the appeal formulated by excise duty taxpayers.

4. Results of the study

Following the development of the study on the contestation degree of excise duty rules, we obtained the results presented in Table 2.

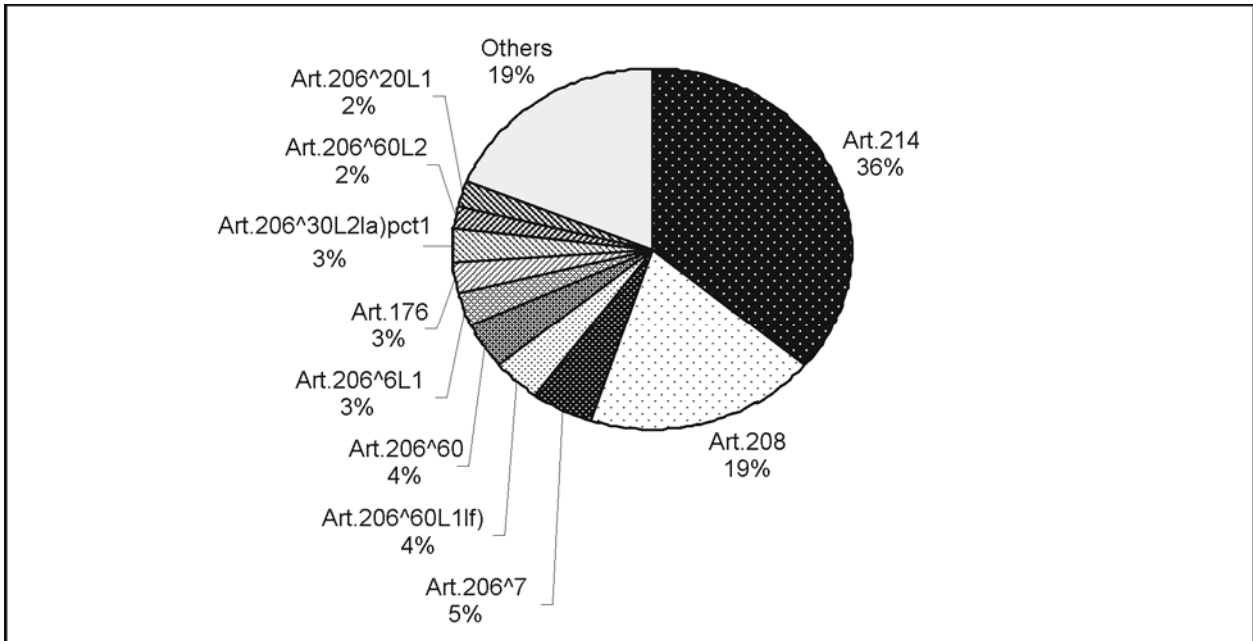
Table 2. Estimation of the contestation degree of excise duty tax rules, stipulated by Law no. 571/2003 regarding the Fiscal Code

Current issue	Tax	Domain	Disputed legal norm	Number of appeals	The degree of challenge (%)
1	Excise	The excise declaration	Art.214	100.0	36.50%
2	Excise	Level and calculation of the excise duty	Art.208	52.0	18.98%
3	Excise	Authorization as fiscal warehouse	Art.206^7	13.0	4.74%
4	Excise	Authorization as fiscal warehouse	Art.206^60L1f)	11.0	4.01%
5	Excise	Authorization as fiscal warehouse	Art.206^60	10.0	3.65%
6	Excise	Authorization as fiscal warehouse	Art.206^6L1	9.0	3.28%
7	Excise	The excise duty amount	Art.176	8.0	2.92%
8	Excise	Authorization as fiscal warehouse	Art.206^30L2la)pct1	8.0	2.92%
9	Excise	Authorization as fiscal warehouse	Art.206^60L2	6.0	2.19%
10	Excise	Exceptions	Art.206^20L1	5.0	1.82%
11	Excise	Authorization as fiscal warehouse	Art.206^24L6	5.0	1.82%
12	Excise	Authorization as fiscal warehouse	Art.206^51L5	5.0	1.82%
13	Excise	Energy Products	Art.206^16	4.0	1.46%
14	Excise	Natural gas	Art.206^17	4.0	1.46%
15	Excise	Authorization as fiscal warehouse	Art.206^58L1	4.0	1.46%
16	Excise	Authorization as fiscal warehouse	Art.206^7L9	4.0	1.46%
17	Excise	The calculation of excise duty on cigarettes	Art.177	3.0	1.09%
18	Excise	Scope	Art.207L1	3.0	1.09%
19	Excise	Scope	Art.206^2	2.0	0.73%
20	Excise	Authorization as fiscal warehouse	Art.206^6	2.0	0.73%
21	Excise	Exemptions	Art.210L2	2.0	0.73%
22	Excise	Beer	Art.206^10	1.0	0.36%
23	Excise	Electricity	Art.206^19	1.0	0.36%
24	Excise	Exceptions	Art.206^20L1PT2le)	1.0	0.36%
25	Excise	Authorization as fiscal warehouse	Art.206^2lb)	1.0	0.36%
26	Excise	Authorization as fiscal warehouse	Art.206^52L4	1.0	0.36%
27	Excise	Authorization as fiscal warehouse	Art.206^58L1b)	1.0	0.36%
28	Excise	Authorization as fiscal warehouse	Art.206^58L2	1.0	0.36%
29	Excise	Authorization as fiscal warehouse	Art.206^5la)	1.0	0.36%
30	Excise	Authorization as fiscal warehouse	Art.206^60L1lb)	1.0	0.36%
31	Excise	Authorization as fiscal warehouse	Art.206^69L10la)	1.0	0.36%
32	Excise	Authorization as fiscal warehouse	Art.206^69L10lb)	1.0	0.36%
33	Excise	Authorization as fiscal warehouse	Art.206^69L11	1.0	0.36%
34	Excise	Authorization as fiscal warehouse	Art.206^9L1la)PT1	1.0	0.36%
35	Excise	Authorization as fiscal warehouse	Art.207L2	1.0	0.36%
Total		x	x	274.0	100.00%

 Source: Own processing, based on data extracted from the website: <http://www.anaf.ro/public/wps/portal/>

The results are illustrated in Figure 1.

Figure 1. Estimation of the contestation degree of excise duty tax rules stipulated by Law no. 571/2003 regarding the Fiscal Code

Source: Own processing, based on data extracted from the website: <http://www.anaf.ro/public/wps/portal/>

5. Conclusions

In consequence of the study and based on the extracted data, it resulted that the Articles of the Law no. 571/2003 regarding the Fiscal Code, with the highest degree of deniability, in the matter of excise duties, are the following:

- in the leading position we find Article 214, with a contestation degree of 36.50%. This article is the tax norm regarding the declaration of the excise duty and stipulates that "... any economic operator holding the duty to pay excise is required to submit to the competent authority an excise a declaration for each month, irrespective whether or not the excise duty is due for that month ..."¹. From the detailed analysis of the complaints, it resulted that most taxpayers who filed complaints had not fulfilled their legal obligation to submit excise statements, or they had submitted them incorrectly,

whereas the reason provided for this situation was that they did not properly understand the provisions of the law, to a large extent, and they did not apply them correctly;

- in the next position we find Article 208 of Law no. 571/2003 regarding the Fiscal Code, with a degree of deniability of 18.98%. The article concerns the level and calculation of the excise duty and stipulates inter alia that "... for products referred to in art. 207. a)-c) și f)-l), excise is due once and is calculated by applying the fixed amounts per unit of measurement to the quantities produced, imported or acquired intra-Community, as the case may be..."². Among the reasons given by the committees responsible for the settlement of the contestations, we mention: the *transfer of automotive fuel to subsidies with no legal personality, of a company with legal personality, does not generate the obligation to pay excise; the*

¹ Art. 214 of Law no. 571/2003 regarding the Fiscal Code

² Art. 208 of Law no. 571/2003 regarding the Fiscal Code

excise on imports of cut tobacco for cigarettes is based on the destination of the imported goods; the exchange rate determination used in calculating the rights due at the completion of the suspensive operations takes into account the date of adhesion;

- Article 206⁷, which is the tax rule on the authorization as a fiscal warehouse, with a degree of deniability 4.74%. Among the reasons given by the committees responsible for the settlement of the contestations, we mention: *the possession by a trader of excise goods, for commercial purposes, which have been released for consumption in another Member State, or imported in another Member State and for which duty has not been levied in Romania, is considered a release for consumption and has the specific tax regime of a fiscal warehouse;*
- Article 206⁶⁰, which is the standard on tax exemptions for energy products and electricity, with a contesting degree of 4.01%. Among the reasons given by the committees responsible for the settlement of the contestations, we mention: *natural gas, coal and solid fuels used by households are exempt from excise duty;*
- Article 176, which is the standard on the excise tax level, which has a degree of contestation of 2.92%. Among the reasons given by the committees responsible for the settlement of the contestations, we mention: *gas oil used as a motor fuel to the following purposes: freight transport by road, on one's own account or for others, by motor vehicles or articulated vehicles designed exclusively for the carriage of goods by road and with a maximum permissible gross weight of at least 7.5 tons, is*

subject to a differentiated level of excise duty; if a company did not import, use or sell crude oil as heating fuel or motor fuel, it owes excise;

- Article 206³⁰, which is the tax rule on the movement of excise goods under suspension of excise duty, which has a degree of contestation of 2.92%. Among the reasons given by the committees responsible for the settlement of the contestations, we mention: *the movement under suspension of excise duty of excise goods ends when the recipient has received the excisable goods; for moving ethyl alcohol within the same tax warehouse, from the ethyl alcohol production unit to its processing plant, it is necessary that administrative accompanying documents are drafted.*

Given the results of the study, we consider it necessary to define more clearly the tax rules in excise duties, so that rules can be unitary implemented both by the tax authorities and by companies. Also, we consider necessary that taxpayers comply to a larger extent with tax rules, so as to avoid tax optimization solutions on the fringes of the law. From this point of view the accountants, both as tax consultants but also as chartered accountants or auditors, must notify those in charge with corporate governance, of the potential risks to the company's activity, raised by a forced application of the tax law, or by the deficient compliance with it.

Acknowledgement

This work was co-financed from the European Social Fund through Sectoral Operational Programme Human Resources Development 2007-2013, project number POSDRU/159/1.5/S/134197 "Performance and excellence in doctoral and postdoctoral research in Romanian economics science domain".

REFERENCES

Aristotle, *Politics*, 350 BC, translated by Benjamin Jowett, Batoche Books, 1999, p. 133

Caron, Paul L., Pepperdine University - School of Law, James R. Repetti, Boston College - Law School, *Occupy the Tax Code: Using the Estate Tax to Reduce Inequality and Spur Economic Growth*,

http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2200270, Pepperdine Law Review, Vol. 40, p. 1255, 2013, Boston College Law School Legal Studies Research Paper No. 280, U of Cincinnati Public Law Research Paper No. 13-02 January 13, 2013

- Cauble, Emily, DePaul University - College of Law, *Was Blackstone's Initial Public Offering Too Good to Be True?: A Case Study in Closing Loopholes in the Partnership Tax Allocation Rules*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2236325, Florida Tax Review, Vol. 14, Number 5, 2013, DePaul Legal Studies Research Paper No. 13-06
- Dickinson, Martin B., University of Kansas - School of Law, Stephen W. Mazza University of Kansas - School of Law, Michael R. Keenan, University of Kansas - School of Law, *Revolutionary 2012*, Kansas Tax Act, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2239113, December 1, 2012, 61 U. Kan. L. Rev. 295 (2012)
- Gaius, *Institutes of Roman Law*, [160 AD], with a Translation and Commentary by the late Edward Poste, M.A. Fourth edition, revised and enlarged by E.A. Whittuck, M.A. B.C.L., with an historical introduction by A.H.J. Greenidge, D.Litt. (Oxford: Clarendon Press, 1904, p. 100
- Hobbes, Thomas, *Leviathan*, 1651, p. 153
- Hoffer, Adam J., University of Wisconsin - La Crosse, *The Political Economy of Cigarette Taxation*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2202442, January 17, 2013
- Jensen, Erik M., Case Western Reserve University School of Law, *The Individual Mandate, Taxation, and the Constitution*, Journal Taxation of Investments, p. 31, Fall 2012, Case Legal Studies Research Paper No. 2013-4
- Lawsy, Sarah B., University of California - Irvine School of Law, *Modeling Uncertainty in Tax Law*, March 1, 2013, Stanford Law Review, Vol. 65, 2013, UC Irvine School of Law Research Paper No. 2013-96, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2227085
- Locke, John, in *Two Treatises of Government Chapter XI Of the Extent of the Legislative Power*, Prepared by Rod Hay for the McMaster University Archive of the History of Economic Thought, 1823, Paragr. 142, p. 167
- Kizilov, Viacheslav Vladimirovich, Scientific and Practical magazine "The Topical Issues of Public Law", *Violation of Tax Control Procedures by Employees of the Federal Tax Service*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2238528, September 4, 2012, The Topical Issues of Public Law, No. 9, September 2012
- Repetti, James R., Boston College - Law School, Diane M. Ring, Boston College - Law School, *Horizontal Equity Revisited*, Florida Tax Review, Vol. 13, No. 3, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2228259, 2012, Boston College Law School Legal Studies Research Paper 293
- <http://www.anaf.ro/public/wps/portal>
- Law no. 571/2003 on the Fiscal Code, http://static.anaf.ro/static/10/Anaf/Legislatie_R/Cod_fiscal_norme_2014.htm

Aspects Regarding the Quality of Statutory Audit Reports

Lect. Univ. Daniel BOTEZ, PhD.
„Vasile Alecsandri” University in Bacău, Romania,
e-mail: daniel63331@yahoo.com

Summary

Statutory audit reports need to comply with certain form-related requirements under the professional standards, in terms of the components of the audit report, their titles and content, their order or the expression of the opinion. Their aim is for the subject-matter aspects identified by the auditor to be disclosed in the report, according to consistent unified professional practices. Thus, the users of financial statements and, implicitly, of audit reports can benefit from comparable, comprehensible and coherent information.

The goal of this study was to bring to light the degree in which audit reports prepared by listed public interest entities auditors observe the requirements in the applicable professional standards and the way in which these reports demonstrate the adequate use of professional concepts and terminology.

Author's findings used as a reference the provisions about the title of the audit report, its addressee/addressees, the introductory paragraph, management's responsibility, auditor's responsibility, the expression of the opinion, references to other legal requirements.

The author highlighted a series of aspects showing that professional requirements are not always observed and that professional vocabulary is not rigorously used.

Keywords: statutory audit, audit report, ISA 700, audit opinion

JEL Classification: M42

Introduction

The idea of this study was suggested to us by a good friend, professor at a well-known Italian university. During a meeting, while discussing, among others, the quality of audit services, it was mentioned that professional bodies have the necessary tools available to make sure of the quality of members' services, by assessing their observance of professional standards and guidance, during the periodical quality inspections. He considered that the quality of these professional services can also be assessed from the user's perspective, that is a person outside the professional body. He even came up with three of the analysis criteria: audit fees, auditors' rotation and the opinions expressed, which could form the basis of a research conducted by an interested person.

Unfortunately, financial statements and audit reports attached to them cannot offer information on auditors' rotation, a requirement of the Code of Ethics of Professional Accountants. It is only in the future, probably beginning with 2016, following the new regulations or changes to statutory audit legal provisions, published by the European Union in 2014¹, that auditors of public interest entities will have to disclose in the audit report the appointment date and the appointment period, including any future subsequent renewals and reappointments.

In terms of fees, the study's findings considered regulatory disclosure requirements and the availability of information pertaining to them. In what regards audit opinions, the findings were based on the analysis of statutory audit reports.

Research Methodology

The sample we chose consisted of the 71 commercial partnerships, public interest entities, listed to the Bucharest Stock Exchange (BVB), categories I, II and III. These companies were required by the Order of the Minister of Public Finances no. 881/2012, to prepare, for the financial exercise 2013, financial statements in line with the accounting regulations compliant with the International Financial Reporting Standards, applicable

¹ (EU) Regulation no. 537/2014 of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on specific requirements regarding the statutory audit of public interest entities

to commercial partnerships whose securities are admitted for trading on a regulated market, approved by the Order of the Minister of Public Finances no. 1286/2012.

The sample selected was representative, since these commercial partnerships are significant from the public interest point of view, are legally required to have their financial statements audited and the publication requirements allow for their financial statements and audit reports to be accessible on their websites.

All information was collected from the companies' individual websites. Out of the 71 companies, for 10 of them the financial statements and audit reports could not be viewed, either because the access to the documents was restricted or because they did not publish the statutory audit reports. We unsuccessfully tried to collect this information from other sources. The website of the Ministry of Public Finances only offers general information, based on the accounting reports, not on the financial statements or the company's annual report. For information from the Trade Register Office certain fees had to be paid, which did not support the volume of our research.

It is worth stating that accounting regulations require the publication of financial statements only accompanied by the administrators' or the audit report².

Transparency in Audit Fees

We considered that one of the main criteria for assessing the quality of statutory audit engagements is represented by the extent of fees set up between auditors and the commercial partnerships comprised in our sample. But how to collect information on the level of audit fees?

First of all, we should mention that the International Standard IAS 1 „Presentation of Financial Statements” does not foresee an obligation for entities to disclose in the explanatory notes any information on statutory audit and the size of the fees. The accounting regulations in line with the International Financial Reporting Standards, applicable to commercial partnerships whose securities are admitted for trading on a regulated market, approved by the Order of the Minister of Public Finances no.

² Accounting regulations in line with the International Financial Reporting Standards, approved by the OMPF no. 1286/2012, pt. 19

1286/2012, do not comprise this obligation, either. Therefore, the financial statements prepared for the financial exercise 2013 by the sample entities could not provide information on audit fees.

However, the European directives on financial statements, applied in recent years, such as the 34/2013/EU Directive on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings, published on 26 June 2013, required and require an obligation for public interest entities to disclose in the explanatory notes the total fees related to the financial exercise, received by every statutory auditor of audit firm for the statutory audit of the annual financial statements and the total fees received by every statutory auditor of audit firm for other assurance services, tax advisory services and for services, other than audit.

This obligation is stipulated at national level both by the accounting regulations in line with European directives (OMPF no. 3055/2009) applicable until 2014, as well as by the accounting regulations on annual individual financial statements and annual consolidated financial statements, to be effective beginning with 2015 (OMPF no. 1802/2014).

In what regards audit fees, we extended our research to other entities than those comprised in our sample, those who prepared financial statements for the 2013 financial exercise in accordance with national regulations and who were required to have their financial statements audited. Consequently, we checked the list of big taxpayers, annually published by the Ministry of Public Finances. Their large number (1937 entities) does not allow to create a sample, but we studied the financial statements of some of these entities, among those who published financial information on their own websites, in order to get some perspective. These data, accompanied by other information obtained from some of the entities comprised in the sample (those who disclosed audit information in the explanatory notes), made it possible for us to make some findings and reach certain conclusions.

The first finding is that some of these entities did not disclose in the explanatory notes the auditor's fee, despite the explicit related obligations.

Secondly, we found that many of the entities we analyzed followed a similar procedure, namely they included under the title of „audit expenses” or „audit

fees” a phrase with a common content: „*The costs/ expenses/ fees related to the statutory audit activity are compliant with the provisions of the contract concluded between the entity and(the statutory auditor)*”.

We think that the expression quoted above does not comply with the requirements of the accounting regulations and does not lead to an adequate information on the part of the users.

Title of the Audit Report

As for the title of the audit report, most of the auditors of the sample entities (82%) use the reference suggested by the International Standard on Auditing ISA 700 „Forming an Opinion and Reporting on Financial Statements”. This requires the report to be entitled „Independent Auditor's Report” to clearly indicate that auditors have met all of the relevant independence requirements, thus distinguishing the statutory audit report from other types of reports¹.

In five cases the title „Statutory Audit Report” was used and in other six cases the title „Financial Audit Report”.

We suggest the title „Statutory Audit Report” to conceptually connect this title with the vocabulary used in the European directives and regulations in the field, as well as with the national regulatory framework.

Addressee of the Audit Report

Concerning the addressee, most of the reports state that the addressee is the general assembly of shareholders or the shareholders. In very few cases, the administrator of the entity is also mentioned, in addition to the shareholders.

In relation to this, we want to call into question a provision often found in many audit reports, in their final part, usually under the sub-title of „Other issues”. Namely, it is expressly stated that „*This report is addressed exclusively to the company's shareholders*”. In special cases we found the following expression: „*This report is prepared exclusively for the purpose of submitting the financial statements to the MPF and other competent bodies empowered by law*” or „*This report is prepared only for shareholders' information and internal*

¹ ISA 700 „Forming an Opinion and Reporting on Financial Statements”, para. A15

use.... and is not addressed nor it can be used by any other third party.”. This type of wordings are not recommended by the standard ISA 700.

We consider these indications exaggerated, since to the extent that financial statements are „prepared and presented at least annually, and are directed towards the common information needs of a wide range of users”¹ and are directed towards public interest, then audit reports attached to them fulfill the same purposes.

Introductory Paragraph

Regarding the set of financial statements, the reference accounting regulations require for them to comprise the components established by the International Financial Reporting Standards, that is² :

- A statement of the financial position at the end of the reporting period;
- A statement of the profit or loss and other comprehensive income related to the period;
- A statement of changes in equity for the period then ended;
- A statement of cash flows during the period;
- Notes, comprising a presentation of significant accounting policies and other explanatory notes.

Entities included in the study prepared financial statements comprising these components, also observing their names. According to the auditing standards provisions, the title of each of the components must be mentioned in the introductory paragraph of the audit report³, together with the date or period covered, as well as with the summary of significant accounting policies and other explanatory information. Together with the entity’s name, these presentations represent the identifying elements of the audited entity, as required by the standard ISA 700. The names of the components of the set of financial statements are already being used

¹ IASB *Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements*, <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/PdfAlone?id=12065&sidebarOption=Unaccompaniedlas>, accessed on 23 January 2015

² IAS 1 „Presentation of Financial Statements”, para. 10, <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/PdfAlone?id=12065&sidebarOption=Unaccompaniedlas>, accessed on 23 January 2015

³ ISA 700, para. 23

and known both by the prepares, as well as by the auditors.

However, we identified certain inconsistencies and even errors in this regard. Thus, in three cases, even if the titles of the components were „statement of financial position” and „statement of comprehensive income/ statement of profit or loss and other comprehensive income”, auditors incorrectly identified the titles, including among the components „the balance sheet” and „the profit or loss account”. Some other time, the auditor stated as audited financial statements components the accounting reporting forms (statement of assets, liabilities and equities-F10; statement of income-F20; informative data-F30; statement of long-term assets-F40), even if the entity had prepared a correct set of financial statements. Moreover, in another case, the auditor mentioned both the financial statements, as well as the accounting reports.

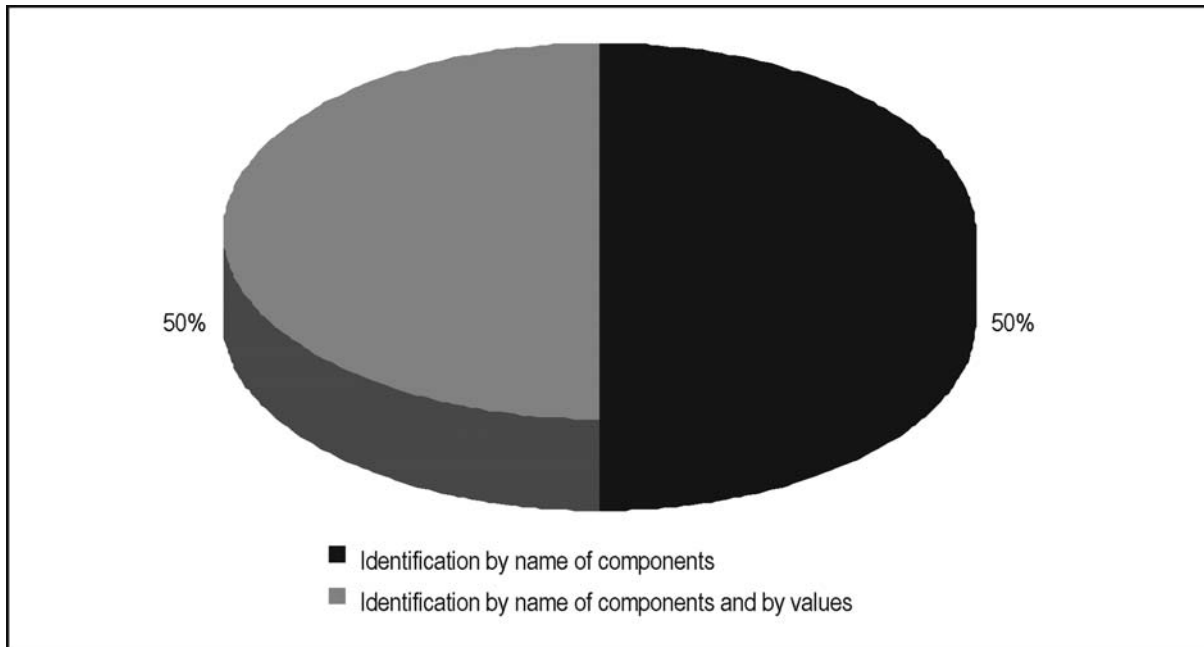
But the most severe deviation, which needs to be underlined, is that of an auditor stating in his report to have audited, besides the components of the set of financial statements, *”the Administrators’ report, the Statement of the entity’s management in line with the provisions in art. 30 of the Accountancy Law no. 82/1991 and in the Regulation no. 1/2006 issued by CNVM, currently the Financial Supervisory Authority (FSA), the Proposal of net profit distribution, realized in the 2013 financial year, as well as the Trial balance, comprising information determined according to the IFRS’ provisions”*. Errors are also found in the way in which the opinion is formulated, which states the compliance with the CNVM Regulation no. 1/2006.

Also with reference to the introductory paragraph in the audit report, we wish to put forward, as a positive thing, an existing procedure in the practice of many Romanian auditors, that we deem necessary. Namely the identification of financial statements not just by presenting the title of each component, but also by presenting the value of a signification position in the statement of financial position and in the statement of profit or loss or other comprehensive income. Usually, the reference elements are total assets, total equities, turnover, total revenues or the outturn for the financial year, two to four elements being disclosed. This presentation is not required by the standard ISA 700, but it can be found in practice, in an effort to prevent those situations when, due to fraud or error, the auditor’s report is attached to financial statements comprising

information other than that submitted for audit purposes. We noticed that 30 entities (50%) also identified the

financial statements based on the value of certain elements (positions) comprised by them (Figure 1).

Figure 1. Identification of financial statements

Source: Author's projection

Management's Responsibility

For the management's responsibility, the standard ISA 700 suggests, in the draft report comprised in the appendix, even a draft form of this paragraph, expressing the responsibility for the preparation and fair presentation of financial statements in accordance with the applicable financial reporting framework and the implementation of the internal control.

In most of the audit reports, this paragraph's wording complies with the provisions of the standard. However, we can also highlight a few inconsistencies related to this paragraph. Thus, in an audit report we found a remark about management's responsibility for preparing the Tax Statement no. 101 on the income tax, which is, under no circumstance, part of the responsibility for the financial statements. In another audit report, this paragraph described the composition of the administrative management and of the executive

management, an exaggerated presentation, since the management composition had already appeared in the financial statements.

Auditor's Responsibility

Concerning the paragraph on auditor's responsibility, the provisions in the standard ISA 700 provide a well-established and effective means for the reader to understand these responsibilities. We can also give you a few examples of such irregularities. Accordingly, in an audit report it is stated that the auditor was responsible for checking the entity's compliance with the reporting obligations of the Capital market law, which is not true. Another auditor mentioned in this paragraph a list of regulatory acts underlying the audit engagement carried out, such as the International Financial Reporting Standards, the Accountancy law, the Company law. The economic results of the entity were included as

tables in the body of this very paragraph, in the form of indicators, accompanied by the statement that the entity prepared and filed annual accounting reports, with their explicit record. An erroneous presentation, exceeding the requirements of the professional standards.

Also included in this paragraph, another auditor states, from the very beginning, that „*The audit of financial statements, as well as the assessment of balance sheet correlations were carried out in accordance with the National Financial Audit Norms issued by the Chamber of Financial Auditors of Romania CAFR, compliant with the International Standards on Auditing*”. There are also other instances referring to „*financial audit norms issued by the Chamber of Financial Auditors*”, but we find the situation described above as the most relevant. Therefore, it can be noticed that inexistent norms are given as a reference, or that norms/standards are said to have been issued by the *Chamber of Financial Auditors of Romania*, which is false.

Audit Opinion

The opinion paragraph expresses, in a shorter form, the auditor's conclusion on the financial statements. The wording suggested by the standard IAS 700 and usually used for expressing an unmodified opinion is the following: „The financial statements present fairly, in all material respects (or give a true and fair view of) the financial position.....^{1,2}”. This expression ensures the compliance with the vocabulary used in the accounting standards stating that financial statements shall give a true and fair view of the financial position, financial performance and other disclosed information.

Despite the fact that expressing an unmodified opinion implies the use of the expression above, even after having used it, several auditors deemed necessary to clearly mention in the report that their opinion was unmodified. The standard ISA 700 does not require such a statement. This doubles, without any

¹ ISA 700, para. 35

² We are of the opinion that various Romanian translations of the Anglo-Saxon concept „true and fair view” need to be reviewed and agreed upon

ground, the opinion expressed, since the auditor's report, together with the financial statements, is addressed to intended users, primarily to the entity's owners, which are supposed to possess the necessary knowledge for reading and understanding an audit report.

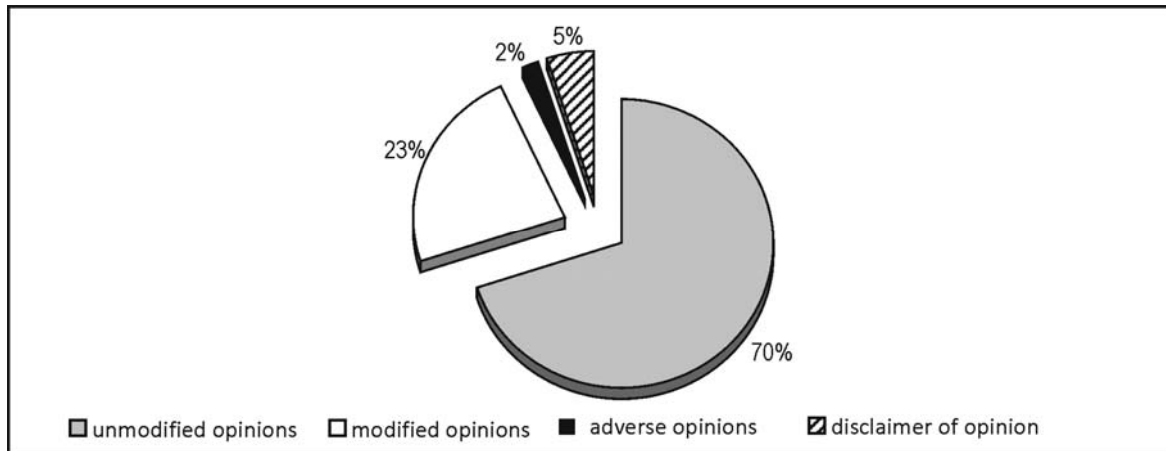
We can also provide you with exaggerated and inadequate forms of expressing the opinion, for example: „*For the purpose of expressing a pertinent opinion on the compliance of both annual accounts with the accounting references in force, as well as of the latter with the provisions of the International Financial Reporting Standards, the audit of the annual financial statements as of 31.12.2013 has been carried out. No material departures from the general accounting principles were observed and the data and information registered in the annual accounts give a fair view and answer the needs of all types of financial-accounting information users, since the rules set out by the Romanian authorities and bodies, as well as the norms established by the International Financial Reporting Standards are observed*”. We must note here this auditor's view or conviction that he should express an opinion on the compliance of the „accounting references” with the International Financial Reporting Standards.

In another case, besides the audit report, the auditor prepares and attaches to the financial statements a document entitled „Comments on the financial statements”, where he comments on issues regarding accounting principles, entity's accounting policies, where he presents the account balances, including issues on income tax (the document is published on the entity's website). This procedure is not right, nor in accordance with the professional standards and practices.

Based on the analysis of the 61 audit reports, the following structure of the opinions expressed can be identified (Figure 2):

• Unmodified opinions	43	70 %
• Modified opinions	14	23 %
• Adverse opinions	1	2 %
• Disclaimers of opinion	3	5 %

Figure 2. Types of opinion

Source: Author's projection

Regarding this structure, following our objective to assess the quality of audit reports, we notice that when the form-related breaches noted above were identified, auditors' opinions were unmodified.

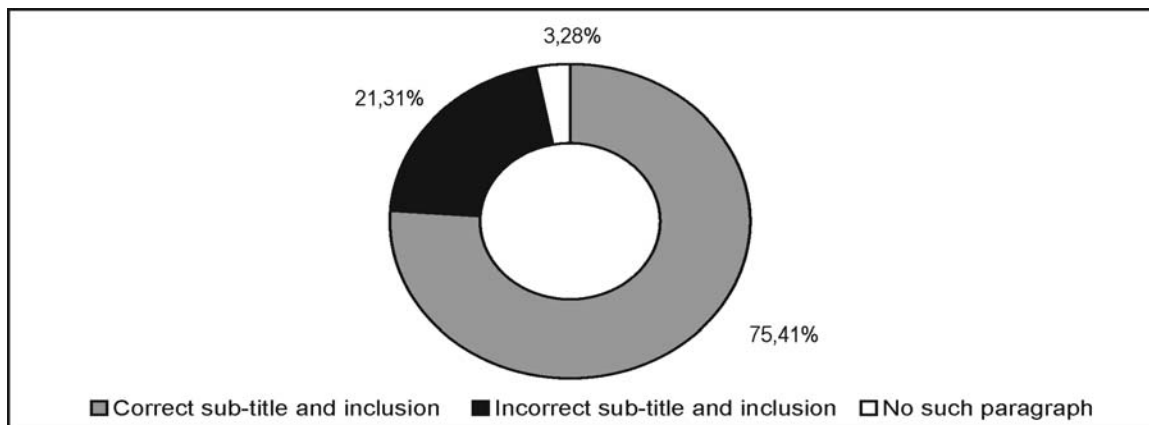
The Compliance of Administrators' Report with the Financial Statements

In Romania, accounting regulations, both those compliant with the International Financial Reporting Standards, as well as those compliant with European directives, require the auditor to include in his report a

reference on the level of compliance of administrator's report with the annual financial statements prepared for that financial year. In accordance with the standard ISA 700, this mention refers to other reporting responsibilities and is addressed in a separate section that can be sub-titled „Report on Other Legal and Regulatory Requirements”. In this case, the auditor's report shall have two parts, the first one being sub-titled „Report on the Financial Statements.”

Based on our analysis, it seems that this presentation form is not always complied with. Out of the 61 reports, 13 (21 %) did not use the correct sub-title, and two reports did not observe this legal requirement (Figure 3).

Figure 3. Paragraph on the compliance of financial statements with the administrator's report

Source: Author's projection

Conclusions

One might argue that the limits of this study are imposed by the small number of entities comprised in the sample. Indeed, their number is not large, but it contains the listed public interest entities, namely those targeting the public interest the most and whose annual reports are the most visible.

It can also be said that certain findings relate to form issues which are not of major importance. On the contrary, we consider that the sample is representative to highlight the extent in which statutory audit practices are consistent and in line with applicable standards. Much too often form-related errors hide knowledge or understanding gaps about concepts, professional

standards and procedures. Unfortunately, the deviations identified confirmed this.

The challenges for the auditors imposed by the new European regulations, the 56/2014/EU Directive of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 amending Directive 43/2006/EC on statutory audits of annual accounts and consolidated accounts and especially by the EU Regulation 537/2014 of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on specific requirements regarding statutory audit of public-interest entities, require their high-level professional skills.

Rigor and professionalism in the preparation and presentation of statutory audit reports are major actors in improving the image of our profession, as a whole.

BIBLIOGRAPHY

IAASB, Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance and Related Services Pronouncements, CAFR, Bucharest, 2013

Order of the minister of public finances no. 1286/2012 for the approval of Accounting regulations in line with International Financial Reporting Standards, applicable to commercial partnerships whose securities are admitted for trading on a regulated market, published in the Official Journal of Romania no. 687 of 4 October 2012

Order of the minister of public finances no. 1802/2014 or the approval of Accounting regulations on annual individual financial statements and annual consolidated financial statements, published in the Official Journal of Romania, Part I, no. 963 of 30 December 2014

Order of the minister of public finances no. 3055/2009 or the approval of Accounting regulations in line with

European directives, published in the Official Journal of Romania no. 766 bis of 10 November 2009, as subsequently amended and supplemented

EU Regulation no. 537/2014 of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on specific requirements regarding statutory audit of public-interest entities and repealing Commission Decision 2005/909/EC, published in the Official Journal of the European Union, L158 of 27 May 2014

www.asfromania.ro

www.mfinante.ro

<http://eifrs.ifrs.org/eifrs/PdfAlone?id=12065&sidebarOption=Unaccompaniedlas>, accessed on 23 January 2015

<https://www.ifac.org/ethics/iesba-code>, accessed on 20 January 2015

Study Regarding Information Systems Audit for E-business

Professor Pavel NĂSTASE, PhD

*Bucharest University of Economic Studies, Romania,
e-mail: nastase.pavel@ase.ro*

Flavia CAIA, PhD Student

*Bucharest University of Economic Studies, Romania,
e-mail: flavia.caia@cig.ase.ro*

Abstract

The role of information systems audit is to provide a method for identifying, assessing and managing information resources in order to fully exploit the strategic potential of information. Audit has a strategic role to provide information, direction and coordination for the management of an organization's information resources.

The aim of the study is to highlight the benefits and importance of the information systems audit in Romania, as a recurring process, additional to the traditional audit missions, in the context of the growing trend of e-commerce and the development of information systems as the basic utility for the operational activity and the management of the business.

The article comprises an empirical study which highlights a number of vulnerabilities and threats in the online environment of an electronic commerce company and formulates a number of recommendations aiming to eliminate or reduce the identified risks.

Keywords: *information systems audit, electronic commerce, information systems vulnerabilities, information systems threats*

JEL Classification: *M42, L86*

1. Introduction

Information technologies in economic activities open new directions of development and evolution. Financial and internal auditors need to conduct their mission in a paperless environment and gaining knowledge of applications and technologies requires an extra effort of familiarization, understanding and even the use of specific concepts and methods (Cardoş, 2010).

The emergence of electronic commerce (e-business) has radically changed the way in which transactions are conducted between organizations and the nature of operations, business relationships and the structuring of business. These changes resulted in significant changes in the risk profile of e-commerce organizations and in the processes associated to risk minimization. Although the basic principles and essential procedures regarding the audit of e-business entities will not be different from those applied by entities not based on e-business, e-commerce related information systems can have a significant impact on the technical work of the audit engagement. In an e-business, the economic transactions are captured, measured and reported in real time without human intervention or paper documents (Kotb and Roberts, 2011).

Nastase et al. (2007: 16) argued that "the need for an information systems audit was experienced first by financial and internal auditors, regarding it at first only as an extension of the financial audit, then the managers of organizations, which, to withstand the competitive race created, recognized that information technology represents a key resource, and therefore, the processes that use it must be controlled and audited, and, not least, international professional associations and organizations have recognized the need to control and audit information systems".

Through auditing its information systems, a company benefits on several levels:

- Standardization;
- Improving business efficiency;
- Improved system and process controls;
- Plan contingency and disaster recovery;
- Information and development systems management;
- Preparation for the statutory audit;

- Assess the effectiveness and efficiency related to the use of resources;
- Reduce risk and increase system security;
- Preventing and detecting errors and fraud (Tomar, 2011).

The objectives of e-commerce audit contain two parts: economic operations and transactions of the audited entities, and e-commerce related information system.

The first concerns the use of information systems, auditing financial statements, relevant activities of business and information, and expressing an opinion, while the second objective is to audit the entity's information system, including the e-commerce system, protecting the active security, the data integrity and the effectiveness and efficiency of the system, and then to express an opinion (Chen, H. and Zheng, K., 2013).

The information system permits the aggregation of information in a suitable form for decision-making at all hierarchical levels, and, for financial audit, it permits the evaluation of the information and reporting system, which makes it play an important role in all phases of the mission. Among these the planning phase should be noted, during which the auditor should assess the risks of material misstatement through understanding the audited entity's information system (Cardoş, 2010).

The features of e-commerce information systems auditing include the following (Chen, H. Zheng, K., 2013, Pathak et al., 2010):

- Electronic data. Refers to the data regarding transactions and operations, stored in databases that audit must organize and analyze. The context in which the audit engagement takes place has been transformed from simple electronic financial records to electronic media, e-mail and instant messaging.
- Application of computer-assisted audit technologies. Implies the guidance in the system or towards data. These technologies are necessary due to the large volume of data which requires the use of these systems in order to obtain indications of possible problems and the outcome of conformity and materiality tests.
- Change of controls on audit risk. The changes do not reflect how the newly emerging risks should be identified, assessed and controlled, as well as aspects concerning responsibility, consequently there is an increased risk of audit and a need for audit and

continuous monitoring. The auditors who were reluctant to review and audit the IT controls are more likely to present incomplete reports, with undetected financial distortions.

- Complexity of the content of the audit report. The audit report for e-commerce information system includes, in addition to a traditional report, items on: ensuring confidentiality of personal data, which will not be used for irrelevant purposes, security of the clearing electronic system and emphasizing the audit of internal controls.
- Real time auditing. Assumes establishing a connection in real time with the computer system of the audited entity, obtaining audit evidence, updating the content to be audited and providing the real-time audit report.

Auditors must assess the level of confidence in the e-commerce system in terms of security risks, privacy issues, and reliability of processes or e-commerce transactions (Pathak et al., 2010).

2. Research methodology

The objective of the empirical study is to analyze the performance, stability and security of the infrastructure in the context of the information system of the company, given that the business is based on the online sales channel and needs hardware and software support that is stable, scalable and permanently functional.

The aim of the study is to highlight the benefits and the importance of performing the audit of information systems in Romania, as a recurring process, additional to the traditional audit missions in the context of the growing trend of e-commerce and the development of information systems as basic utilities for business activities and entity management.

For this study, a qualitative approach was used, in the form of archive-based methods. These include identifying sources of information for testing and evaluating results, as well as functional diagrams, policies, standards, procedures of previous audit engagements, identifying locations and resources that will be audited and identifying the resources necessary to carry out the activities in case of system overload, then correlating and analyzing the information. To support the conclusions based on this method there were used structured interviews on the issues examined.

The procedures to collect information include identification and selection of the approach for verifying

and testing applications, identification of the key personnel to be interviewed, analyzing the policies of the department, the procedures and the internal guidelines, investigating the audit tools, and the testing and verification methodologies for controls. The procedures for evaluating test results concern the response time, accuracy of records, orders, access security, functionality of websites and applications.

Documents analyzed:

- Equipment documentation;
- Documentation of applications;
- Evidence of access rights and user profiles;
- Internal regulations;
- Guidance on working procedures;
- Analyses carried out by the company regarding performance, security, stability, usability, risks associated to the audited information system.

Conducted activities: interviews, online application testing, analyzing documents, records of access rights, regulations and work procedures, verifying the results of a sample security, loading, volume and usability tests, and inspecting the equipment.

3. Empirical Study on the audit of information systems for e-business

3.1. Description of the Information System within the company

The company is a major retailer, which operates through the online shop. The website requires authentication and integrates a database of clients and a database of products and promotions.

The activity of this company is based entirely on the website and online operations performed by customers, its results being directly impacted by the functionality and content of the online shop.

The online store is organized using *Magento Content Management System* (CMS), while for *MyAccount* (pages that require authentication and are connected directly to the database of customers) it is used a custom in-house developed CMS. For *Magento* have been developed custom modules, each being documented by the team that was in charge.

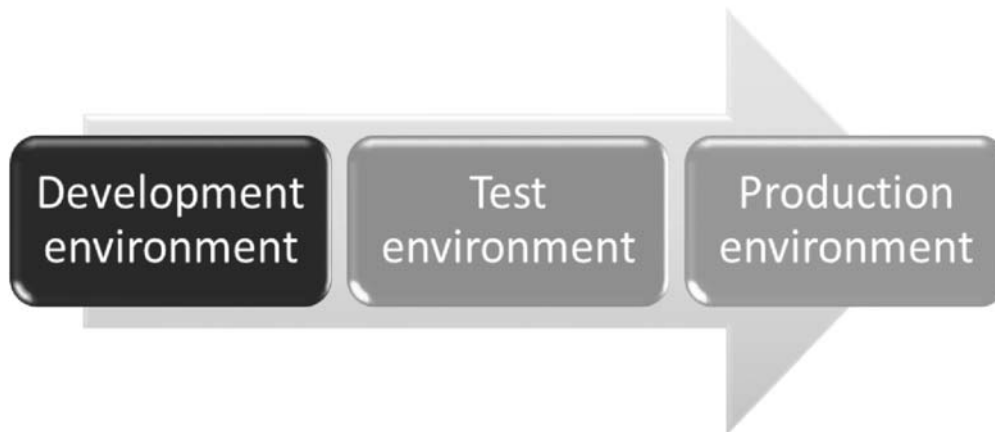
The licenses for *Magento* CMS accounts (accounts and access rights are managed independently) are approved by superiors and reviewed regularly. There is, thus, a strict record of access rights (users, mapping, passwords) for all sites and databases.

Magento was chosen according to several criteria (more than 45) on the mandatory and optional features needed

to better serve the needs of the business and was subject to acceptance tests.

The company has an IT policy that provides strong control over the development process and includes rules for administration, security and working procedures (roadmap). The latter include procedures for maintenance, upgrades, regular security assessments, etc. (**Chart 1**).

Chart 1. Flow of updating and developing activities for the online shop

Source: Flow created by the authors, based on the information provided by the company

The development, testing and production environments are synchronized. The information system has three layers with the following roles: static (scalable parallel additions can be made), dynamic and the database (**Charts 2 and 3**). The operating system used is Red Hat Enterprise Linux. Other technologies used: MySQL Enterprise, Apache, PHP, Oracle, SAS, etc. All technologies are upgraded regularly, and the latest stable versions are used, or when there is a bug that needs to be solved and the update is necessary.

The CSS are filtering equipment that ensure the confidentiality of customers, thus customers' IPs do not appear on the servers of the company.

Business request and change request are formulated by project managers, are received and reviewed by the development team, and then a patch solution is created. When a new functionality is added, the loading impact is analyzed. Also, in the case of major projects, the upgrade of the solution is made based on the business requirement (new functionalities required, estimating the

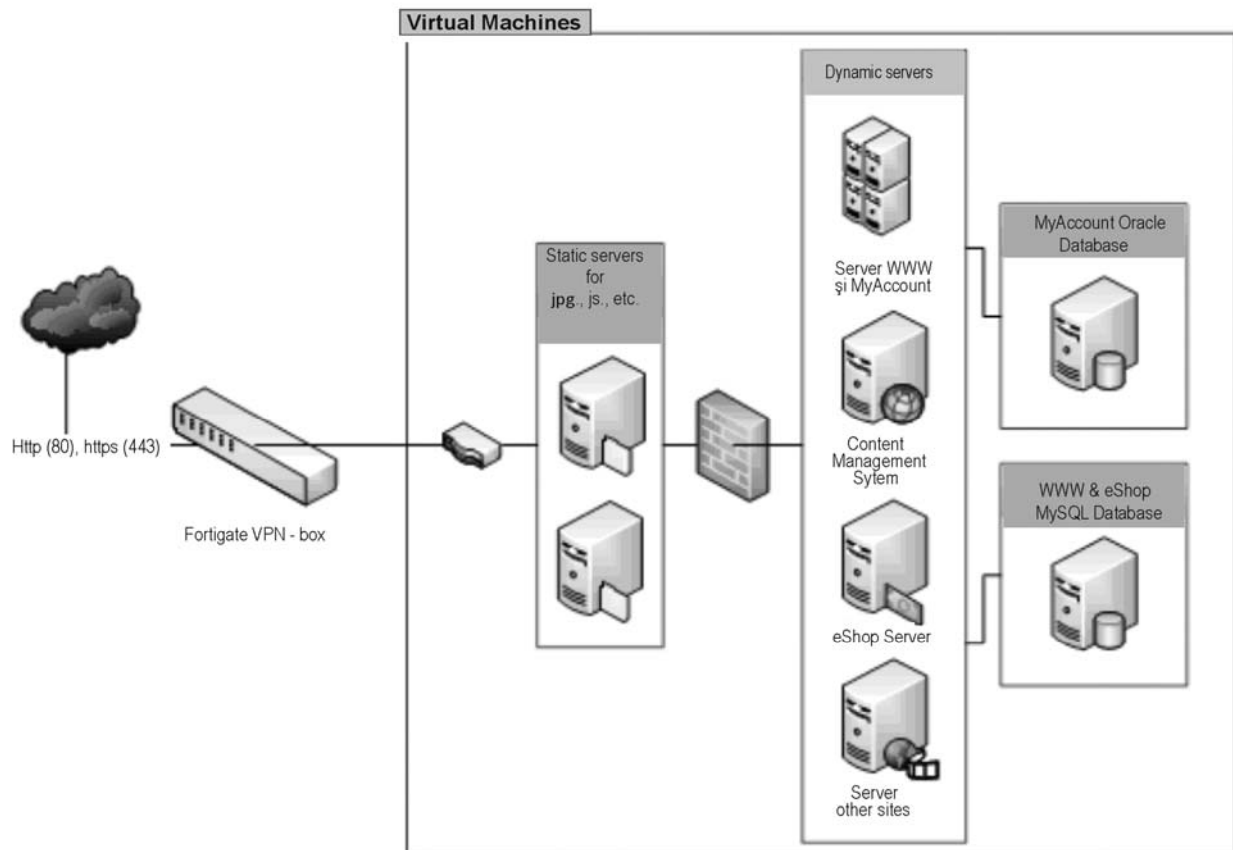
number of customers and orders on the eShop), then there are made proposals, based on estimates, to supplement and organize the resources of IT equipment. There is a formalized escalation matrix on four levels, regarding the responsibility for the content and functionality of websites.

Regarding the network, there is a script replicating the test environment to the production environment, which is running every 15-minute, then the corresponding IPs from the production environment are configured. The installation procedure is checked at the replication of the development environment to test environment, so that the approval is made on the test environment which is identical to the production environment. During the transfer from the test environment to the production environment, the data is blocked so no changes can be made during replication. After transfer is complete, the links and other aspects from the application can be replaced so that references point to the real server in production.

The machines utilized are new, support virtualization, can hold two applications on the same server, have low energy consumption and use new generation, more powerful

processors. The test and the development environment consist of virtual machines and the entire environment is stored on a single server (Charts 2 and 3).

Chart 2. Development/Testing environment

Source: Authors projection, based on the information provided by the company

The changes that can be made on the websites of the company are divided into three categories:

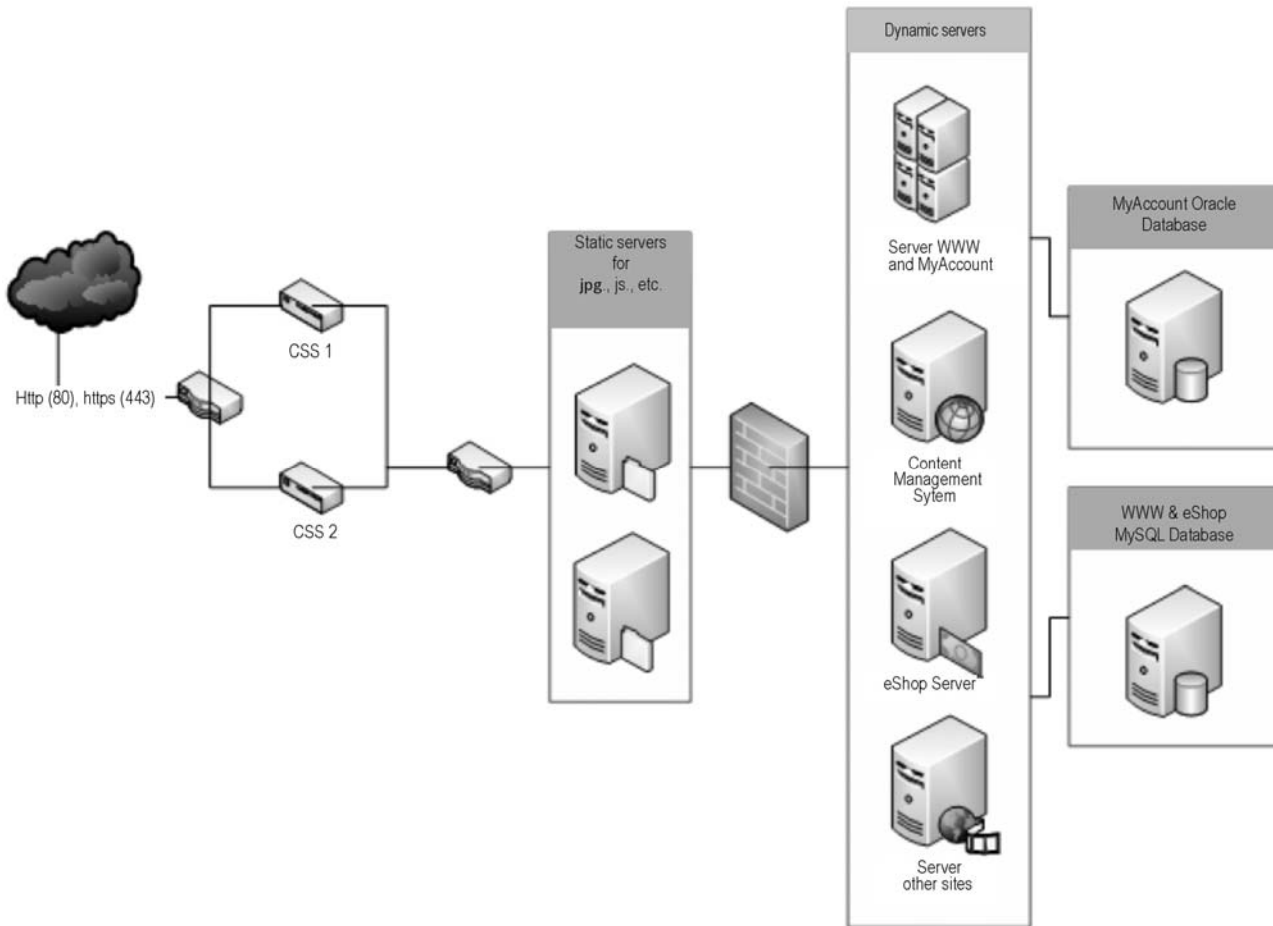
- Large developments (new release) - Major changes to the whole site
- Average developments - page corrections, new promotions
- Minor development – changes regarding pictures, buttons, etc.

The first two types of modifications concerning the application in production require several steps and testing. In order to improve the sites, both user experience and technical tests (security, load,

usability, etc.) are conducted, the necessary changes are made in the development environment, the applications are tested, then the deployment on the production environment is made. After the deployment is completed, Sanity Check Tests are performed to verify whether the implementation was done correctly.

For changes implemented at the application-level, roll-back procedures are included, in order to return to the previous version in case something goes wrong in the production environment. *Crontab* is used to make the deployment during the night, so the site is always functional during the day.

Chart 3. Production environment

Source: Authors projection, based on the information provided by the company

There is a ticketing system, each change request and file sent appears in a history for each site and database. If, for example, something worked on the test/development environment, but on the production/test environment did not work, a ticket is opened so that the development team solves the issue. The development team is contractually obliged to provide non-stop support, on & off site, and to collaborate with other involved teams for the rapid resolution of critical situations.

The test and development environments may require resynchronization, general or specific, as a first step in the installation procedure for certain patches or developments, and this aspect is specified in the documentation of the patch.

To implement changes and solve incidents there is a Service Level Agreement (SLA) with terms for receipt acknowledgment, requirements analysis, temporary settlement of the incident and the estimated time for full settlement or new releases. Delivery time is determined according to the type of request and the degree of emergency. For the team working in the development environment, deadlines are agreed and updated according to the evolution of work processes.

Project owners ensure the change/improvement management, so that the requirements do not conflict, and determine the priority of each requirement. Back-up is done every 10 days for all files and databases, and archives are stored in two copies in various locations from Brasov and Bucharest.

The location of the equipment is protected against fire, earthquake, there are alarm systems, temperature and humidity adjustment systems, and human presence detection systems.

3.2. Analysis and evaluation of MyAccount application

Regarding the CMS internally created for *MyAccount* (MA), the team does not have extensive experience in using it and there are many features that are not used very much complicating the maintenance and improvement of site built on this CMS.

Loading the customers coming from the acquisition of a company in the database, the manual processing of customer data that have different types of codes, translating / migrating the databases of the acquired company and integrating with the database of the company involve additional risks. Thus, *MyAccount* will not be available to customers migrated to the mother company until the customer data is adapted to the characteristics of the database, and this process is subject to human error. The rules for identifying and validating the e-mail or the PNC are not very complex, thus, erroneous or fictitious accounts can appear in the database.

The ticket issued for identifying logged in users should be sent using the post / get method, not through URL and should not appear in the URL. It is necessary to rewrite the way of displaying the links to the pages that can be accessed based on authentication for Apache servers. A *Request Timeout* greater than three minutes means that the site is unavailable, this is a problem related to the automatic control applied to inputs.

Among the pages of *MyAccount* there are functional sections for administrators that imply risks, especially since IPs cannot be traced back (no IP is saved) in order to identify the person using the page (can be a hacker). Thus, there is no control of who accesses the page, and the page can be accessed freely if one identifies the URL. The page should be secured or removed.

The volume tests for the MA platform – how many simultaneous logins the application supports, which is the response time (50 users => 5sec response time) – show that the application is stable, scalable and has enough hardware support. The application has a high probability to remain functional and not subjected to incidents like unsaved session and outdated accounts.

At a very high volume of users, the site could become unavailable, which would affect the company's results.

For some pages concurrent sessions appear, opened by browsers when loading an *iframe* page. This requires optimizing the queries on the database, so as to yield a low response time. The recorded data regarding the number and frequency of connections are properly recorded in these circumstances.

The contact form is having trouble retrieving data application default client requires completing name and surname, although pre-filled and hidden, and there name and e-mail the URL. This is problematic user control on completing the work, but is deficient data acquisition and control does not allow sending the form.

3.3. Identifying threats and vulnerabilities in information technology

Some aspects that appear in the study have a very low frequency, but involve a high degree of risk. The analysis is conducted based on the practical experience and the theoretical studies in the field of information systems auditing.

Vulnerabilities identified through interviews and analyzes performed:

1. There is no strict regulation concerning the procedures for placing and managing new equipment purchased.
2. The procedure for replicating from an environment to another or restoration is not regulated or controlled.
3. The transfer of management and access rights from one team to another, inaccurate mapping of users.
4. The superficial implementation of the test environment, failure to respect the rigors of the process, because of haste or lack of experience.
5. Lack of specialized personnel and aggregation of multiple functions by certain employees.
6. Intermittent management of users or the ignorance of certain employees regarding the safety and management rules (such as changing passwords regularly, training the staff on IT security, etc.).
7. Lack of documentation or incomplete documentation of the applications.
8. Partial testing of applications or functionalities created.

9. The method used to authenticate users creates security risks. The solution chosen was the fastest to implement.
10. The contact form cannot be sent. The control regarding filling in the form is working, but the data pre-filled in hidden fields is not retrieved and the control does not allow sending the form.
11. The translation of the database of the acquired company to the database of the application is done manually. The client codes and the structure differ too much to be automated.

Threats associated to the information system vulnerabilities:

1. Placing high value and importance equipment in an inappropriate location, inadequately furnished and insured can easily lead to equipment damage. Triggering a fire alarm during a training exercise for fire or accident in the building, can lead to flooding the equipment (servers) having a very high value.
2. Creating a new development environment can lead to multiplication of errors or duplication of sensitive information whose subsequent flow cannot be controlled.
3. Transferring the management and access rights from one team to another implies high risks during the transfer. Some people can copy data from the system, data that can be used to attack the company's information system. There is another risk that not all users have been mapped correctly and / or some users may have not had certain/the rights withdrawn, although this is required; or there may be users who know the username and password of another person (for example, some may find out the password for the administrator account) and can obtain access to modify / delete data.
4. Failure to implement a proper test environment can lead to the failure of the system in production. For example, the application will process much slower a database larger than the one used for testing or development, or regarding the interaction with other applications in the system, errors may appear when the applications are integrated in the production environment.
5. The risk of errors, like connection timeout errors when loading takes long.
6. The MA platform is highly customizable, only one person knows how to work a certain modules developed and managed using that platform, and if that person's station is sabotaged, the system may suffer losses, can be attacked roughly, and the image and profits of the company will be affected. Also, the person cannot be verified, not all necessary tests are performed and versions with errors can enter in production.
7. Unauthorized persons getting access to the system or to sensitive information may cause losses for the company and determine a wave of attacks targeting the system of the company. There are limits specified in the licenses regarding the number of stations and users. If users are not managed properly, the company may lose licenses or access to certain development platforms and as a result have suspended access and lost applications. This is a major problem in case of undocumented applications, for which there is no back-up, etc.
8. Lack of documentation or incomplete documentation of applications may lead to the appearance and propagation of security breaches in the application, especially when the workload is high and new people are brought into the team, to work on application development, and the testing is not performed completely for all application modules or not all security tests are covered (e-Jobs failed a simple SQL injection test).
9. Incomplete testing makes the system susceptible to risks related to:
 - Application availability and operation in the production environment;
 - Communication problems between applications that bring losses to the company;
 - Errors that attract hackers or intruders and make the system susceptible to deliberate attacks.
10. Decrease of the number of users, complaints, loss of confidence in the company, lower sales and income, risk of compromising personal data, traffic monitoring problems.

4. Conclusions and recommendations

The information systems audit for entities in the electronic commerce domain presents a set of specific characteristics, compared to auditing traditional entities, such as: electronic data, the application of computer-assisted audit technologies, changing controls regarding audit risk, complexity of the content of the audit report audit and real time auditing.

Following an empirical study conducted in an online business company, there were identified a series of issues related to infrastructure and configuration. They concern the working procedures for key processes, such as implementing a new environment or restoration and transfer, synchronization of certain information or applications, lack of staff. Also, the procedure for transfer from one environment to another does not have a guideline and is not controlled, and the implementation of the test environment is superficial, the rigors of the process being ignored.

As regards the controls of the application the study highlighted issues requiring action, such as: selective, partial testing, authentication problems for the online application and for certain contact form controls, and lack of documentation or incomplete documentation of functionalities. In addition, the method used to authenticate users creates security risks, the contact form cannot be sent, and the translation of the database of the acquired company in the database of the application is done manually.

In order to eliminate or reduce the risks associated to the information system to an acceptable level, we propose a set of security policies:

1. Arranging and providing storage space and coordinating the equipment procurement to the needs of the department.
2. Establish procedures for the transfer of virtual machines, so that sensitive data may not be reproduced and people working on the test environment may not receive access to the development environment or vice versa, if the development environment will be restored using test environment, or vice versa. If the production

environment is involved, a minimum degree of risk should be ensured by requiring clear procedures providing several steps (e.g. identification and assessment, detection, selection, execution, operation and control).

3. Independent, separate management of access rights, software licenses, certificates, etc.
4. Imposing a regulation concerning back-up procedures, roll-back, testing and implementation of a new environment.
5. Periodic assessment of the necessity of personnel, hiring more specialists to manage certain modules / applications, testing, managing access rights and user accounts. Separation of responsibilities of employees and covering the need for professional training.
6. Training employees on IT security.
7. Enforcing mandatory standard procedures, so that there is no modification / module / application / development / functionality of the platform that is not documented.
8. Improving the authentication solution, more effective controls, removing or securing functional management pages.
9. Addressing the data acquiring problem.
10. Allocation of temporary resources for this process, for efficiency and fairness.

The study and the proposed security policies are considering a complex system consisting of online web, Oracle and SAS technologies.

For companies with this business profile, the benefits of independent information systems audit would be reflected in the efficiency, safety, increasing results of the online shops, increasing users' satisfaction with the site and customers' and stakeholders' confidence.

Acknowledgement

This work was co-financed from the European Social Fund through Sectoral Operational Programme Human Resources Development 2007-2013, project number POSDRU/159/1.5/S/142115 „Performance and excellence in doctoral and postdoctoral research in Romanian economics science domain”.

REFERENCES:

- Cannon, D., *CISA Certified Information Systems Auditor Study Guide*, 3rd Edition, John Wiley publishing house, Indianapolis, 2011
- Cardoș V.D., *Provocările și valențele auditului sistemelor informaționale contabile*, Ph.D. Thesis, Coordinator Prof. Dumitru Matîș, „Babeș-Bolyai” University, Cluj-Napoca, 2010, accessed online: http://doctorat.ubbcluj.ro/sustinerea_publica/rezumat/2010/contabilitate/Cardos_Vasile_RO.pdf
- Cascarino, R., *Auditor's Guide to IT Auditing*, John Wiley & Sons publishing house, Hoboken, 2012
- Chen, H. și Zheng, K., *A Study of E-Commerce System Audit*, *Advances in information Sciences and Service Sciences (AISS)*, Volume 5, No. 2, pp. 413-419, 2013
- Jackson, C., *Network Security Auditing*, Cisco Press publishing house, Indianapolis, 2010
- Kotb, A., Roberts, C., *The Impact of E-Business on the Audit Process: An Investigation of the Factors Leading to Change*, *International Journal of Auditing*, Volume 15, pp. 150–175, 2011
- Madan, D., *ISCA - A Complete Reference (Information System Control and Audit)*, publisher Pooja Law House, 2013
- Moeller, R., *IT Audit, Control, and Security*, John Wiley & Sons publishing house, Hoboken, 2010
- Năstase et al, *Auditul și controlul sistemelor informaționale*, Editura Economică, București, 2007
- Pathak, J., Lind, M., și Abdolmohammadi, M., *E-Commerce Audit Judgment Expertise: Does Expertise in System Change Management and Information Technology Auditing Mediate E-Commerce Audit Judgment Expertise?*, *Informatica Economică*, 2010, Volume 14, No. 1, pp. 5-20, 2010
- Tomar, N., *Benefits of Auditing in Information System*, 2011, available online at: <http://www.c-sharpcorner.com/blogs/4909/benefits-of-auditing-in-information-system.aspx>
- Google Online Security Blog, disponibil la adresa: <http://googleonlinesecurity.blogspot.ro/>

Study on Increasing Value Relevance of Accounting Information by IFRS. The Case of the Romanian Companies Listed at Stock Exchange

Mihaela Alina ROBU, Ph.D. Student,
Faculty of Economy and Business Administration,
„Alexandru Ioan Cuza” University in Iași, Romania,
e-mail: mihaela.robuc@feaa.uaic.ro

Abstract

In their decision making process, investors need relevant and pertinent information. Due to the financial crisis, investors seek new instruments and techniques which can indicate the stock characterized by a higher return under the conditions of a priori established risk. The unfavorable economic conditions, marked by economic and financial crisis, financial fraud and circumvention of applying the recognized international accounting standards, investor confidence in the information of the financial statements of the companies has suffered. Can the mandatory adoption of International Financial Reporting Standards (IFRS), in Romania, by all the companies listed on the regulated market, Bucharest Stock Exchange (BSE), be considered the answer to the investors' problem? Can IFRS provide valuable financial information? Based on the previously identified problem, the purpose of this study is to analyze if the accounting numbers obtained according to IFRS are more value relevant than the ones obtained according to Romanian Accounting Standards (RAS) and which type of companies can offer high stock performance. To achieve the purpose of the research, the target population consists of companies listed on BSE before and after the adoption of IFRS, during the financial crisis. From the target population, a sample of 59 companies listed on BSE was selected. These companies are characterized by various sizes and different activity fields. Data processing was performed using multiple regression analysis and ANCOVA models. Data for the analysis was collected from the financial statements of companies and from information provided by BSE. As statistical software, SPSS 20.0 was used. The research results reflect the increase in value relevance in the case of IFRS adoption. The IFRS adoption seems to be different when taking into consideration the activity field of the company. The results of this study may be useful to investors in obtaining tools that may contribute in the decisions making process.

Keywords: investors, value relevance, financial information, multiple regression analysis, ANCOVA models.

JEL Classification: C13, C58, G14, M41

Introduction

The emergence of the last financial crisis has shown that a lack of transparency within financial markets lead, amongst the participants in the economic environment, to instability and distrust (Robu and Istrate, 2014). One of the effects of financial crisis has been deeply felt within the financial markets, both on short time by suspending the transactions for a limited period of time, and even medium and long term, affecting the activities of the stock exchange listed companies including their disappearance. To prevent these effects, high quality information in financial statements represents a viable solution to investors, who are considered the main actors of the financial market.

Investors are considered the users' category of the financial statements that need the most information, considering that they usually cannot ask for the information directly from the company. Moreover, as capital suppliers of companies, financial statements must meet the interest of investors and meet most of their needs (Palea, 2013). As a result, investors' needs are considered representative to a large group of users (IASB, 2013).

The accounting regulation and standardization institutions, and also the national and international decision makers, show a fundamental interest regarding the effects of financial reporting on the economy. This is mainly due to the main objective of financial reporting, which is to offer useful information supporting the users of financial statements in the decisions they make regarding the financial performance and position of a company (IASB, 2013). Based on the financial information, the investors make decision, regarding the portfolios selection (acquisition, selling or holding of equity capital financial instruments), which also affect the stock prices, and, as a result, the way a company gets additional financing (Palea, 2013).

Amongst the accounting standards, that are internationally applied, it is considered that, by adopting and applying the International Financial Reporting Standards (IFRS), companies act the best way and present qualitative financial statements corresponding to the users' interest (Iatridis, 2010).

2002 represented an important moment regarding the IFRS. The European Union decided that since the 2005 financial exercise, listed companies within the European Economic Area would have to report consolidated

financial statements according to the IFRS. The main objective aimed at growing the transparency of financial reporting (Palea, 2013; Gjerde *et al.*, 2008).

In Romania, the accounting harmonization process with the international regulations began in 1999. For the companies listed on the BSE transition to IFRS has been gradually so that from the financial exercise 2012, all companies whose securities are admitted for transaction on a regulated market must prepare their financial statements in accordance with the IFRS adopted by the European Union (Albu and Albu, 2012).

The implementation of the IFRS has been carried out in a period when the effects of the financial crisis are still felt and when investors are still reserved when making investments. As a result, the investors should ask if the mandatory adoption of IFRS, in Romania, by all the companies listed on, BSE, can be considered the answer to the investors' problem in a time of crisis? Can IFRS provide valuable financial information?

The objective of this study is to analyze if, in the context of the financial crisis, the adoption of the IFRS is benefic to the financial market participants, if the information in the financial statements set according to the IFRS are considered more value relevant than the ones prepared according to the Romanian Accounting Standards (RAS). In order to reach this objective, the study has been carried out on a sample of 59 BSE listed companies before and after the implementation of the IFRS using the simple linear regression analysis and the ANCOVA method.

The research results reflect a slight increase in value relevance in the case of IFRS adoption. The adoption of IFRS is expected to ensure greater comparability and transparency of financial reporting around the world. It is also expected to enhance the internationalization of capital markets. The IFRS adoption seems to be different when taking into consideration the activity field of the company.

Literature review

One of the main research fields in accounting is value relevance research. The objective of this field is to determine the degree the information in financial statements influences the stock prices and based on which future cash flows corresponding to the stocks can be predicted. The value relevance concept is analyzed from the investors' point of view (Beisland, 2009).

From the point of view of the international accounting regulations, the value relevance concept is not explicitly admitted by the international standardization institutions. Within the two internationally admitted sets of standards (IFRS and US GAAP), the general conceptual framework of financial reporting presents the relevance as a fundamental qualitative feature of the information within financial statements, together with the reliability, the accurate representation (IASB, 2013). While the financial information is considered relevant if it has the capacity to generate a difference amongst the decisions of the users, the reliability comes to accurately represent the phenomena it desires to represent through information (Barth *et al.*, 2001; IASB, 2013).

Some authors consider that the concept of value relevance actually refers to the tests used to verify the two fundamental features of information in financial statements (relevance and reliability). Financial information is value relevant only if it is relevant to investors when evaluating the company and it is sufficiently plausible to be reflected in the stocks' prices (Barth *et al.*, 2001).

Starting from the existing studies that approach the issue of the influence of financial information on the investors' decisions, Holthausen and Watts (2001) separate these studies on categories. The first category is represented by the incremental association studies. They analyze if the interesting financial information is useful for explaining the stock price or the stock return.

From the study of Ball and Brown (1968), numerous studies have analyzed the association degree between the stock price or stock return and the information in the financial statements, most of which are based on the capital market of the USA (Ball and Brown, 1968; Ohlson, 1995). Most of these studies have analyzed the statistical relation between earnings, book value of equity and the stock prices or stock return, as linear regression models (Ohlson, 1995). From the point of view of the influence degree on the investors' decisions, it is noticed a decrease of earnings influence and an increase of the book value equity, operating in an opposite way the one with the other (Collins *et al.*, 1997).

During the last decades, the empirical research has focused on the relation between different accounting standards and the stock price or the stock return, in order to identify the best accounting policies. Thus, the second studies' category has appeared, which focuses

on the analysis of the influence of the financial information on the investors' decisions in order to see if obtained financial information according to the regulation of certain accounting standards are more correlated to the market values than the rules of other accounting standards. The use of a certain accounting standard is used as an explanatory variable. Such a study is available in the literature as *relative association study*, the analysis being usually carried out on the same period (Holthausen and Watts, 2001).

Even if within the two study categories the regression analysis is used, the difference consists of the way the obtained results are interpreted. The studies regarding the association analysis test the existence of differences through the R^2 (*R Squared*) coefficient of determination (Holthausen and Watts, 2001; Beisland, 2009). The variables for which the values of the coefficient of determination are the highest are considered relevant. The coefficient of determination shows the percentage of the variation of the price or stock return that is explained by the analyzed financial factors (Ohlson, 1995). Though, within the regarding the fundamental associations studies, the financial information is considered relevant when the estimated regression coefficients are significantly different from zero (Beisland, 2009).

In some countries, the accounting standards are set by the public (governmental) sector, while in others, the accounting standards are established by the private sector or by the private sector and the public one. Anandarajan and Hasan (2010) have concluded that, when the government gets involved, the value relevance of the accounting information decreases. This is due to the fact that the main objective of the government is to satisfy the regulation needs. Contrary, when the accounting standards are set by or with the private sector, the value relevance of the financial information is higher as a result of the fact that the main objective is to integrate new accounting ideas.

Starting from the main international accounting standards (IFRS and US GAAP) and from the actual convergence and harmonization tendency of the accounting regulations, a series of empirical studies have investigated if the implementation of the IFRS is benefic to the participants on the capital market.

Amongst the benefits of the IFRS adoption, the literature focuses on the harmonization of the accounting practices at an international level, the growth

comparability of the reported information, lower transaction costs and the growth of the international investments (Street *et al.*, 2000). Besides, Iatridis (2010) synthesizes the main benefits that result from various empirical studies: the IFRS represent a positive signal regarding the quality and transparency of the information obtained by accounting, the companies that apply voluntary or mandatory IFRS have the tendency to display higher quality information compared to the companies that follow the GAAP, the use of IFRS determines a decrease of the information asymmetry and the cost of capital, as well as a decrease of the possibility to manipulate the information, thus increasing the efficiency of the financial markets.

Other authors consider that the IFRS do not bring only benefits. A feature of the IFRS is the managers' limitation when choosing alternative accounting methods. This situation together with the strict application should lead to a growth of the financial information value relevance. Though, the lack of flexibility of the accounting alternative methods can affect the managers' capacity to report accounting measures that would reflect the economic conditions of a company, undermining the efficacy of the IFRS. As a result, it is hard to determine if the adoption of the IFRS should lead to a growth of the financial information value relevance (Barth *et al.*, 2008).

From the perspective of the financial information value relevance obtained through the adoption of IFRS, Barth *et al.* (2008) have analyzed a sample of 327 companies from 21 countries that have voluntarily adopted IFRS between 1994 and 2003. By analyzing the companies before and after the adoption of the standards and using a linear model based on book values and earnings, the results have emphasized the growth of the coefficient of determination (R^2) from 28% to 40%. As a result, the value relevance of the financial information grows at the same time with the use of IFRS. To analyze the value relevance of the financial information, Dumontier and Raffournier (2002) also analyzed the coefficient of determination in different countries, the values of the coefficient being between 7% and 17% in Germany, between 1% and 29% in Denmark, between 7% and 17% in France and around 10% in the USA. This study contradicts the affirmation that the relation between the financial and the market information is similar in all the European countries that adopted the IFRS (Devalle *et al.*, 2010). Thus, Devalle *et al.* (2010) has analyzed a

series of articles regarding the value relevance of the financial information, both in the developed countries and in the emerging ones. If the opinions are various and mixed in Germany, the United Kingdom and Spain comparing the IFRS to the national regulations, in Finland and Switzerland, the IFRS do not bring any improvement to the quality of the financial information from the investors' point of view. A possible explanation for the contradictory results could be the multitude of macro and micro economic factors that influence each company, activity field, country and region.

From the point of view of Romanian companies listed on the BSE, the transition to international standards and the differences between them and the national regulations was analyzed theoretically in a first stage (Albu and Albu, 2012). This step was the starting point for further empirical studies. The analysis of financial information on the investors' decisions in Romania has focused mainly on the analysis of the coefficient of determination or the coefficients of the ratios considered significant (Filip and Raffournier, 2010; Carp, 2015). Recently, Jaba *et al.* (2013) have brought to the forefront the time factor influence on investor decisions through panel analysis. Identifying empirically the differences between Romanian accounting standards and international accounting standards is considered to be in an early stage, some studies focused on this issue are Robu and Robu (2014b) and Munteanu *et al.* (2014).

Research methodology

The study aims, in the context of the financial crisis, at analyzing the financial information provided on one side by the national regulation (RAS) and on the other side by the international regulation (IFRS), and estimating the influence of the financial-accounting information on the stock price.

In order to reach the research objectives, the study proposes the following working hypotheses:

H₁: For the Romanian listed companies, the information displayed in the financial statements have a significant influence on the stock price, depending on the used accounting referential.

H₂: Depending on the used referential, there are significant differences between the average values of the stock price, determined by the financial information of the company, expressed based on the accounting data and on the activity field.

Target population and analyzed sample

The target population is represented by the companies listed on the Bucharest Stock Exchange, the analyzed period considers on one side the financial exercises in 2010 and 2011 (financial exercises whose financial statements of the listed companies were issued according to the Order of the public finances ministry no. 3055 in October 29th 2009 with subsequent changes and completes) and on the other side, the financial exercises in 2012 and 2013 (when the financial statements of the companies listed on a regulated market are issued according to the IFRS).

At the end of the 2013 financial exercise, on the BSE section, 80 companies in the Ist, IInd and IIIrd category were traded. From this target population, 12 companies were excluded, representing financial agents, monetary agents, mutual funds and other similar entities, 5 suspended or insolvent companies at the time of the study were also excluded, 6 companies whose trading on the regulated market started with the 2012 and 2013 financial exercises and a company that was confronting with insolvency proceedings during the 2010-2013 financial exercises. The final sample is based on the rational survey (not randomized) of 59 BSE listed companies for which the financial statements are issued according to the IFRS adopted by the European Union for the 2012 and 2013 financial exercise and to the Order of the public finances ministry no 3055/2009 with subsequent changes and completes for the 2010 and 2011 financial exercises. The total number of observations is 218 (109 for the 2012 and 2013 financial exercises; 109 for the 2010 and 2011 financial exercises).

Analyzed variables and data sources

In order to obtain the research results, we started from the variables afferent to the Feltham and Ohlson model (1995). The Feltham and Ohlson model realizes an explicit relation between the accounting values of the book value of equities, earnings and the stock price according to equation 1:

$$P_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 BVPS_{i,t} + \beta_2 EPS_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad (1)$$

where:

$P_{i,t}$: represents the price of a stock for company i at moment t ;

$BVPS_{i,t}$: represents the book value of the equity for company i at moment t reported to the number of the issued ordinary shares;

$EPS_{i,t}$: represents the net result divided by the number of ordinary shares issued for company i at moment t ;

$\varepsilon_{i,t}$: is a random variables which follows a normal distribution $\sim N(0, 1)$.

As a dependent variable, the study considered the price of a stock obtained at 150 days later than the moment of the financial exercise ending. This period of 150 days is established by the national regulation, Order no. 79 of 21st January 2014 on the main aspects of preparation and submission of annual financial statements and annual accounting reports by economic operators to the local offices of the Ministry of Finance.

The analysis of the influence of the accounting referential adoption on the stock price has been carried out by separating the companies in the analyzed sample in two categories. The first one is represented by the companies that had the financial statements of 2010 and 2011 issued according to the national regulation, Order no. 3055 of 29th October 2009 of the minister of public finance approving accounting regulations according to European directives subsequently repealed by Order no. 1802 of 29th December 2014 of the minister of finance for approval of accounting regulations of the annual individual and consolidated financial statements. The second one is represented by the companies whose financial statements of 2012 and 2013 were issued according to the IFRS. To quantify this situation, a dummy (D) variable was used with {0; 1} values, the issuance of the financial statements according to the IFRS referential being considered a reference. Value 0 shows that the company follows the Romanian accounting regulations to prepare the financial statements, while value 1 shows the use of IFRS.

To consider the classification according to the activity field, the companies were separated in four groups: industry, trade, services and constructions. The analysis of the influence of the activity field on the stock price is also carried out using dummy variables, with their values displayed in **Table 1**. The trading category is considered a reference category.

Table 1. Dummy variables used for the analysis and their value

Dummy Variables	Value of dummy variables
D	D = 1 (The company reports financial information according to IFRS) and D = 0 (Companies report financial information according to RAS)
DO ₁	DO ₁ = 1 (Company in industry) and DO ₁ = 0 (The company is in another field of activity than industry)
DO ₂	DO ₂ = 1 (Company in services) and DO ₂ = 0 (The company is in other category of activities than services)
DO ₃	DO ₃ = 1 (Company in constructions) and DO ₃ = 0 (The company is not in the construction)

Source: Own processing in SPSS 20.0

The data, regarding the numerical variables for the analysis corresponding to each company, was obtained from the annual financial statements displayed on the Bucharest Stock Exchange site www.bvb.ro. The stock prices were also taken from the same site.

Data analysis method

In order to obtain the research results, as a method of data analysis, the ANCOVA linear regression analysis was used. In the case of the ANCOVA model, the dependent variable is quantitative, while the independent variables can be both scale type quantitative and dummy type alternatives. The ANCOVA model is:

$$P_i = \delta + \beta_0 D + \beta_1 BVPS + \beta_2 EPS + \beta_3 D \cdot BVPS + \beta_4 D \cdot EPS + \varepsilon \quad (2)$$

where:

δ and $\beta_{=0, \dots, 3}$: represent parameters of the regression model;

P_i : represents the stock price after 150 days from the end of the financial exercise;

$BVPS$: represents the book value equity per stock;

EPS : represents earnings (net income) per stock;

D : dummy variable corresponding to the used accounting referential;

ε : a random variable which follows a normal distribution $\sim N(0, 1)$.

Equation 2 also presents the interaction, the D-BVPS and D-EPS products between the scale type quantitative variable (financial indicators) and the dummy alternative variable, which emphasizes the used accounting referential.

Equation 3 captures, in the same time, the influence of accounting standards and membership in a particular activity field.

$$P_i = \delta + \alpha_1 D + \alpha_1 DO_1 + \alpha_2 DO_2 + \alpha_3 DO_3 + \beta_1 BVPS + \beta_2 EPS + \beta_3 D \cdot BVPS + \beta_4 D \cdot EPS + \beta_5 DO_1 \cdot BVPS + \beta_6 DO_1 \cdot EPS + \beta_7 DO_2 \cdot BVPS + \beta_8 DO_2 \cdot EPS + \beta_9 DO_3 \cdot BVPS + \beta_{10} DO_3 \cdot EPS + \varepsilon \quad (3)$$

where:

δ , $\alpha_{=1, \dots, 3}$ and $\beta_{=0, \dots, 3}$: represent parameters of the regression model;

P_i : represents the stock price after 150 days from the end of the financial exercise;

$BVPS$: represents the book value equity per stock;

EPS : represents earnings (net income) per stock;

D : represents the dummy variable corresponding to the used accounting referential;

$DO_{=1, \dots, 3}$: represent dummy variables corresponding to the field of activity;

ε : represents a random variable which follows a normal distribution $\sim N(0, 1)$.

Data processing was performed using SPSS 20.0 as statistical software.

Results and discussions

To obtain the research results, the first step was to scale equation 1 with the stock price at the end of the financial exercise. The second step was to exclude the outliers, for each category apart, by replacing the values that were lower than the value of percentile 5 with it and the ones of the values higher than the value of percentile 95 with its value. Smoothing procedures were used to avoid the effects of extreme observations.

Amongst the first results of the research, the averages for each category represent a way to identify the possible differences between the values presented in

the financial statements according to the two standards. The first results of the research aim at the means for

each category, before and after the transformation of the variables, the averages being displayed in **Table 2**.

Table 2. Means corresponding to the numerical variables of each category

Variables	Mean			
	Initial Variables		Transformed Variables	
	Post-IFRS period	Pre-IFRS period	Post-IFRS period	Pre-IFRS period
BVPS	1.8735	2.4845	2.3971	2.3750
EPS	0.6421	0.5735	-0.1871	-0.0629
P	1.0752	1.0683	1.0735	0.9752

Source: Own processing in SPSS 20.0

The means corresponding to the initial numerical variables for each category show the existence of differences between the obtained accounting variables according to the IFRS and the ones obtained according to the national standards used until the 2011 financial exercise. The difference between the means corresponding to the book value of equity, as a result of the IFRS implementation, is considered higher, but though minor compared to the difference of means for the earnings per stock, which is considered insignificant. This situation can be explained by the gradual evolution and the preparing for the international regulation, by

issuing some regulating documents, trying to diminish the differences compared to the IFRS. As for the investors, their decisions are not influenced by the implementation of these international standards.

In order to test the proposed hypotheses, data analysis supposes obtaining three significant econometric models, according to **Table 3**. The main objective of this analysis is to test if and how fast the information provided by the financial-accounting information is reflected by the prices in a certain time period. The corresponding equations are displayed below.

Table 3. Significant variables and the parameters of the ANCOVA models

Model testing		Variables	Coefficients	t	Sig.
Model 1 (RAS)	R Square = 0.050 F test = 5.587 Sig. = 0.020	(Constant)	0.984	49.262	0.000
		EPS	0.137	2.364	0.020
Model 2 (IFRS)	R Square = 0.116 F test = 13.987 Sig. = 0.000	(Constant)	0.987	33.214	0.000
		BVPS	0.036	3.740	0.000
Model 3 (Total)	R Square = 0.138 F test = 11.442 Sig. = 0.000	(Constant)	0.981	59.364	0.000
		EPS	0.136	2.424	0.016
		D-BVPS	0.037	4.966	0.000
		D-EPS	-0.166	-2.765	0.006

Source: Own processing in SPSS 20.0

In the first stage of the study, the relation between financial information (book value of equity per stock and earnings per stock) and the investors' decisions reflected by the stock prices before the implementation of the IFRS by all companies whose stocks are traded

on a regulated market. As a result of data processing, the first results show the value of the **R²** coefficient of determination of 5% as well as the one of the **F statistics** of 5,587. The **Sig.** value of 0.020 shows that the independent variables explain 5% of the stock price

with a trust of 95%. The low value of this coefficient of determination can be explained either by the low number of variables used in the analysis (the stock price is explained by earnings per stock, to the prejudice of book values of equity per stock), or by the effects of the financial crisis that determines the investors reticence on the financial market, acting in an irrational manner.

The model for this first case is displayed in equation 4.

$$P_t = 0.984 + 0.137EPS + \varepsilon \quad (4)$$

This model shows the shareholders' interest in the capacity of the company to efficiently operate and obtain profit, or to remunerate them for taking risks as a result of their investments, or to reinvest a part of the profit in the company.

Through model number 2, we analyze the relation between the financial information and the stock price after the implementation of IFRS by all companies whose stocks are traded on a regulated market. Testing the model, the first results display a **R²** coefficient of determination of 11.6% as well as the **F statistics** of 13.987. The 0.020 **Sig.** value shows that the independent variables explain 11.6% of the stock price with a trust of 95%. The growth of the coefficient of determination from 5% (before the implementation of the IFRS) to 11.6% (after the implementation of the IFRS) shows the trust of the shareholders and investors in the international accounting standards. This trust can be explained by the benefits the IFRS bring, amongst like transparency, reducing the informational asymmetry and more accurate information. Though, significantly low values of this coefficient demonstrate the fact that investors' decisions are not based only on the analysis of the equity and the earnings of the financial exercise.

In the case of the international regulations implementation, the model is included in equation 5.

$$P_t = 0.987 + 0.036BVPS + \varepsilon \quad (5)$$

Unlike the former situation of applying the RAS, after the implementation of the IFRS, the investors focus on the equity of the companies. This interest for the values of the equity is due to the passing from the historical cost to the fair value. According to the literature (Kousenidis *et al.*, 2013), this change determines values of the company that are closer to intrinsic values. The objective is to supply investors with more value relevant financial

information. Thus, accounting information reported according to the IFRS will be more relevant than the ones reported according to RAS.

Model 3, displayed as equation 6, reflects both the influence of the financial information (earnings per stock and of the book value of equity per stock), as well as the applied accounting referential (IFRS or RAS) on the stock price.

$$P_t = 0.981 + 0.136EPS + 0.037BVPS \cdot D - 0.166EPS \cdot D + \varepsilon \quad (6)$$

Equation 6 shows the importance of the earnings to investors, no matter of the applied accounting referential. Though, if a company applies international norms, the influence of accounting results on the stock price is low and negative, investors being interested more in the book value of equity.

Changes that resulted from the implementation of IFRS might need time to be completely appreciated by investors.

Regarding the activity field, representative and significant variables which influence the price of one stock are displayed in table 4. With a trust of 90%, financial information as well as accounting referential and the activity field influence the investors' decisions, reflected through the stock price. Regarding the interactions between the dummy variables, which indicate the activity field of one company, and the financial information, these have a negative influence on the investors' decisions.

According to data in **Table 4**, the ANCOVA regression model is displayed in equation 7:

$$P_t = 0.809 + 0.136BVPS + 0.076EPS + 0.035BVPS \cdot D + 0.177DO_1 + 0.229DO_2 - 0.128BVPS \cdot DO_1 - 0.481EPS \cdot DO_2 - 0.182BVPS \cdot DO_2 - 0.101BVPS \cdot DO_3 + \varepsilon \quad (7)$$

In the case of a company in the industry, the growth with a RON of the BVPS will cause the reduction with 0.128 RON of the stock price compared to the companies in trading. For the ones in services, information that influences the investors' opinion, reflected through the price are BVPS and EPS. In constructions, investors are interested in the growth of the BVPS. Regarding industry and constructions, the activity of the companies supposes the existence of non-current and current

assets corresponding to the equity capitals. Unlike these fields, the activity in services is based more on the

human factor and less on the needed material instruments.

Table 4: Estimations of the ANCOVA regression model parameters

Model testing		Variables	Coefficients	t	Sig.
Industry model	R Square = 0.190 F test = 5.424 Sig. = 0.000	(Constant)	0.809	10.384	0.000
		BVPS	0.136	2.610	0.010
		EPS	0.076	1.946	0.053
		D-BVPS	0.035	3.824	0.000
		DO ₁	0.177	2.231	0.027
		DO ₂	0.229	2.187	0.030
		DO ₁ -BVPS	-0.128	-2.420	0.016
		DO ₂ -EPS	-0.481	-3.400	0.001
		DO ₂ -BVPS	-0.182	-3.216	0.002
		DO ₃ -BVPS	-0.101	-2.307	0.022

Source: own processing in SPSS 20.0

CONCLUSIONS

After processing the data using simple linear regression and ANCOVA models, the results led to the validation of the proposed working hypothesis: for the Romanian listed companies, the information displayed in the financial statements have a significant influence on the stock price; depending on the used accounting referential, there are significant differences between the average values of the stock price, determined by the financial information of the company, expressed based on the accounting data and on the activity field.

Validation of these assumptions determine to achieve the goal proposed of testing if, in the context of the financial crisis, the adoption of the IFRS is benefic to the financial market participants, if the information in the financial statements set according to the IFRS are considered more value relevant than the ones prepared according to the Romanian Accounting Standards.

The results are consistent with the views expressed in the literature (Chen *et al.*, 1986) on the existence of a weak link between stock return or price and financial information from financial statements which explain usually less than 10% of the variation of the stock return or stock price.

The research results reflect the increase in value relevance in the case of IFRS adoption. Although the

coefficient of determination does not exceed 12%, however, its value is twice the coefficient of determination obtained by the application of RAS, demonstrating the confidence shown by investors for those financial information reported under IFRS. When IFRSs are adopted, investors are concerned on the value of equity at the in the detriment of earnings, as an effect of switching from historical cost to fair value. This can be explained by the possibility of manipulation of accounting results, with impact on earnings (either in the form of dividends or in the form of capital gains yield).

The IFRS adoption seems to be different when taking into consideration the activity field. Considering this factor, investors are urged to place the funds available in industrial companies, where conditions remain unchanged in economic activity. Making an investment in firms in the industry has the advantage of having, most often, a market for the product like final consumers or other companies that have the object of processing or marketing of that product. Unlike industrial companies, trade and services companies were more affected by the financial crisis, being unable marketing the final products.

The results of this study may be useful to investors to assess the most appropriate investment decisions. The limits of this study relate mainly to the size and nature of the sample which contains 59 companies from different

activity fields, in the period 2010-2013. At the same time, the study was focused only on the analysis of the influence of financial factors and non-financial as activity fields on investors' decisions without taking into question other important non-financial factors as control variables. However, future research directions aimed precisely at reducing or eliminating these limitations.

Acknowledgement

This work was co-financed from the European Social Fund through Sectoral Operational Programme Human Resources Development 2007-2013, project number POSDRU/159/1.5/S/142115 „Performance and excellence in doctoral and postdoctoral research in Romanian economics science domain”.

BIBLIOGRAPHIC REFERENCES

- Albu, N., Albu, C. N. (2012), *International Financial Reporting Standards in an Emerging Economy: Lessons from Romania*, Australian Accounting Review, 33(4), 341-352
- Anandarajan, A., Hasan, I. (2010), *Value relevance of earnings: Evidence from Middle Eastern and North Countries*, Advances in Accounting, incorporating Advances in International Accounting, 26(2), 270-279
- Ball, R., Brown, P. (1968) *An Empirical Evaluation of Accounting Numbers*, Journal of Accounting Research, 6(2), 159-178
- Barth, M. E., Beaver, W. H., Landsman, W. R. (2001), *The relevance of the value relevance literature for financial accounting standard setting: another view*, Journal of Accounting and Economics, 31(1-3), 77-104
- Barth, M. E., Landsman, W. R., Lang, M. H. (2008), *International Accounting Standards and Accounting Quality*, Journal of Accounting Research, 46(3), 467-498
- Beisland, L. A. (2009), *A Review of the Value Relevance Literature*, The Open Business Journal, 2(1), 7-27
- Carp, M. (2015), *Exploratory Study on the Influence of Non-Financial Factors on the Stock Performance of Quoted Romanian Companies*, "Audit Financiar" Journal, Volume XIII, No. 1(121), 116-130
- Chen, N.-F., Roll, R., Ross, S. A. (1986), *Economic forces and the stock market*, Journal of Business, 59(3), 383-403
- Collins, D. W., Maydew, E. L., Weiss, I. S. (1997), *Changes in the value-relevance of earnings and book values over the past forty years*, Journal of Accounting and Economics, 24(1), 39-67
- Devalle, A., Onali, E., Magarini, R. (2010), *Assessing the Value Relevance of Accounting Data After the Introduction of IFRS in Europe*, Journal of International Financial Management and Accounting, 21(2), 85-119
- Dumontier, P., Raffournier, B. (2002), *Accounting and capital markets: a survey of the European evidence*, European Accounting Review, 11(1), 119-151
- Feltham, G. A., Ohlson, J. A. (1995), *Valuation And Clean Surplus Accounting For Operating And Financial Activities*, Contemporary Accounting Research, 11(2), 689-731
- Filip, A., Raffournier, B. (2010), *The value relevance of earnings in a transition economy: The case of Romania*, The International Journey of Accounting, 45(1), 77-103
- Holthausen, R. W., Watts, R. L. (2001), *The relevance of the value-relevance literature for financial accounting standard setting*, Journal of Accounting and Economics, 31(1-3), 3-75
- Iatridis, G. (2010), *International Financial Reporting Standards and the quality of financial statement information*, International Review of Financial Analysis, 19(3), 193-204
- Jaba, E., Mironiuc, M., Roman, M., Robu, I.-B. & Robu, M.-A. (2013), *The Statistical Assessment of an Emerging Capital Market Using the Panel Data Analysis of the Financial Information*, Economic Computation and Economic Cybernetics Studies and Research, 47(2), 21-36
- Munteanu, A., Brad, L., Ciobanu, R., Dobre, E. (2014), *IFRS adoption in Romania: the effects upon financial information and its relevance*, Procedia Economics and Finance, 15, 288-293
- Ohlson, J. A. (1995), *Earnings, Book Values, and Dividends in Equity Valuation*, Contemporary Accounting Research, 11(2), 681-687

Palea, V. (2013), *IAS/IFRS and financial reporting quality: Lessons from the European experience*, China Journal of Accounting Research, 6(4), 247-263

Robu, I.-B., Istrate, C. (2014), *Empirical Study on the Analysis of the Global Financial Crisis Influence on the Accounting Information Reported by Romanian Listed Companies*, Procedia Economics and Finance, 15, 280-287

Robu, M.-A., Robu, I.-B. (2014), *Investors' Perception Regarding the Information Reported by Romanian Listed Companies, Before and After IFRS*, "Audit

Financiar" Journal, Volume XII, No. 11(119), 37-42

Street, D. L., Nichols, N. B., Gray, S. J. (2000), *Assessing the Acceptability of International Accounting Standards in the US: An Empirical Study of the Materiality of US GAAP Reconciliations by Non-US Companies Complying with IASC Standards*, The International Journal of Accounting, 35(1), 27-63

International Accounting Standards Board (2013), *International Financial Reporting Standards*, Revised Sixth Edition, CECCAR, Bucharest

Developments of the Human Resources Budget – A Non-financial Perspective

Gabriela Lidia TĂNASE, PhD Student
The Bucharest University of Economics
Studies, Romania,
e-mail: gabrielatanase26@yahoo.com

Professor Aurelia ȘTEFĂNESCU, PhD
The Bucharest University of Economics
Studies, Romania,
e-mail: aurelia.stefanescu@cig.ase.ro

Abstract

The employees' feelings, their attitude, dedication and involvement influence the realization of objectives and performance, both at an individual level and as a whole. Thus, human resources have the capacity to be either an advantage, a useful resource in achieving the entity objectives or a disadvantage, an obstacle to the entity. In this context, the development and use of a non-financial budget of human resources in economic entities complements the informational valences of the budgets' system recognized in the literature and allows management to maximize the benefits derived from the use of human capital. In this article are presented the conceptual assertions regarding the role of human resources in economic entities and are plotted the structural coordinates of the non-financial budget of human resources from a conceptual point of view.

Keywords: non-financial budget of human resources, economic entity, employees, management, performance

JEL Classification: M41, L25

Introduction

The premise of the research is represented by the major role that human resources occupy within economic entity. They influence the success of the business, the achievement of budgets, operational objectives and strategic plans, the improvement of performance, etc. But in order for employees to become a resource that generates benefits, they should get involved; dedicate themselves to the entity's objectives, to the creation and improvement of performance. To this end intervenes the entity's management, which aims to motivate employees, to satisfy their needs and to maintain them committed to the achievement of the set objectives. In this context, the present research aims to bring a new vision regarding the management of human capital, through a non-financial budget of human resources.

The article is structured as follows: the first section describes the research methodology, being followed by a section dedicated to conceptual approaches in relation to the literature. The next chapter presents the research contributions, and the paper ends with a section dedicated to conclusions.

The research methodology

The research performed has as objective the development of a human resources budget from a non-financial perspective and the presentation of a new vision regarding the monitoring and management of employees, in order to improve economic activity within entities. By appealing to the fundamental research, based on the ideas published in the literature, were identified the approaches regarding the role of human resources and their management in economic entities. These formed the base for the motivation of the importance of human resource management through a non-financial budget, as well as for the construction of its structure. Thus, for the development of the model of the non-financial human resources budget, we resorted to deductive and inductive research mechanisms.

1. Conceptual approaches regarding the role of human resources in economic entities

Employees are considered to be the most important interest holders in the organization (Bussy & Suprawan,

2012) and a valuable resource, whose knowledge and opinions can help superiors (Gao et al., 2011) in decision making. They can contribute to the achievement of objectives, to the improvement of performance and even to the development of the entity. But all this is achieved only if employees are dedicated to the entity and its goals, if they are motivated and satisfied at the work place, if they are given the opportunity to get involved, to be heard, to make decisions, etc. In this context intervenes the superiors' role. They have the responsibility to create and sustain an optimal organizational environment in order for employees to be effective.

In the literature, previous studies support staff orientation and the adoption of a leadership style that endorse the employee empowerment (Bussy & Suprawan, 2012; Gao et al., 2011; Mokhtarian & Mohammadi, 2011). It is considered that the implementation of these measures will improve performance more than other stakeholder orientation (Bussy & Suprawan, 2012; Mokhtarian & Mohammadi, 2011), will support goal achievement (Mokhtarian & Mohammadi, 2011) and will have a favorable impact regarding communication and trust between superiors and subordinates (Gao et al., 2011).

To influence the perception, attitude and feelings of employees, the management of the entity can manipulate the existing climate. Biswas (2010) believes that a favorable psychological climate will positively influence employee commitment and satisfaction at the work place. In this regard, supervisors should pay attention to communication, to the degree of involvement and control of employees on the decision-making process and activity, to the establishment of the reward system (Paul et al., 2010) and performance measurement, to the setting of challenging goals, to job design, to the evaluation system, and also to the promotion of fairness and trust (Gruman & Saks, 2011).

Also, the involvement or participation of employees determines the improvement of performance, of subordinates' dedication and of the efforts they make to achieve the objectives (Park, 2012; Cabrera et al., 2003) by increasing the feelings of satisfaction and fulfillment, but also through the information flow between the two parties (Park, 2012). But the implementation of a participatory system is not the only way that management can try to improve employee commitment. From this perspective, superiors must determine

employees to feel useful, allow them to get involved without sanctioning them for their views, establish stimulating but achievable goals that allow them to use their knowledge and skills, give them autonomy and support in decision-making, gain their confidence, pay attention to performance evaluation and provide feedback to employees (Gruman & Saks, 2011).

The way that the entity manages human resources is an important factor, impacting the entity as a whole and mainly the effectiveness of activities. Studies in the literature validate the fact that personnel recruitment, compensation, the performance management system, the involvement and training of personnel can help motivate employees, improve their skills and knowledge and even reduce the rate of change of the valuable staff (Huselid, 1995). Moreover, the literature suggests that human resources policies may have an impact on the individual performance of employees, and that employee behavior can influence the performance of the entity (Huselid, 1995). The study conducted by Huselid (1995) points out that investment in human resources practices aimed to increase performance at work is associated with a low rate of replacement of the staff, as well as with a greater productivity and financial performance for the entity. The relationship between employees and performance is also highlighted by Marin (2009), who believes that performance refers to employee contribution to the achievement of objectives and is related to the effort undertaken by them and with the skills they possess.

2. The non-financial human resources budget – A structural and informational approach at the economic entities level

Although at a theoretical level the role of superiors and the measures that they must take to influence the employee's attitude are easy to identify, the effective management of human resources is proving to be a difficult process. As the management is more effective, the benefits obtained by the entity will be higher. Therefore, any policies and managerial tools that management can use to this purpose will be welcome.

Most entities use for an efficient management of resources and for their control, budgets. There is, of course, a human resource budget, which allows us to estimate the cost of employees. However, it focuses on financial issues and allows only a control over the human resource costs. For an integrated approach of the informational valences regarding human resource and for the increase of their relevance, complementary, we propose that economic entities also build and use a non-financial budget of human resources. The steps taken for the development of this budget are founded on the major role of employees in the process of activity improvement for economic entities, and implicitly on the usefulness of the development of a suitable framework for control and efficient management of human capital. Such a budget would allow the management to assess and monitor the appropriate alternatives to improve employee efficiency, but also the efforts employed and the effects achieved, so that the entity's objectives, established through the financial budgets, can be achieved.

From our point of view, the non-financial budget of human resources, presented in **Table 1**, is divided into two sections. The first section is dedicated to the efforts made by superiors in order to improve the efficiency of human resources, while the second section analyzes the effects that the efforts engaged can generate.

In the first section, the efforts employed by the entity's management may include: implementing and maintaining an effective system of communication between superiors and subordinates; improving subordinates confidence in the entity's management, and their readiness to engage in discussions without fear of any repercussions; involving employees in the decision making process and goal setting; training employees; granting an optimal degree of autonomy to subordinates; defining challenging but realistic objectives and responsibilities; implementing a performance evaluation and rewards system that will be perceived as fair by employees; as well as providing feedback on performances to subordinates (a feedback that will enable employees to review their work).

All these engaged efforts generate in return significant benefits for the entity, which are analyzed in the second section. Among the effects that we consider necessary for superiors to estimate we mention: the number of complaints received from employees or against them; the

degree of satisfaction, motivation, dedication, responsibility and stress felt by subordinates; the level of knowledge and skills acquired by employees as a result of

continuous training programs; the level of achievement of budgetary targets; the degree of improvement of the employees' and entity's performance.

Table 1. The non-financial budget of human resources, Year 20XX

Indicators	I Quarter	II Quarter	III Quarter	IV Quarter	Total
Efforts employed					
Subordinates communication with superiors					
Unrestricted availability for communication of subordinates with superiors					
Subordinates' trust in superiors					
Involvement of subordinates in the decisional process and goal setting					
Employee opinion regarding the difficulty of objectives and work tasks					
Level of autonomy granted to employees					
Number of continuous training programs offered to employees					
Employee opinion on the fairness of the performance evaluation system					
Employee opinion regarding the fairness of the reward system					
Degree of importance attached to the feedback that subordinates received from superiors					
Effects obtained					
Number of complaints received from clients against employees					
Number of complaints received from employees					
Level of satisfaction felt by employees at work					
Motivation felt by employees					
Degree of employee commitment					
Level of knowledge acquired by employees through continuous training programs					
Degree of employee accountability					
Level of stress experienced by employees at work					
Level of differences between budgetary targets and actual values					
Degree of employee professional performance improvement					
Degree of improvement in the performance of the entity					
Subordinates' opinion regarding the managerial skills of the superiors					

The indicators included in this budget were determined by inductive and deductive research methods from the information presented in the literature regarding the role of employees and the measures that should be adopted to manage them effectively. We mention that these elements are not exhaustive and can be adapted depending on the type and features of each economic entity.

The indicators included in the non-financial budget are determined by the specialized departments within the entity through interviews and questionnaires for employees, or by direct analysis, in the case of budgetary target achievement, the evolution of performance, or number of complaints. Taking as a starting point the indicator values recorded in previous years and the estimates regarding the changes that can occur due to the measures and to the human resources policies implemented, the management estimates their optimal level for the budgeted period, a target level that allows the efficiency of the human resources.

The stage of the non-financial human resources budgeting elaboration is followed by the achievement one, specific to any budget, regardless of its type. The peculiarity of this budget is that it is made by the management for the management. Thus, the budget achievement falls within the superiors' sphere of responsibility, whose role is to manage and control the human resources of the entity. Also, periodically, depending on the circumstances, a control would be realized that will allow the comparison of the budget values with the actual values of the indicators. This way, the entities' management shall adopt measures aimed to improve the efficiency of human resources.

To highlight the role of the non-financial budget of human resources within economic entity, we present, as an example, a theoretical scenario.

We assume that the superiors of an entity consider the financial budget targets set by management for the current year as more difficult than the subordinates expect. This can affect employee perceptions of fairness and possibility to achieve the budget values. Thus, subordinates can be demotivated and unsatisfied, which may lead in turn to a decrease on

the individual and overall performance of the entity. Therefore, it is necessary to monitor and direct subordinates towards the supporting and achievement of the objectives. To ensure success, we need to estimate for each quarter the efforts employed by managers to manage human resources in order to achieve the financial targets set through budgets, but also the effects obtained in order to analyze whether the measures taken have been effective.

In this context, in conjunction with the difficulty of the predetermined financial objectives, it is determined, based on the model described above, the optimal level of the indicators included in the non-financial budget of human resources so that the budgetary objectives can be achieved. Considering the difficulty associated to the financial indicators that the subordinates will need to achieve, the management estimates the need to increase the level of communication between management and subordinates, employees' willingness to discuss the issues that arise, but also the level of trust in superiors and their decisions. Moreover, superiors are expecting an increase in the willingness of employees to be involved in the decision making process and in their desire to have autonomy, but also in the need to prepare subordinates by their participation in training programs. In order for the employees to remain motivated and committed to the achievement of the objectives, the entity's management must also make sure that the degree of difficulty attached by employees to their professional responsibilities will remain at an acceptable level, that they perceive the evaluation and rewarding process as fair and that they pay a high attention to the feedback they receive, in order to be able to improve their work in the future. In the condition of the implementation of all these efforts, the effects obtained should be as important. Thus, although an increase is estimated in the level of stress experienced by subordinates due to the growing difficulty of their professional responsibilities or of the objectives, the management also expects to benefit from the development of employee performance and of the entity, as a result of an increase in the degree of communication and involvement of the employees, of the granting of a greater autonomy etc.

Once established, the non-financial budget of human resources must be executed, and the actual results achieved should be compared with the predetermined ones. The achievement of the non-financial objectives regarding human resources indicates an efficient management of the human capital, and also the possibility of achieving financial objectives and improving performance with the support of employees. In this scenario, the effects of the management measures adopted at the human resources level will reflect this aspect. If the estimated level of the indicators in the non-financial budget of human resources is not reached, then the ability to achieve the estimated financial goals set through budgets and implicitly the performance of the entity can be affected. In this situation, the management has the responsibility to identify the reasons of the deviations from the initial estimates and to implement corrective measures. Thus, this budget can support the identification of the deficiencies that appear, such as: the low levels of trust and communication between management and subordinates, the restriction of the employees' autonomy, the lack of involvement from their side, the inefficiency of the continuous training programs or their lack, the decrease of the employees' level of satisfaction and motivation or the existence of a state of general discontent regarding the managerial skills of the superiors. The knowledge of the syncope and of the effects generated by these will enable the adoption of relevant measures, such as increasing subordinates' participation in the establishment of budgets, improving the communication channels and the evaluation and reward systems, adapting the human resource policies etc.

Thus, we believe that the adoption and implementation of a non-financial budget of human resources can support the management in the process of control and monitoring of human resources, with a significant impact on the performance of the entity.

Complementary, we consider that the proposed budget model represents an instrument for the assessment of the managerial skills of the entity's management, which is responsible for ensuring the convergence of all factors to ensure the sustainability of the entity.

Conclusions

The research performed shows that the conceptual assertions regarding the role of human resources in economic entities are different, but interfere significantly in terms of their major contribution to the realization of objectives and performance of organizations. Thus, the major role of human resources in economic entities generates the need to manage them effectively. From this perspective, we believe to be useful to control and monitor these resources by the construction and implementation of a non-financial budget of human resources. This reflects the efforts that the entity must commit for an effective use of human resources and in order to achieve the proposed objectives, and the effects generated by the efforts. Moreover, such a budget will support the identification of the syncope occurred in human resources management and will enable the management to adopt optimal measures to provide an appropriate framework for control, monitoring and taking decisions regarding the performance of human resources and of the entity.

REFERENCES

- Biswas, S., *Relationship between psychological climate and turnover intentions and its impact on organisational effectiveness: A study in Indian organisations*, IIMB Management Review, Vol. 22, No. 3, September 2010, pg. 102-110, available at www.sciencedirect.com, accessed on 22.07.2013
- Bussy, N. M., Suprawan, L., *Most valuable stakeholders: The impact of employee orientation on corporate financial performance*, Public Relations Review,
- Vol. 38, No. 2, June 2012, pg. 280-287, available at www.sciencedirect.com, accessed on 22.07.2013
- Cabrera, E. F., Ortega, J., Cabrera, Á., *An exploration of the factors that influence employee participation in Europe*, Journal of World Business, Vol. 38, No. 1, February 2003, pg. 43-54, available at www.sciencedirect.com, accessed on 22.07.2013
- Gao, L., Janssen, O., Shi, K., *Leader trust and employee voice: The moderating role of empowering leader*

- behaviors, *The Leadership Quarterly*, Vol. 22, No. 4, August 2011, pg. 787-798, available at www.sciencedirect.com, accessed on 22.07.2013
- Gruman, J. A., Saks, A. M., *Performance management and employee engagement*, *Human Resource Management Review*, Vol. 21, No. 2, June 2011, pg. 123-136, available at www.sciencedirect.com, accessed on 22.07.2013
- Huselid, M., A., *The Impact of Human Resource Management Practices on Turnover, Productivity, and Corporate Financial Performance*, *The Academy of Management Journal*, Vol. 38, No. 3 (Jun., 1995), pg. 635-672, available at <http://www.jstor.org/stable/256741>, accessed on 27.01.2015
- Marin I., *Despre performanță și evaluarea performanțelor angajaților*, *Economia. Seria Management*, Vol.12, No. 2/2009, pg. 260-272, available at <http://www.management.ase.ro/reveconomia/2009-2/25.pdf>, accessed on 27.01.2015
- Mokhtarian, F., Mohammadi, R., *Effective Factors on Psychological Aspects of Employee Empowerment. Case Study: Employee's Point of Views in one of the Sub-Organizations of Iranian Ministry of Science, Research and Technology*, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Vol. 30, 2011, pg. 786-790, available at www.sciencedirect.com, accessed on 22.07.2013
- Park, R., *Cognitive and affective approaches to employee participation: Integration of the two approaches*, *Journal of World Business*, Vol. 47, No. 3, July 2012, pg. 450-458, available at www.sciencedirect.com, accessed on 22.07.2013
- Paul, R.J., Niehoff, B.P., Turnley, W.H., *Empowerment, expectations, and the psychological contract - managing the dilemmas and gaining the advantages*, *The Journal of Socio-Economics*, Vol. 29, No. 5, 2000, pg. 471-485, available at www.sciencedirect.com, accessed on 22.07.2013

Camera Auditorilor Financiari
af
din România

6422657000013